

Narodna in univerzitetna knjižnica
v Ljubljani

108910

Joseph
Joseph
Joseph
Joseph

Joseph

Slo

H

naukon

(T)

70

unij
hine

Velj&

Bin mor in Rostlin
Slovenska Slovnica

H
z *Lop*

naukom, kako se pišejo pisma in
opravilni sestavki.

10
unija
no bene
H
303
(Tiskana brez premene po izdanju od 1. 1879.)

Veljá zvezana v platnenem herbtu 34 krajc.

Rechnung
Na Dunaju.

V c. k. založbi šolskih bukev.

1881.

108910

108910

Šolske bukve, v kaki ces. kr. zalogi šolskih bukev na svetlo dane, ne smejo draže prodajati se kot je na prvem listu postavljeno.

FZC 3429 (1951)

Franciska
Antonija
Kavčička
Lina
Cepleh

V v o d.

§. 1. Govoriti se pravi drugim svoje misli z besedami razodevati. Misel z govorom razodeta imenuje se stavek; n. pr. Lenuh sam sebi čas krade. Poterpljenje železna vrata prebije. Brez duše je telo mertvo.

§. 2. Vsak stavek je zložen iz besed, besede pa se sestavljajo iz zlogov in zlogi iz glasov: n. pr. stavek: Tihe vode globoko derejo;
besede: Tihe | vode | globoko | derejo;
zlogi: Ti-he | vo-de | glo-bo-ko | de-re-jo;
glasovi: T-i-h-e | v-o-d-e | g-l-o-b-o-k-o | d-e-r-e-jo

V vsaki besedi se en zlog glasneje izgovarja mimo drugih ter se pravi, da ima náglas, da je naglašén; n. pr. ti-he v σ -de glo-bo-ko de-re-jo.

§. 3. G o v o r i l a, to jo, orodje, s katerim govorimo, so ustni členi: ustnice, zobje, jeziček, posebno pa gibljivi jezik. Za to se govorjenje imenuje tudi jezik.

Glasovi.

Š. 4. Glasovi so najdrobnejši deli, na ktere je mogoče razdeliti človeški govor. Pisano ali tiskano znamenje glasu imenuje se čerka ali pisme.

Naš jezik ima te glasove: a, b, c, č, d, e, f, g, h, i, j, k, l, lj, m, n, nj, o, p, r, s, š, t, u, v, z, ž.

Glasi so razdeljeni na samoglasnike in soglasnike.

Dvoglasnikov slovenščina nima.

Samoglasniki.

Š. 5. Samoglasniki, namreč: a, e, i, o, u, izgovarjajo se razločno sami ob sebi.

Po glasu so a, o, u široki, e, i pa ozki samoglasniki.

Po izgovoru so samoglasniki kratki ali pa dolgi, ter se z náglasom izgovarjajo bolj kerhko in ostro ali pa bolj mehko in zategnjeno.

Naglaševanje zlogov je po različnih slovenskih krajih različno ter se po navadi v knjižnem jeziku ne zaznamlja.

Znamenja za náglas ali naglaski pa so: krativec (´), ostrivec (˘), in strešica (^).

Slovenske besede nimajo vsegdar enakšnega naglasa, marveč se v pregibanju besed spreminja in časi preskakuje; n. pr. vòl muka, mi nimamo vól; krava doji téle, krave doje telêta; kòza mekeče, ne vidim kôz; bel lás, od belih lás; čern klobúk, s černimi klobúki; novo síto, nova síta; lípa cvete, pod lípo sedem; vòda teče, pijem vodó; moder svèt, ne poslušá svéta; ta list je rumén,

dajmi tist rumêni list; ne gânem se, gâni se! gônim živino, gòni jo! têkel sem, tèkla sva.

Samoglasnika **a** in **o** imata največ svoj čist in poln glas, naj bosta naglašena ali ne.

Nasproti pa so samoglasniki **e**, **i**, **u**, če niso naglašeni, ali kadar imajo oster kratek naglas, v izgovoru radi nekako nedoločnega zamolklega glasa; n. p. v besedah: vès, dèska, pès, dèž, sosed, oreh, nìt, sít, dìm, trebuh, krùh, kožuh, napùh itd.

Opomba. Kadar se pa te besede postavijo tako, da se jim naglas premení, dobé tisti samoglasniki svoj poln glas, n. pr. Pomagaj sosêdu; — poberi orêhe; niti so tenke, vola sta síta, ne vidim dîma; iti s trebûhom za krûhom, varuj se napûha.

Pred čerko **r**, kadar za njo stoji še en soglasnik ali več, ima **e** tudi zamolkel glas ter se za to v novejših knjigah najraje celo izpušča n. pr. gerd, pert, terd, terst, terska, vert (= grd, prt, trd, trst, trska, vrt) itd.

Tudi je samo na pol glasen tako imenovani gibljivi **e** v končnicah: **ec**, **ek**, **el**, **en**, **ev**, **er**, **sen**, **sem**, **zen**, kateri v pregibi izpada; n. pr. krovce—krovca, košek—koška, pekel—pekla, čuden—čudna, molitev—molitve, dober—dobra, česen—česna, bolezen—bolezni, nesel—nesla, neslo.

Pazite, da boste prav izgovarjali in pisali besede s polnoglasnim **e** pred čerko **r**, kakor so: Jérnej, zamérljiv, vérne duše, stotérni, večérnice itd.

Pri izpeljevanju in pregibanju besed slovenščina ne terpi po dveh samoglasnikov skup, temuč jih zatika s soglasnikom: **j** ali **v**; n. pr. pi-ti, pi-v-ec, pi-j-em, pe-ti, pe-v-ec, šte-ti, šte-j-em, kup-u-j-em.

Soglasniki.

§. 6. Soglasniki so sami ob sebi brez dovoljno jasnega glasu, ter se le s pomočjo samoglasnikov različno izgovarjajo.

Po izgovarjanju so soglasniki: 1. ozki in široki, 2. mehki in terdi. Ozki so: *e, č, j (lj, nj), š, šč, ž*; mehki pa: *b, d, g, j, l, m, n, r, v, z, ž*.

Naloga. Kteri so torej široki, kteri terdi soglasniki?

Ozki soglasniki hočejo imeti za seboj v končnicah vsegar ozki samoglasnik *e* namesto *o*.

Z ozirom na govorila, s kterimi se izgovarjajo (Glej §. 3), razločujejo se soglasniki:

1. na ustnike:	<i>m, b, p, v, f</i> ;
2. „ jezikovce:	<i>l, n, r</i> ;
3. „ zobnike:	<i>d, t</i> ;
4. „ sičnike:	<i>z, s, c</i> ;
5. „ šumnike:	<i>ž, š, č, in</i>
6. „ nebničke ali
goltnike:	<i>g, h, j, k</i> .

Soglasnik *l* se na koncu besed izgovarja največ kakor *v*; kadar se pa beseda podaljša ali če pride v drugačno zvezo, dobí *l* zopet svoj pravi glas, n. pr. *pil* (*piu*) *sem*, *pila sva*; *delal* (*delav*) *sem*, *delali smo*; *svetál* (*svetáv*) *meč*, *švetla sablja*.

Tudi ima *l* svoj pravi glas v 2. padežu ženskih in srednjih samostavnikov dvojnega in množn. števila: n. pr. *kupili smo pet pil*, *šest igel* in več *šil*.

Spreminjanje soglasnikov.

§. 7. Soglasniki se pri pregibanju in izpeljevanju besed radi spreminjajo in v druge pretaplajo. Zlasti pa prehajajo široki nebnički zdaj v sičničke, zdaj v šumnike.

Spreminja se:

g v ž, tudi v z, n. pr. stregel sem, strežem, strezi ti,
strigel, strižem, strizi,
sneg, snežnica,
drag, dražba, dražji,
drug, družim, družica,
lagati, lažem,
terg, teržni dan.

h v š: glu^h, glušec,
kru^h, krušni oče,
su^h, suša, sušiti,
ver^h, poveršje,
u^ho, ušesa,
pi^hati, pišem,
stra^h, strašiti.

k v č ali pa c: oko, očesa,
roka, ročnik, ročaj,
otrok, otroci,
junak, junaci,
pekel sem, pečem,
peci ti, peč,
tekel, teči, tečem,
rekel, reči, rečem.

Sičniki **e, s, z** prehajajo v šumnike, namreč

c v č: solnce, solnčnica, osolnčje,
ptica, ptičar, ptičji,
klicati, kličem;

s v š: visok, višava, višji,
nositi, nošen, noša,
kositi, košnja;

z v ž: nizek, nižava, nižji,
blizu, bližji,
voziti, vožnja,
molzem, molža.

Tako tudi prehaja **sk, st v šč** :
 iskati, iščem,
 zapustiti, zapuščen,
 gost, goščava,
 tolst, tolšča itd.

Zlogi in besede.

§. 8. Enemu ali več glasom, ki se izgovoré v eni sapi, pravi se **zlog**.

Kadar en zlog sam ob sebi, ali več zlogov skup nekaj pomeni, tedaj imamo **besedo**.

Besede so **enozložne**, **dvozložne**, **trizložne** ali **večzložne**, n. pr. dež, grad, lok, miš, panj, sad, sol, volk; gerlo, glava, gruda, krilo, noga, oko, polje, vrana, zerno; podpora, zastava, zavetje; apnenica, gospodarstvo, miloserčnost; poterpežljivost, priporočevanje.

§. 9. Zlogi so **glavni** ali **osnovni** in **pritični**.

Osnovni so zlogi tisti, iz katerih se dá pomen besede spoznati: n. pr. **graditi**, **gradba**, **ograda**, **pregrada**; **pisati**, **pisec**, **pisar**, **pisarija**, **pisarnica**, **pisanje**, **pismo**, **pismenstvo**, **zapis**, **napis**, **odpis**, **popis**, **prepis**, **prepisnina**.

Pritični zlogi (pripone, pritikline) so tisti, ki se v besedi deržé osnovnega zloga ali debla.

Ako pritiklina stoji v besedi pred osnovnim zlogom, imenuje se **prednica**; kadar pa stoji za njim, pravimo ji **končnica**; n. pr. **mik-am**, **pre-mik-am**, **pri-mik-am**, **od-mik-am**, **po-mik-am**, **u-mik-am**, **raz-mik-am**.

Naloga. Odločite s čertico v sledečih besedah osnovne zloge od prednic in končnic: Lisica ima košat rep. Razširjena

je daleč po zemlji. Najraje si skoplje svojo luknjo po goratih listnatih gozdih. Lisica zasleduje perutnino okoli hiš in nje prekanjenost je razglašena. Njena koža daje dobro kožuhovino.

§. 10. Osnovni zlog je korenika, iz ktere beseda izrašča. Besede, ki imajo samo osnovni zlog, so koreninske besede; besedam pa, ki se izpeljujejo iz osnovnega zloga ali korenike, pravi se izpeljane ali izvedene besede.

Izpeljujejo se pa besede iz osnovnega zloga :

1. s pripenjanjem prednic in končnic, n. pr.

kov — kovati, kovač, kovačija,
kovačnica, kovnica, nakovalo,
podkov, podkovati, prikovati ;

pi-ti, pijem, zapiti, pivec, pivnica,
napiti, napitnica, odpiti, pijača, pijavka.

mig-niti, migam, migljati, pomigati ;

2. z glasovno premembo, kadar se osnovni samoglasnik premeni v drug samoglasnik ; n. pr.

nesem, nosim, noša, prinašam,
vedem, vodom, vodnik, privajam,
krijem, krov, pokrovka,
lezem, lazim, prelaz,

biti-boj, liti-loj, piti-napoj, napojiti, napajati, gnjiti-gnoj,
gnojiti.

Naloga 1. Poskušajte, s katerimi priponami se daó izpeljati druge besede iz teh besed: roka, noga, glava, hiša, dim, kura, kralj, leto, moka, konec, star.

Naloga 2. Premenite v sledećih besedah osnovni samoglasnik ter naredite iz njih nove besede, bodi brez pripon, ali tudi s kako pripono: bredem, plot, tečem, vlečem, gonim, grob, merzel, podim.

Sestavljene besede.

§. 11. Sestavljenje besede sestojé iz dveh posamnih besed, katerih prva drugo bolj na tanko določuje, n. pr. polnoč, vinograd, kolovoz, Triglav, stoletje, stoklasa, golomrazica, listopad, golorok, bosonog, ostroumen.

Iz katerih besed je narejena vsaka teh sestavljenk?

Opomba. V sestavljenih besedah smeta tudi po dva samoglasnika sníti se, n. pr. preučiti, modrook itd.

Kako se besede razzlogujejo.

§. 12. Enozložnih besed na koncu verste ne delimo.

Večzložne besede pa delimo ali lomimo po teh le pravilih:

1. Ako med dvema samoglasnikoma stoji samo en soglasnik, poteguje se ta vselej k sledečemu zlogu, n. pr. go-lob gru-li, s pa-li-co te-pe-mo.

Pomnite: Prosti in torej neločljivi soglasniki so tudi **lj**, **nj**, **šč**, torej: vo-lja, zna-nje, ko-ščak.

2. Kadar stojita dva različna soglasnika v sredi besede, jemljemo po navadi prvega k prvemu, drugega pa k drugemu zlogu, n. pr. or-li, ječ-men, ov-ca, želj-ni, glež-nji.

Opomba. Če sta pa ta soglasnika takova, da se z njima lahko beseda začne, ostaneta tudi v sredi skupaj in se privzemata k drugemu zlogu, n. pr. se-stra (stradam), pro-gla (gladim), me-tla (tlačim), se-dlo (dlan), te-plo (plot), pe-sto (sto), ma-slo (slon), o-strina.

3. Kadar se nabere več različnih soglasnikov skup, delimo jih tako, da osnova (korenika) ostane odločena od končnice; n. pr. hruš-ka, voj-ska, ljud-stvo, soln-ce, list-ki, rast-lina, serč-nost konj-ski.

4. Sestavljene besede delimo tako, kakor so bile sestavljene; n. pr. raz-del, iz-bor, ot-rok, ob-raz, med-očje, raz-or, u-preti, ob-ljuba, za-djati, pred-log.

Raba velikih začetnih čerk.

§. 13. Slovenske besede se pišejo sploh z malimi čerkami.

Z veliko začetno čerko pišemo:

a) Pervo besedo v začetku govora sploh, in v začetku vsakega novega stavka za piko; n. pr. Vsi ljudje so umerjoči.

Telo umerje, duša pa živí vekoma. Blagor mirnim, ker sinovi Božji bodo imenovani.

b) Pervo besedo za dvopičjem, kadar besede kogar bodi navajamo takó, kakor jih je on govoril, n. pr. Večni mojster ukazuje: Prid' zidar se les učít!

c) Začetek vsake verstice v pesmih, n. p.

Pred hišo ležal

Kako da rija

Je plug pri plugi;

Obeh ni snela?

Rijav je prvi,

Branila menda

Svetál je drugi.

So pridna dela.

d) Besedo B o g in vsa lastna imena ljudi, narodov, mest in krajev, rek, jezer, morij, gorá itd.:

Opomba. Tudi pridevnike iz lastnih imen zemljepisnih krajev je bolje pisati z veliko prvo čerko; n. pr. Ta je Planinski župan.

e) Naslove, n. pr. Vaše c. kr. Veličanstvo! Vaša cesarska Visost! Tako tudi osebne zaimke v listih, n. pr. Včeraj sem prejel Vaše pismo.

Ločila in druga pisna znamenja.

§. 14. Razen čerk in naglaskov rabimo v pisanju še nektera druga znamenja, s katerimi se

a) beseda od besede in stavek od stavka loči, ali

b) bravec napotuje, kako naj svoj glas ravná in spreminja, ali

c) sploh pisanje bolj pojasnjuje.

Taka ločila in pojasnilna znamenja so: vejica (,), pika (.), dvopičje (:), podpičje (;), vprašaj (?), klicaj (!), pomisljaj (—), oklepaj (), ušesca („“), vezaj (-=), opuščaj (’), opominjaj (*†), enačaj (=), znamenje odstavka (§).

Da je ktera beseda okrajšana (= kratica), zaznamlja se s piko. N. pr. = na primer, t. j. = to je; gl., gld. = goldinar; I. = ime; I. I. = dvojno ime, t. j. ime in priimek.

Naloga. Prepišite sledeče stavke in pazite na ločila na koncu in v sredi: Danes bomo v šoli pisali. Kteri izmed nas učencev zna najlepše pisati? Učenci, lepo pišite? — O ko bi jaz znal prav lepo pisati! Kdor hoče pisati, mora

imeti pero, črnilo (tinto) in papir. Ne morem pisati; nimam pri roci ne peresa, ne črnila, ne papirja. Ní pa dovolj, da ima kdo pero, črnilo in papir: ako želí napisati kaj izverstnega, mora se prej naučiti, kako se pišejo sestavki. Naš gospod učitelj je rekel: „Izmed vseh učencev piše Bogdan najlepše.“

Stavek.

§. 15. Govorí se o osebah ali pa o rečeh.

Oseba ali pa reč, o kateri se v stavku govori, imenuje se podmet ali (po latinski besedi) subjekt. N. pr. Mati je skerbna. Tergovec prodaje blago. Človek ima pet čutov. Vrata so široka. Gosenice škodujejo drevju. Delavec je siromašen. Kopriva ne pozebe. Nekatere rastline so strupene. Ali delajo delavci? Cvetô li drevesa? Kaj dela sestra?

§. 16. O podmetu nekaj dopevedujemo ali pravimo. Kar se v stavku o podmetu pravi, to je povedek ali (po latinski besedi) predikat; n. pr. Človek je najpopolníše bitje na zemlji. Lipa je košata. Jelka ní nizka. Rastline rasejo iz zemlje. Lesnika ima kisel sad.

§. 17. S povedkom se lahko reče o podmetu:

1. Kaj je; n. pr. Pesnik je umetnik. Janez je pesnik Sokol in jastreb sta ujedi. Ujede so ptice. Vino je pijača. Nož je orodje. Drevesa so rastline. Kremen je kamen. Kamen je rudnina. Čevlji so obutalo.

Naloga. Napišite o teh le rečeh, kaj je vsaka izmed njih: jelen, miš, golob, ščuka, kert, hrošč, aščerica, češnja, bor, šipek, zlatica, deblo, apnenec, železo, sekira.

2. Kakšen je; n. pr. France je priden. Pes je zvest. Lisica je zvitá. Volk je požrešen. Mravlja je delavna. Golob je snažen. Mleko je belo. Saje so černe. Ilovica je mehka. Naša mačka je černa. Zlato je rumeno. Kri je rudeča. Drevo je listnato. Nebo je jasno ali oblačno. Vreme je lepo ali neprijetno. Zima je terda ali mehka.

Naloga. Imenujte nekatere živali ali rastline, in povejte o njih, kakšne so po barvi, po velikosti, po podobi ali lastnosti.

3. Kaj kdo dela; n. pr. Polž leze. Čebela brenčí. Zajec beží. Riba plava. Ptič leta. Človek hodi. Pes laja. Konj rezgeče. Učenec bere, piše ali risa. Slavec poje. Tergovec kupuje, prodaje, vaga, meri, terga, reže, seka, šteje, nalíva, hvali, ceni, zapisuje, naročuje, računi. Drevo cvete. Zvon zvoní. Oblak se vzdiguje. Kamen na zemlji leží. Jabolka na drevesu visé. Ogenj greje, pali, suší, sveti. Kolo škriplje. Travnik zelení. Trava rumení. Zvezde migljajo.

Naloga. Napišite o teh rečeh, kaj vsaka izmed njih dela: voda, potok, reka, gozd, pivo, rosa, solnce, sneg, žaba, raca, pajek, kos.

4. Čegava je ktera reč, iz česa je, kde je; n. pr. Ta klobuk je moj, knjiga je tvoja. Kteri

vert je naš? Slamnik je iz slame. Preja je lanena ali konopna. Riba je v vodi. Na hrastu so želodi. Bog je povsod.

Oseba, ktera je v podmetu.

§. 18. Človek lahko govori o sebi samem, ali o drugem, s komer se pogovarja, ali o kom tretjem.

Kadar govorimo o sebi, pravimo, da je podmet (subjekt) prva oseba, in ta se naznanja z besedo: jaz (jest) ali midva, medve ali mi, me; n. pr. Jaz sem kmet. Midva sva brata. Medve sve sestri. Mi smo zdravi. Me smo vesele. Jaz se učim. Midva piševa. Me plevemo.

Kadar to, kar govorimo, velja od osebe, s katero govorimo, pravimo, da je podmet druga oseba, in ta se naznanja z besedo: ti ali vidva, vedve, ali vi, ve, n. pr. Ti si kupec. Vidva bereta; Vedve pletete. Vi se jezite. Ve ne molite.

Ako je pa govor o drugih ljudeh ali stvareh, pravimo, da je podmet tretja oseba, in le-ta se daje na znanje ali z imenom tiste osebe ali reči, ali pa, če nečemo ponavljati ji imena, z besedami: on, ona, ono; ona, oni; oni, one, ona, nekdo, nikdo, vsakdo itd. n. pr. Janez ne piše, on risa. Brata se ljubita; ona dajeta lep zgled. Učenci so marljivi, oni se radi učé. Nekdo vas išče.

§. 19. Osebo podmeta oznamljamo v povedku tudi s priponami:

plet-em, plet-eš, plet-e, plet-eva (-ve),
 plet-eta (-te), plet-emo, plet-ete, plet-o;
 uč-im, uč-iš, uč-i, uč-iva (-ve), uč-ita (-e),
 uč-imo, uč-ite, uč-e;
 terg-am, terg-aš, terg-a, terg-ava (-ve), terga-ta
 (-te), terg-amo, terg-ate, terg-ajo;
 kup-ujem, kup-uješ, kup-uje, kup-ujeva (-ve),
 kup-ujeta (-te), kup-ujemo, kup-ujete, kup-ujejo.

Naloga. Prepišite te le stavke, spremenite jih pa tako, da bo namesto podmeta prve osebe podmet druge ali podmet tretje osebe. Vstajam zjutraj, molim in se oblačim. Kadar pozajterkujem, sedem za mizo in pišem nalogo, ali pa se učim iz bukvic. Pred osmo uro pripravim si šolske reči, priporočim se ljubim staršem in grem v šolo. Ko stopim v šolo, pozdravim gospoda učitelja in svoje součence ter se vsedem na svoje mesto. Med naukom sedim tiho; če sem poklican, odgovarjem glasno in razločno.

Način, kakó se kaj dopoveduje.

§. 20. Načinov, kako svoje misli razodevamo, je več:

1. **T e r d i v n i** način, kadar o podmetu pravimo, kaj je v resnici, kakšen je ali kaj res dela; n. pr. Slavec je ptica pevka. Slavec je vrabčeve velikosti, ima zgorej rujavkasto-sivo, spodej sivo pérje in rujav rep. Najraje se d e r ž í na kraju gozdov ali pa v germovju. Časih p o j e skor vso noč. Gnjezdo si n a p r a v i iz bilk blizu tal.

2. **N i k a v n i**, kadar dopovedujemo, kaj podmet ní, kakšen ní ali česa ne dela; n. pr. Netopir

ní ptič. Kri ní voda. Topol ní košat. Vran ní pisan. Na vertu ní nikogar. Voda se ne žveči. Nobena žival ne more brez zraka dihati. Ptiči potujejo čez gore in doline in nihče jim ne kaže poti.

Naloga. Povejte z nikavnimi (odrečnimi) stavki za te-le reči, kaj niso, kakšne niso, česa ne delajo ali česa delati ne morejo: ptič, jelen, gosjenica, mačka, drevo, goba, apnenec, nož.

3. *Vprašavni*, kadar vprašamo, kaj je kdo, kakšen je, ali kaj dela; n. pr. Kaj je tvoj brat? Jeli zdrav? Ali hodi pridno v šolo? Kaj pokljá v peči? Zakaj ne delaš?

4. *Velevni* (ali *zapovedni*), kadar govorimo proti komu ter mu velimo, da naj bo kaj ali kakšen, ali da naj kaj storí; n. pr. France, bodi mi prijatelj! Otroci, bodite pridni in poslušni! Oče je rekel otrokom: Vstanite, napravite se in pojdite z menoj! Vstajajmo zgodaj in poslušajmo, kako ptice povelečujejo Božjo dobroto.

5. *Želevni*, kadar pravimo, da si želimo, da bi se kaj zgodilo, da bi nekaj bilo; n. pr. Ko bi že pomlad bila! Da bile že oče prišel!

6. *Pogojni*, kadar pravimo, da je ali da se godí nekaj samo pod neko pogojo, t. j. če se zgodí še nekaj drugega; n. pr. Ako bi ne bilo svetlobe, ne mogli bi videti. Ako ne bode dežja, bode se vse posušilo.

Po načinu, kako se kaj v povedku izreka, razločujemo terdivne, nikavne, vprašavne, velvne, želeвне i pogojne (uветne) stavke.

Besedna plemena.

§. 21. Po tem, kar vsaka beseda pomeni, imamo v našem jeziku devetero besednih plemen :

1. S a m o s t a v n i k i (samostavna imena) so besede, s katerimi se kaka oseba ali ktera samostojna ali v mislih za samostojno vzeta reč imenuje, n. pr. človek, oče, otrok, žival, ptica, rastlina, javor, kamen, zrak, hiša, miza, duh, čednost, pridnost, napuh.

2. Z a i m k i (zaimena) so besede, ktere rabimo namesto samostavnikov, da nam teh ní treba ponavljati; so pa ti: jaz, ti, on, midva, vidva, mi, vi, oni, se; moj, tvoj, njegov, svoj, najin, vajin, naš, vaš, njihov, ta, óni (uni), tak; kteri, ki, kdo, kaj, nekdo, nihče, nekaj, nič.

3. P r i d e v n i k i (pridevna imena) so besede, ki pomenijo lastnosti ktere osebe ali reči po nje podobi, barvi, primeri ali po drugem oziru; n. pr. zelen germ, zelena senožet, zeleno listje, tenak verh, rudeča roža, visoki zvonik, sladko jederce, dober človek, imeniten grad, divji golob.

S pridevniki dajemo tudi na znanje, čegava je ktera reč, od koga ali odkod izhaja; kakor: bratov klobuk, sestrina peča, lisičja dlaka,

smrekovo drevo, pastirska palica, škofji grad.

4. Stevilniki (številna imena) naznanjajo ali določno ali nedoločno množino stvari; n. pr. en mesec, drugo leto, dvojna vrata, trojna nit, nekoliko njiv, malo sadja.

5. Glagoli so besede, s katerimi se dopoveduje, da podmet je, da nekaj dela ali da se z njim nekaj godí.

Samo en glagol imamo za ta pomen, da podmet je (bistvuje), namreč glagol: biti. Drugi glagoli kažejo, da podmet nekaj dela ali terpi ali da biva v nekem stanju; n. pr. ležati, sedeti, stati, spati; nesti, piti, veniti, govoriti, klicati, županiti.

Samostavniki, zaimki, pridevniki, številniki (nekteri) in glagoli se v stavkih različno spreminjajo ali pregibljejo ter se jim za to pravi pregibne besede; n. pr. Iz besed: oče, hvaliti, priden, sin — ^{napravorov} ~~napravorov~~ lahko stavek, če jih spremenimo tako le: Oče hvalí pridnega sina.

6. Predlogi kažejo razmérje, v katerem stoji ena reč do druge; n. pr. Knjiga je **na** mizi, hrani se **v** miznem predalu, je padla **z** mize **pod** stol, leži **pod** stolom ali **pri** stolu, **za** stolom. Svetilnica visi **nad** mizo.

7. Prislovi so besede, ki naznanjajo: kdaj, kje ali kako se kaj godí ali dela. Znanijo torej čas, kraj ali način; n. p. **Danes** gre dež, **včeraj** je solnce sijalo. **Brata ní tu**. **Pišite lepo**. **Spodobno** se vedite. **Prišli smo peš**.

8. Vezniki so besedice, s katerimi se vežejo

posamne besede ali posamni stavki; n. pr. Neba in zemlje bode konec. Konj je berzen in močan. Lahko pišete ali risate. Učitelj vpraša, učenec pa odgovorja. Ne jé, niti pije.

9. Medmeti so besedice, ki naznanjajo dušne občutke (veselje, žalost, začudenje i. t.), n. pr. O, kako lepo je nebo! Joj, kako bolí! Lej, vse se zelení. Pst, pústi to! Nujte, primite se dela! Gorje meni!

K medmetom se štejejo tudi take besede, s katerimi posnemamo kake glasove; n. pr. huš! fer k! cmok! šterbunk!

Predlogi, prislovi, vezniki in medmeti se v govoru nikakor ne spreminjajo in se za to imenujejo nepregibne besede.

Pervi oddelek.

Samostavniki.

§. 22. Samostavniki so imena oseb in reči. Imena pa so lastna imena, občna ali splošna imena in miselna (pojmovna) imena.

§. 23. Lastna imena so posebna imena posamnih oseb, rodovin in narodov, ali pa posebna imena posamnih reči: dežel, mest, rek, gorá itd. Lastna imena se pišejo z veliko začetno čerko; n. pr. Kopitar je bil slaven jezikoslovec. Na Kranjskem, južnem Koroškem in Štajerskem in v Primorju živé Slovenci. Reka Drava izvira na Tiroljskem, teče po Koroškem, Štajerskem in se izliva pod Osekom v Donavo. Glavno mesto Kranjskega je Ljubljana.

Mesečna imena se pišejo z malimi čerkami.

Naloga. Napišite imena vasi, potokov, rek, gozdov in gričev, ktera so vam znana. Zapišite po katero lastno ime slovečih mož, narodov, dežel, gorá in gradov, za ktera ste kdaj slišali.

§. 24. Z občnim samostavnim imenom se imenujejo vse osebe ali reči ene verste; n. pr. Človek živi v vseh delih sveta. V mestih prebivajo rokodelci, tergovci in umetniki; po vaseh pa kmetje in rokodelci. Rokodelci so kovači, tesarji, zidarji, krojači, čevljarji, krovci itd. Menik in ščuka stari ribi. Potoki se izlivajo v reke. Premičnice se sučejo okoli stalnic. Božje stvari so živali, rastline in rudnine.

Ime „človek“ n. pr. pomeni ne le to ali óno ljudsko osebo, temuč vsako ljudsko osebo sploh.

§. 25. Nektera občna imena pomenijo snov ali tvarino, iz ktere se kaj dela in ktere najmanjši del se imenuje tako, kakor cela. Pravi se jim snovna imena; n. pr. Iz lanu, volne, bombaža ali pavole in iz svile delajo se različne tkanine. Železo je najkoristnejša, zlato pa najdražja kovina. Cuker se kuha iz sladkega soka nekterih rastlin. Staremu človeku je vino mleko, mlademu pa je mleko vino. Voda je najzdravejša pijača.

Naloga. Imenujte nekatere tvarine, in povejte, kaj se dela iz njih.

§. 26. Izmed občnih imen naznanjajo nektera celo množstvo ali skupino enoverstnih reči ter se jim pravi skupna ali zborna imena.

Najraje imajo končnico -je; ovje, pa tudi -ina, -stvo, -ad, n. pr. Rež, pšenica in oves so žito. Železno orodje je terdno. Ob potokih

rase verbje in drugo germovje, po gozdih pa hrastje, brezje, bukovina, jelovina in borovje. Velika uharica se skriva po dnevi v pečevje, staro zidovje ali votlo drevje. Mnogi ljudje je ljudstvo.

Naloga. Kako se dajo z eno besedo poimenovati vse skale, vode, vsi kameni, listi, koreni, vse brine, olše, orehi, peresa; — gospodje, meščani, kristijani, vojaki?

§. 27. Ako ktero lastnost, ktero djanje ali mirni stan kake osebe ali reči od nje odločimo ali posnamemo in to v misli (v pojmu) vzamemo za samostojno reč, pravimo imenu, ktero ji damo, miselno ime, ali posneto ime, tudi pojmovno ime, n. pr. Deček je vljuden. Vljudnost je lepa lastnost. Nebesa pripovedujejo slavo Božjo. Zavidljivost je greh. Nezmernost in nesnažnost ste sovražnici zdravja. Človek ima razum in svobodno voljo. Slepota in gluhotata ste velika nesreča.

Naloga. Kako bomo rekli lastnostim pridnega, marljivega, previdnega, pokornega, poslušnega, priljudnega, postrežljivega, prizanesljivega, miroljubnega človeka?

Še delimo samostavnike na imena živih bitij in neživih reči; n. pr.

hlapec, jelen, volk, škerjanec, močerad, metulj — pomenijo živa bitja;

cep, hrast, lonec, podlesk, dvor, gozd — pomenijo nežive reči.

§. 28. Samostavnike, ki pomenijo živa bitja t. j. zlasti osebo, pa tudi živali, spoznamo velikrat že po besednih končnicah, ki jih imajo.

Take končnice so :

ar, n. pr. ovčar, kozar, tesar, pisar, lončar, kotlar, mesar, zidar, zvonar, čebelar, mravljinčar, krokar, kuščar, i t. d.; za ženske samostavnike — *a r i c a* ali *a r k a*: ovčarica, lončarica, čebelarica, guščarica, žličarka itd.

an, (zlasti pri domovinskih imenih) n. pr. Dunajčan, Celjan, Celovčan, Goričan, Ločan, Ljubljančan, Teržičan, kristijan, modrijan, tlačan itd.

za ženske *-a n c a*: Celjanka, Goričanka, modrijanka itd.

ač, n. pr. kovač, berač, kopač, orač, pomagač, podajač, škripač, kosmač, rogač itd.

ak, n. pr. divjak, grajščak, junak, korenjak, možak, poštenjak, prostak, rojak, siromak, gorjak, lisjak, sernjak itd.

za ženske *-a k i n j a*: junakinja, vojščakinja itd.

ec, (*avec, ivec*), n. pr. Kranjec, Korošec, Slovenec, glušec, stavec, pevec, plesavec, delavec, morivec, poslušavec, lažnjivec, poslanec, učenec, znanec, junec, itd.

za ženske-*ka* (*avka, ivka*), tudi *-i c a*: Slovenka, starka, pevka, plesavka, lažnjivka, učenka, Kranjica, Korošica, plevica, ženjica, junica itd.

telj, n. pr. prijatelj, učitelj, itd.

za ženske *-teljica*: prijateljica, učiteljica itd.

nik, n. pr. bolnik, dolžnik, pomočnik, tožnik, voznik, desetnik, grešnik, namestnik, jetnik itd.

za ženske *-nica*: bolnica, dolžnica, pomočnica, grešnica, jetnica.

Opomba. Vendar imajo zgoraj naštete končnice tudi nekateri samostavniki, ki pomenijo nežive reči, n. pr. vihar, lopar, žehtar; perstan, svečan, serpan; belak, rumenjак, ulnjak, golobjnjak; brinovec, slivovec, svinec, rivek, korec; ročnik, kurnik, žličnik, dimnik, polovnik itd.

Naloga. Napravite moške in ženske samostavnike iz teh le besed in to na *-a r iz*: usnje, koža, sukno, platno, zlato,

gosli, kokoš, zveličati; na -a n iz: Terst, gora, terg, Rim, Novo mesto; na -ač -iz: brada, pomagati, poganjati, goder-njati, rezati, vezati; na -a v e c, i v e c iz: pisati, skladati, briti, piti; na -n i k iz: brod, beseda, govor, najeti, stvariti, konj, oblast, svet.

Spol samostavnikov.

§. 29. Spol samostavnikov je troji, namreč m o š k i, ž e n s k i in s r e d n j i.

§. 30. Samostavniki so moškega spola, če se dado zameniti z zaimkom o n, ženskega, ako se lahko nadomestijo z zaimkom o n a, in srednjega, kadar se lahko nadomestijo z zaimkom o n o. Ali pa: pred moški samostavnik lahko postaviš zaimek t i s t i, pred ženski samostavnik zaimek t i s t a in pred samostavnik srednjega spola zaimek t i s t o; n. pr. G a d je strupen. P t i č znaša gnejzdo. L i s i c a živi v luknjah. R o ž a lepo diši. J a g n j e se pase. D r e v o cvete.

§. 31. Spol samostavnikov lahko pogostoma spoznamo po tem, kako se oeseda končuje.

Samostavniki, ki se končavajo s soglasnikom, sploh so največ moškega spola; zlasti so moškega spola vsi samo-stavniki, ki so jim končniki: e, g, h, j, k, kakor; svinec, drog, grah, kraj, mak.

Tudi so moškega spola samostavniki s končnicami, o katerih smo govorili v §. 28.

§. 32. Samostavniki, ki se končujejo na a, so sploh ženskega spola, kakor: sestra, zvezda, groza, sraka, glava, trava, cevka.

Opomba. Moškega spola so vendar: starešina, vojvoda, oproda.

Ženskega spola so pa tudi nekteri samostavniki s soglasnikom na konci, sosebno tisti najraje večzložni samostavniki, katerih končnice so; **-ast, -ost, -ust, -azen, -ezen, -ev, -ad ali -jad, -al**; n. pr. past, oblast, pošast, strast, slast; pridnost, modrost, čeljust; golazen, kazen, ljubezen, bolezen; cérkev, molitev; gnjilad, suhljad; žival, piščal.

§. 33. Srednjega spola so tisti samostavniki, ki se končujejo na **o** ali na **e**; bedro, oko, drevo, gerlo, sedlo, vino: vreme, solnce, dete, zelje, pisanje, germovje, sternišče.

Opomba. Moškega spola so po pomenu: France, oče, Marko itd.

§. 34. Slovenščina rada rabi manjšavne besede. Manjšavne končnice so:

1. pri moških samostavnikih:

ec, n. pr. brat-bratec, kos-kosec, vert-vertec itd.

ek, n. pr. nož-nožek, vol-volek, voliček, klobuk-klobuček, stric-striček, sin-sinek-sinček itd.

ič, n. pr. červ-červič, grozd-grozdič, kralj-kraljič itd.

2. pri samostavnikih ženskega spola:

ica, (pri samostavnikih na **a**), glava—glavica—glavičica, ptica—ptičica, steza—stezica, roka—ročica itd.

ca, ali **ka** (zlasti pri samostavnikih s soglasnikom na koncu); n. pr. berv—bervca, stvar—stvarca, žival—živalca; bil—bilka, cev—cevka, gos—goska, miš—miška itd. kost—(kostka—)koščica.

3. pri samostavnih srednjega spola:

ce, n. pr. vino—vince—vinčice, drevo—drevce ali drevesce, pero—pérce ali peresce;

iče, (pri skupnih imenih na **je**), n. pr. grozdje—grozdjiče, perje—pérjiče.

Naloga. Naredite iz teh le besed manjšavne besede: kruh, ptič, snop, kozel, pes; muha, zvezda, noga, kaplja; vas, zibel, kokoš; mesto, jedro, steblo, meso.

Ali imamo tudi vekšavne besede?

Število samostavnikov.

§. 35. Število samostavnikov je trojno: edino število ali ednina, dvojno število ali dvojina in množno število ali množina.

§. 36. Samostavnik stoji v edinem številu, kadar se z njim imenuje samo ena oseba ali ena reč; n. pr. Slap šumí. Vran kroka. Brat bere. Volk je požrešen. — Dekla prede. Britev reže. Gos plava. Vas gorí. — Rešeto je leseno. Jezero je mirno. Kljuse se pase. Drevo je košato. Seme kalí.

§. 37. Dvojno je število, kadar samostavnik naznanja dve osebi ali reči.

Moški samostavniki imajo v dvojini **a**, nekteri zlasti enozložni tudi **ova**, samostavniki ženskega in srednjega spola pa **i**; n. pr. Slapa šumita. Vranova krokata. Brata bereta. Volkova sta požrešna. — Dekli predete. Britvi režete. Gosi plavate. Vasi gorite. — Rešeti ste leseni. Jezeri ste mirni. Kljuseti se pasete. Drevesi ste košati. Semeni kalite.

§. 38. Samostavnik stoji v množnem številu, kadar govorimo od treh ali več oseb ali reči.

V množnem številu imajo moški samostavniki **i**, nekteri tudi s podaljškom **ovi**, še drugi **je**, samostavniki ženskega spola na **a** ali **ev** pa imajo **e** in vsi drugi **i**, in samostavniki srednjega spola **a** brez podaljška ali s podaljškom: n. pr.

Slapi šumé. Vranovi krokajo. Bratje beró. Volcje so požrešni. — Dekle predejo. Britve režejo. Gosi plavajo. Vasi goré. — Rešeta so lesena. Jezera so mirna. Kljusea se pasejo. Drevesa so košata. Semena kalé.

Naloga 1. Napišite te le stavke v dvojnem in množnem številu: N e t o p i r n í p t i č. K e r t ž í v í p o d z e m l j o. K o n j v l e č e v o z. K o s p o j e g l a s n o i n p r i j e t n o. S h r i b a s e s v e t i g r a d. O t r o k p r o s i k r u h a. R o ž a k r a s n o c v e t e. K o k o š n e s e j a j c a. M i š s e j e v j e l a v p a s t. — J a b o l k o j e m o j e.

Mlinsko kolo se goni z vodo. Steblo porumení, kadar začne zernje dozorevati. Dekle je pridno in sramežljivo. Ime mu slovi po svetu.

Naloga 2. Izpišite iz zgornjih stavkov (v §§. 37 in 38) tiste moške samostavnike, kateri so v dvojnini in množini za dva zloga podaljšani, in po tem tiste samostavnike ženskega in srednjega spola, ki so za en zlog zdaljšani.

Nekteri samostavniki nimajo dvojnega in množnega števila, namreč:

- a) pojmovna ali posneta imena (glej §. 27), kakor: pridnost, lenoba, napuh, petje;
- b) skupna ali zborna imena, kakor: ivje, tersje, ternje, jelovina, gnjilad;
- c) snovna imena, n. pr. zlato, kri, volna, pesek;
- d) lastna imena ljudi, mest, rek itd.

kakor: Klančnik, Kamenik, Soča.

Nekteri samostavniki pa se rabijo samo v množnem številu, in to moškega spola: bodljaji, možgani, metljaji, rezanci,

žganci itd.; ženskega spola: duri, garje, gosli, grablje, hlače, jasli, klešče, neške, otrobi, persi, sani, statve, škarje, vile itd.; srednjega spola: derva, jetra, pluča, tla, usta, vrata itd.

Padeži samostavnikov.

§. 39. Samostavniki se različno spreminjajo po tem, kakor z njimi na različna vprašanja odgovarjamo. Take premembe se pripenjajo besedi na koncu ter se imenujejo p a d e ž i. N. pr. Dober p a s t i r č u v a o v c e. Ovce dobrega p a s t i r j a ne gredo v škodo. Dobremu p a s t i r j u brez skerbi izročiš čedo. Dobrega p a s t i r j a vsak rad imá. O dobrem p a s t i r j u se dobro govori. Z dobrim p a s t i r j e m smeš meniti se.

§. 40. V slovenskem jeziku razločujemo šest padežev :

Pervi padež imenuje sploh osebo ali reč ter stoji v stavku na vprašanje k d o ? ali k a j ? N. p. O r e l j e u j e d a (r o p a r i c a). L i p a j e listnato drevo. S n e g j e b e l. Z v e z d a s e l e s k e č e. L j u b l j a n a j e glavno mesto kranjske dežele. C v e t d i š i. P o t o k š u m l j á.

§. 41. Drugi padež naznanja osebo ali reč na vprašanje č e g a v ? k o g a ? č e s a ? o d k o d ? n. pr. D o b r i o t r o c i s o v e s e l j e s t a r š e v. M e d i n v o s k s t a i z d e l e k č e b e l. L e p o t a a l i k i n č j e l e n a s o v e j n a t i r o g o v i. L a k o m n i k s e b o j i s m e r t i. O t r o c i s o n a b r a l i g o b i n n a t e r g a l i j a g o d. N a p i j s e č i s t e v o d e. Č i s t a v o d a n i m a d u h a n i s l a s t i

Izpod gor izvirajo potoci. Brez setve ní žetve. Kupil sem mérník pšenice. Učilnica stojí sredi vasi. Vadimo se dela že v mladosti!

§. 42. Tretji padež imenuje osebe ali reči, ki stojé v stavku na vprašanje komu? čemu? n. pr. Človek daje jesti živini, psu, mački, ptičem. Bogu se gnjusijo naši grehi. Absolon se je uperl svojemu očetu Davidu Marsikteri merčes je ljudem in živalim nadležen. Hudi mrazi škodujejo drevesom in setvi. Laži je plitko dno. Noč je človeku neprijazna.

§. 43. Četerti padež imenuje osebo ali reč, ki stojí v stavku na vprašanje koga? ali kaj? n. pr. Oče svari sina. Mati uči hčerko. Otroci radi pijejo mleko. Roka roko umija. Človek sadi in ravná drevesa in za plačilo svojega truda dobiva od njih sadje. Ptiči pokončujejo gosénice. Danes sem ulovil dve ribi. Ribe imajo na telesu luskiné. Poslušaj očeta in mater!

§. 44. S petim padežem naznanjamo, kje? ali kdaj? se kaj dela ali godí, o čem? se govori; n. pr. Na polju rase žito. Ob potocih je obilo verbja. Ribe živé v vodi. O solnčnem vzhodu se zbuja vse stvarjenje. Po zimi zamrznejo reke. O božiču bivajo najkrajši dnevi. Gobe rasejo po zemlji, po drevju in po drugih rečeh. Ali more kdo ob kruhu in vodi živeti? Brali smo o strupenih rastlinah.

§. 45. S šestim padežem imenujemo

osebe, s katerimi se družimo ali shajamo, ali pa reči, s katerimi kaj delamo; n. pr. Z B o g o m začenjamo, z B o g o m končujemo vsako delo. S s o s e d i živimo v lepem prijateljstvu. Otroci so šli z o č e t o m na bližnji hribec. Ezav se je pomiril z J a k o b o m. Delajmo vselej z veselim srcem. Konj se brani s k o p i t o m. Oblaki so z v o d o napolnjeni. Kopač koplje z m o t i k o. Ženjica žanje s s e r p o m.

Pomnite, da se predlog **s** izpreminja v **Z** pred vsemi samostavniki, kateri se začenjajo s samoglasnikom, ali pa z mehкими soglasniki: **b, d, g, j, (lj, nj), l, m, n, r, v, z, ž.**

Pred katerimi soglasniki torej ostaja **s** neizpremenjen?

Sklanjanje samostavnikov.

§. 46. Kadar katero besedo izrekujemo po vseh šestih padežih edinega, dvojnega in množnega števila, pravimo, da jo s k l a n j a m o (pregiblujemo).

Slovenski jezik ima za samostavnike trojno sklanjo, eno za moške, drugo za srednje in tretjo za ženske samostavnike.

Sklanjanje samostavnikov moškega spola.

§. 47. Pri samostavniki moškega spola treba je paziti na te le razločke: Sklanja samostavnikov z ozkimi končniki je nekoliko različna od sklanje samostavnikov, ki imajo širok soglasnik na koncu (Gl. §. 6). — Tudi je treba razločevati samostavnike, ki pomenijo živa bitja, od imen neživih stvari (§. 27). — Nekteri zlasti enožložni samostavniki zadnjič imajo v dvojnini in množini pomnožek **ov** ali **ev**.

Sklanjo moških samostavnikov kaže ta le obrazec ali vzor:

E d n i n a.

1. oblak	kralj	sin
2. oblaka	kralja	sina, sinu
3. oblaku	kralju	sinu
4. oblak	kralja	sina, sinu
5. pri oblaku	pri kralju (kralji)	pri sinu
6. z oblakom	s kraljem	s sinom.

D v o j i n a.

1. oblaka	kralja	sinova, sina
2. oblakov	kraljev	sinov
3. oblakoma	kraljema	sinovoma, sinoma
4. oblaka	kralja	sinova, sina
5. v oblakih (cih)	pri kraljih	pri sinovih, sinih
6. z oblakoma	s kraljema	s sinoma, sinovoma.

M n o ž i n a.

1. oblaki	kralji	sinovi, sini
2. oblakov	kraljev	sinov
3. oblakom	kraljem	sinovom, sinom
4. oblake	kralje	sinove, sine
5. v oblakih (-cih)	pri kraljih	pri sinovih, sinih
6. z oblaki	s kralji	s sinovi, sini.

Pomnite:

1. Pri samostavnih, ki pomenijo kako neživo reč, biva v edinem številu četerti padež enak prvemu; n. pr. Klobuk je črn — imam klobuk. Moški samostavniki pa, ki pomenijo kako živeče bitje, imajo četerti padež enak drugemu; n. pr. Lovec le ustrelil jelena. Lenuha dan straši.

2. Samostavniki, kateri v prvem padežu edinega števila pred končnim soglasnikom imajo gibljivi e (glej §. 5), izpahujejo ga v vseh drugih padežih in številih, n. pr.

	1	2	3	4	5	6
Ed.	orel,	orla,	orlu,	orla,	pri orlu,	z orlom
Dvoj.	orla,	orlov,	orloma,	orla,	„ orlih,	„ orloma
Množ.	orli,	orlov,	orlom,	orle,	„ orlih,	„ orli.

3. Nekteri samostavniki, zlasti večzložni, kateri se v prvem padežu edinega števila končujejo na -ar, -er, -ir, -or, in -ur, privzemajo v vseh drugih padežih in številih pred sklanjavne pripone soglasnik j; n. pr.

V ednini: 1. pastir, 2. pastirja, 3. pastirju, 4. pastirja, 5. pri pastirju, 6. s pastirjem;

v dvojini: 1. pastirja, 2. pastirjev, 3. pastirjema, 4. pastirja, 5. pri pastirjih, 6. s pastirjema;

v množini: 1. pastirji, 2. pastirjev, 3. pastirjem, 4. pastirje, 5. pri pastirjih, 6. s pastirji.

Tako se sklanja tudi: d e ž, dežja itd. Brez j pa se vendar sklanjajo: prepir, prostor, sir, žir, dvor, večer, razor, šator, zbor, tovor, govor.

4. Samostavniki, kateri se končujejo s soglasniki: b, d, t, radi imajo prvi padež v množnem številu na je namesto splošnega i; n. pr. Pitni bratje v mladosti, siromaštva svatje v starosti. Sosedje pomagajo eden drugemu. Bodite priprosti kakor golobje.

5. Mnogi enozložni samostavniki s širokim končnim soglasnikom lahko v drugem padežu edinega števila dobé u namesto a: n. pr. rod—rodu, med—medu, tat—tatu, mir—miru itd.

Izmed teh samostavnikov imajo eni v množnem številu poleg pravilne sklanje žensko po vzoru klop (§. 49); n. pr.

	1	2	3	4	5	6
Množ.	tatje,	tati,	tatém,	tati,	pri tatéh,	s tatn

Skerb lasí belí. Terta se opira in pleza po koléh.

6. Pomnožek **OV** in za ozkimi soglasniki **EV** (po vzoru: **sin**) dobivajo v dvojini in množini najraje, sosebno pod 5. omenjeni, enozložni samostavniki, kakor: grad vran, tat, dar, brod, slap, most, voz, god, lan, zid, rod, val, strah, duh, stan itd.; n. pr. Tiha voda most**OVE** pobira. Novega vina ne devajo v stare meh**OVE**, sicer meh**OV**i počijo. Suhi panjev**VI** lahko netilo. Lan**OV**i Slovencem cekine nesó. Odločeni so roži kratki dn**OV**i, ko v cvetju jo zapadejo sneg**OV**i. Mladost grad**OVE** svitile zida si v oblake. Vetro**VI** tulijo.

7. Samostavniki: *mož, konj, las, zob, rog, vol, otrok* narejajo drugi padež množnega števila brez pripone **OV** ali **EV**, imajo pa zategnjen mehok samoglasnik, n. pr. Zima je bela kot golob, pa je volčjih z**OB**. Bilo je pet tisoč m**Ō**ž brez žen in otr**Ō**k.

8. Pri samostavnikih z ozkim končnikom pišejo nekteri v 5. padežu namesti **U** raje **i**; n. pr. pri kovač**Ū**, na konc**Ū**, na kraj**Ū**.

9. Človek ima v dvojini: človeka, v množini pa: lju**D**je, lju**D**i, lju**D**em, lju**D**i, pri lju**D**eh, z lju**D**mi. (Gl. opom. 5.)

10. Dan se tako le sklanja: Ednina: 1 dan, 2. dne, dneva, 3. dnevi, 4. dan, 5. po dnevi, 6. z dnem, dnevom; dvojina: 1. dni, dneva, 2. dn**Ū**, 3. dnema, dnevoma, 4. dni, dneva, 5. v. dne**h**, dnevi**h**, 6. z dnema, dnevoma; množina: 1. dnevi, 2. dn**Ū**, 3. dnem, dnevom, 4. dni, dneve, v. 5. dne**h**, dnevi**h**, 5. z dnemi, dnevi; n. pr. Življenja dnevi so le kratki. Kratko je veselih dn**Ū** število. Vse žive dni bom pomnil.

Naloga 1. Spišite iz vzora za sklanjo moških samostavnikov sklanjavne končnice, ki se samostavnikom v padežih edinega, dvojnega in množnega števila pripenjajo.

Naloga 2. Sklanjajte po zgornjem obrazcu nektore izmed teh besed: jež, kos, ptič, strojar, lenuh, osel; — koren, javor, svinec, vert, travnik. Deržite se pa pri sklanji tega le zgleda: Gaber je bukvi podoben. Les starega gabra je dober za kurjavo. Apnena zemlja se gabru prilega. Dervar je posekal gaber. Na gabru prepeva kos. Veter maje z gabrom.

Naloga 3. Napišite te-le stavke v množnem številu: Most derži čez potok. Potoku manjka mostu. Les je namenjen mostu. Ali si vidil most nad potokom? Na mostu stoji popotnik. Pod mostom teče potok. — Deček lovi metulja. Zajec se boji psa. Ptičar nastavlja drozgu, kljunaču, divjemu golobu. Jastreb podi goloba. V gozdu rase bor, dob, mecesen, brest. Vojščak se brani z mečem. Lovec sledi za zajcem, volkom, medvedom in jelenom.

Sklanjanje samostavnikov srednjega spola.

§. 48. Tudi samostavniki srednjega spola se razdeljujejo, kar se sklanje tiče, na troje, namreč: samostavniki na o (s širokim soglasnikom) in na e, po tem samostavniki, kateri v sklanji dobivajo nekakšen pomnožek ali podaljšek.

Sklanjajo se torej po tem le vzoru :

E d n i n a.

1. leto	lice	seme
2. leta	lica	semena
3. letu	licu	semenu
4. leto	lice	seme
5. pri letu	pri licu (licí)	pri semenu
6. z letom	z licem	s semenom.

D v o j i n a.

1. leti	lici	semeni
2. let	lic	semen
3. letoma	licema	semenoma
4. leti	lici	semeni
5. pri letih	pri licih	pri semenih
6. z letoma	z licema	s semenoma.

Množina.

1. leta	lica	semena
2. let	lic	semen
3. letom	licem	semenom
4. leta	lica	semena
5. pri letih	pri licih	pri semenih
6. z leti	z lici	s semeni.

Pomnite:

1. Samostavniki, kateri imajo pred **o** po dva soglasnika, privzemajo med nju v drugem padežu dvojnega in množnega števila samoglasnik **e**; n. p. okno, iz širokih oken, pismo, iz dragih pisem itd.; samo **st** ostaja nerazdružno; n. pr. mesto, mnogo mest.

Samostavniki na **je** pa dobivajo v tem padežu **i** pred **j**; n. pr. okrožje, iz dveh okrožij, predmestje, iz vseh predmestij. — Polje pa ima vendar pravilno polj; n. pr. seno naših polj.

2. Po vzoru: seme sklanjajo se vsi samostavniki na **me**, kakor vreme, breme, teme itd.

3. Podoben pomnožek dobivajo v sklanji mnogi samostavniki na **e**, ki pomenijo mlada živeča bitja, zlasti živali; privzemajo pa namesto **n** soglasnik **t**; n. pr. tele, teleta, teletu, s teletom itd.

Prav tako se v edinem številu sklanjajo moški samostavniki na **e**, samo da jim je četerti padež enak drugemu; n. pr. oče—očeta, zaspane—zaspaneta, France—Franceta itd.

4. Še imajo pomnožek nekteri samostavniki zlasti na **o**, ki v sklanji za zadnjim soglasnikom vtikajo zlog **es** ter neb-nike spreminjajo v šumnike; taki so: drevo—drevesa, kolo—kolesa, pero—peresa, slovo—slovesa, telo—telessa, oko—očesa, uho—ušesa, oje—ojesa itd.

Naloga 1. Prepišite iz zgornjih obrazcev za sklanjo samostavnikov srednjega spola sklanjavne končnice, kakor se samostavnikom po padežih pritikajo.

Naloga 2. Sklanjajte po vzoru leto te besede; mesto, blato, berdo, platno, korito; po vzora lice besede: solnce, serce, dvorišče, ognjišče, in žadnjič te le besede, ki se sklanjajo s podaljškom ali pomnožkom: pleme, dekle, kozle, pišče, nebo, uho; n. pr. Solnce sije in greje. Žarki jutranjega solnca preženó meglo itd.

Naloga 3. Prepišite te le stavke v množnem številu: O dobri letini je povesimo dolgo. Sedlo je jezdecu potrebno. Naklo, dleto, šilo, motovilo so orodje. Gerdo vreme je popotniku nadležno. Nenamazano kolo škriplje. Prase rije, pišče zoblje, tele sesa, kravišče se pase, žrebe poskakuje.

Sklanjanje ženskih samostavnikov.

§. 49. Samostavniki ženskega spola se sklanjajo po teh obrazcih:

E d n i n a.

1. riba	nit	klop
2. ribe	nití	klopi
3. ribi	nití	klopi
4. ribo	nit	klop
5. pri ribi	pri niti	pri klopi
6. z ribo	z nitjo	s klopoj.

D v o j i n a.

1. ribi	nití	klopi
2. rib	nití	klopi
3. ribama	nitima	klopema
4. ribi	nití	klopi
5. pri ribah	pri nitih	pri klopéh
6. z ribama	z nitima	s klopéma.

Množina.

1. ribe	niti	klopi
2. rib	nití	klopí
3. ribam	nitim	klopém
4. ribe	niti	klopi
5. pri ribah	prih nitih	pri klopéh
6. z ribami	z nitmi	s klopími.

Pomnite:

1. Po vzoru riba sklanjajo se vsi ženski samostavniki na *a* in pa na *ev*, samo da samostavniki na *ev* imajo 4. padež enak prvemu in v 6. padežu edinega števila vsegdar končnico *ijo*, n. pr. molitev — z molitvijo, britev — z britvijo, breskev — z breskvijo itd.

Tudi imajo *ijo* in ne *jo* v 6. padežu vsi po vzoru nit sklanjani samostavniki, katerim pri sklanji kakor tem gibljivi e izpada; n. pr. misel — z mislijo, bolezen — z boleznijo (ne: s miseljo, bolezenjo) itd.

2. Kadar ima samostavnik v prvem padežu pred *a* dva ali več soglasnikov, privzema mednje v drugem padežu dvojnega in množnega števila tudi samoglasnik *e*; n. pr. iskra — svetlih isker, dekla — pridnik dekel, igla — tenkih igel itd.

Besede ovca, deska, treska, imejo dvoji drugi padež dvojine in množine, namreč: ovec, desek, tresek, in pa: ovác, desák, tresák.

3. Gospá se tako sklanja:

	1	2	3	4	5	6
Edn.	gospá,	gospé,	gospé,	gospó,	pri gospé,	z gospó
Dvoj.	gospé,	gospâ,	gospéma,	gospé,	„ gospéh,	„ gospéma
Množ.	gospé,	gospâ,	gospém,	gospé,	„ gospéh,	„ gospémi.

Tudi drugi samostavniki na *a*, ki jim je osnovni slog kratkega naglasa, lahko imajo 2. pad dvojn. in množ. števila na *â*, kakor: vòda — globokih vodâ, tako tudi: gòra, kòza, ròsa itd.

4. Izmed ženskih samostavnikov s soglasnikom na koncu deržé se vzora nit tisti, pri katerih naglas ne prestopa na sklanjavne končnice, vzora klop pa tisti, ki vsaj v nekterih padežih naglas na teh končnicah imajo.

O či, množno število od: oko, sklanja se po vzoru klo p; n. pr. očém se ne sme verjeti.

5. Besedi mati, hči pripenjate pomnožek eP in se sklanjate tako:

	1	2	3	4	5	6
Edn.	mati,	matere,	materi,	mater,	pri materi,	z materjo
	hči,	hčere,	hčeri,	hčér,	„ hčeri,	s hčérjo.

V dvojini in množini dalje s tem pomnožkom po vzoru r i b a.

Naloga 1. Prepišite iz zgornjih obrazcev tudi sklanjavne končnice, ki se ženskim samostavnikom pripenjajo. Primérjajte zdaj vse tri sklanje, in pazite na to, v čem se vjema ena sklanja z drugo. Napišite zlasti tiste padeže trojnega števila, v kateri so si možki in srednji samostavniki bodi s širokim bodi z ozkim končnikom enaki; po tem napišite tiste padeže v dvojini in množini, zastran katerih se vjemajo samostavniki ženskega in srednjega spola. Pri katerih samostavnikih in v katerih številih je četerti padež enak prvemu?

Naloga 2. Sklanjajte nektare teh besed: dežela, megla, nevesta, ovca, raca; bolezen, dolžnost, miš, žival; gos, jed, reč, zvér, n. pr. Vsaka bolezen ima svoj vzrok. Vzrok bolezní je mnogoversten. Proti bolezní rabimo zdravila. Zdravnik mora najpred bolezen poznati. V bolezní bodi poterpežljiv. Z bolezníjo se telo oslabí.

Naloga 3. Napišite sledeče stavke v množnem številu: Pastir žene čedo na planino. Kopriva ne pozebe. Nadloga tudi močnega zvije. Raca je povodna ptica. Bolnega zapušča moč. Tudi zvér je božja stvar. Kuna je strah kokoši.

Drugi oddelek.

Osebni zaimki.

§. 50. Besedam, ki stojé namesto osebnih imen, pravi se o s e b n i zaimki; n. pr. J a z sem majhen, t i si velik. M i d v a sva brata. M i i n v i stanujemo v enih ulicah. P o m a g a j bližnjemu, i n o n b o tudi t e b i pomagal. D u š a naša ne umerje, o n a b o vekomaj živela. N e t e r p i n č i živinčeta, o n o čuti bolečino kakor t i. Č e b e l a ima želo; o n a z njim pika.

Zaimek: *on, ona, ono*, rabi se ne samo namesto imen od oseb, temuč včasih tudi namesto imena kake živali ali reči.

§. 51. Da z osebnim zaimkom naznanjamo trojno osebo ali lice, reklo se je že v §. 18.

K osebnim zaimkom šteje se tudi povračavni zaimek *sebe, se*, ki kaže, da se djanje podmeta zopet k njemu povračuje; n. pr. vidim *se*, slišim *še*, tresem *se*, želim *si*.

§. 52. Osebne zaimke v govoru izrekujemo le takrat, kadar kaj s posebnim povdarkom povemo; kadar osebo osebi nasproti postavljamo, ali kadar odgovarjamo na vprašanje, kdo je kje ali kdo kaj dela; n. pr. Jaz, učitelj tvoj, bom vsaj vedel. Mi delamo, vi pa postopate. Kdo je v kleti? Jaz sem v kleti. Kje si? V kleti sem. Danes ne delamo, temuč počivamo.

§. 53. Tiste, katerim hočemo spoštovanje skazati, ogovarjamo z drugo osebo množnega števila; n. pr. Vi ste moj dobrotnik.

Kako se sklanjajo osebni zaimki.

§. 54. Osebne zaimke rabimo v vseh padežih, kakor samostavnike.

Sklanjajo se pa tako:

E d n i n a.

1. oseba.	2. oseba.	3. oseba.		
jaz	ti	on	ona	ono
mene, me	tebe, te	njega, ga	nje, je	njega, ga
meni, mi	tebi, ti	njemu, mu	nji, je	njemu, mu
mene, me	tebe, te	njega, ga	njo, jo	njega, ga
pri meni	pri tebi	pri njem	pri nji	pri njem
z menoj	s teboj	z (ž) njim	z (ž) njo	z (ž) njim.

D v o j i n a.

midva, medve	vidva, vedve	ona,	oni,	oni
naju	vaju	njiju, nju, ju		
nama	vama	njima, jima		
naju	vaju	nju, ju		
pri nama	pri vama	pri njima		
z nama	z vama	z njima.		

M n o ž i n a.

mi, me	vi, ve,	oni	one	ona
nas	vas	njih, jih		
nam	vam	njim, jim		
nas	vas	njih, (nje) jih		
pri nas	pri vas	pri njih		
z nami	z vami	z njimi		

§. 55. Povračavni zaimek ima za vse tri spole, števila in osebe samo eno obliko, kateri manjka prvega padeža. Sklanja se:

1	2	3	4	5	6
—	sebe, se,	sebi, si,	sebe, se,	pri sebi,	s seboj.

§. 56. Daljša oblika osebnih zaimkov (v 2., 3. in 4. padežu): mene, meni, tebe, tebi, njega, njemu itd. stoji:

1. kadar so rečeni zaimki na začetku stavka ali pa sami za se; n. pr. Sebi seješ, sebi žanješ. Koga ste vidili? N j e g a.

2. Kadar se povdarek opre na zaimek, ali kadar se oseba osebi naproti postavi; n. pr. nepokoren si m e n i, ki sem tvoj učitelj. Kdor t e b e s kamenom, ti n j e g a s kruhom. Danes m e n i, jutri t e b i. Mi smo njega vprašali, ne t e b e.

3. Za predlogi; n. pr. Kdor ni z m e n o j, ta je zoper m e n e.

V četrtem padežu vendar stoji za enozložnimi predlogi raje krajša oblika, n. pr. Gledaj pred se; skèrbi za se; ne maram za-te, stopi predenj itd.

Pomnite: Z osebnimi zaimki okrajšane oblike se stavek ne sme začeti; reci torej: nismo ga vidili (ne pa: ga nismo vidili).

Naloga 1. Prepišite sledeče stavke in postavite ondi, kjer je zaimek druge osebe, zaimek prve ali pa tretje osebe: Dobri ljudje izpolnjujejo vestno svoje dolžnosti; tudi ti imaš dolžnosti. Dobri ljudje te bodo čislali, če boš zvesto opravljal, kar ti je naročeno. Bodo hvalili te, dobro govorili o tebi in s teboj radi menili se.

Naloga 2. Izgovorite te le stavke tako, da premenite osebne zaimke v edinem, dvojnem ali množnem številu: V žalosti in težavi pribežim k Bogu. On me najbolje potolaži. Bog me vidi povsod, če tudi jaz Njega ne morem viditi. Bog vé o meni, skerbí za me in je z m e n o j, kjerkoli sem.

Tako le n. pr. Človek v žalosti in težavi pribeži k Bogu; On ga najbolje potolaži. Bog ga vidi povsod, če ravno on Njega ne more viditi. Bog vé o njem, skerbí zanj in je z njim, kjerkoli bodi itd.

V listih pišemo osebne zaimke, če se nanašajo na osebo, kateri pišemo, z veliko začetno čerko. Glej §. 13.

§. 57. Zaimki: kdo, nekdo, nikdo ali nihče, malokdo, marsikdo, kaj, nekaj, nič; kdorkoli, karkoli, malokteri, marsikteri, mnogoteri, vsak, vsakteri itd. postavljajo se namesto imen neznanih ali nedoločnih oseb ali reči, ter se imenujejo nedoločni zaimki. N. pr. Vsakdo nosi svoj križ. Nekdo je imel dva sina. Kakor kdo živi, tako umerje Vsak vé, kje ga čevelj tišči.

Tretji oddelek. *Gubje 26.*

Kako se padeži v stavkih rabijo.

predmet in objekt so glavni deli stavka

P prvi padež.

§. 58. Prvi padež je v stavku podmet (subjekt), ali pa stoji v povedku (predikatu) z glagoli: sem, ostanem, imenujem se, pravijo mi, postanem, n. pr. Veter brije. Solnce pripeka. Angeli so zgoj duhovi. Vsak človek je naš bližnji. Kunec je glodavec. Ostanem vsegdar tvoj prijatelj. Najvišja gora na Kranjskem imenuje se Triglav. Moji sestri pravijo Anica. Jaz se pišem Germek. Sova sinici glavana pravi. Bahač postane berač. Drevesce zraste sčasom mogočno drevo.

Drugi padež.

§. 59. Drugi padež stoji v stavku:

1. Pri kakem drugem samostavniku, ter se imenuje prilastek, n. pr. Hudič je v raju na se vzel podobo kače. Svetloba lune in zvezd

je jasna, pa ne greje. Razum dela človeka gospodarja zemlje. Cvet mladosti hitro vene. Korist živali in rastlin je različna. Duh vijolic in klinčkov (nageljnov) je prijeten. Varčnost je hči modrosti. Mlinar je semlel dva mérnika reži in mérnik pšenice. Začetek modrosti je strah božji. Naš sosed je kupil jarem vól. Kerčmar je danes potočil vedro vina.

Pri samostavnikih, ki pomenijo posamne osebe, ljudi, živali in tudi nekatere rastline, jemljó se namesto drugega padeža pridevniki (svojivni); n. pr. Davidovo mesto (za mesto Davida), lisičji meh (namesto: meh lisice), skorja hrastova (namesto: skorja hrasta). — Kadar pa tak prilastek sam ima pri sebi še kako drugo določilno besedo, takrat se ne spreminja v pridevnik, temuč ostaja v drugem padežu; n. pr. Mesto Davida kralja, meh rjave lisice, skorja starega hrasta.

Naloga. Pristavite v teh le stavkih namesto ležeče čerte primeren samostavnik v drugem padežu: Ovčar žene čedo —. Naša zemlja ima podobo —. Duh — ní prijeten. Verhovi bivajo z drevjem obraseni. Po logu se razlega petje —. Na obeh straneh — stoji Ljubljana. Valovi — pljuskuje ob bregove. Kaplja — se leskeče. Dobri otroci so veselje —. Česa utegnemo imeti kúp, koš, otep, povosmo, hleb itd.?

2. Drugi padež stoji v stavku pri nekterih glagolih in se imenuje dopolnilo; n. pr. Poprimite se dela. Varuj se zapeljivih tovarišev in ogibaj se jih kakor strupene kače. Ezav se je odrekel perrorojenstva. Rokodelci potrebujejo pri delu orodja. Velika ptica potrebuje velikega gnjezda. Mlademu človeku manjka skušnje. V molitivi iščimo pomoči. Hudodelnik se boji ječe. Pridni kmet se nadja dobre letine. Otroci se

veselé božičnih praznikov. Deržite se lepih materinih nauk. Revez kruha strada.

Naloga 1. Izpišite glagole iz zgornjih stavkov in pomnite še te le: žal bití, kesati se, vdeležiti se, sramovati se, polastiti se, lotiti se, znebiti se, polakniti se, zdržati se.

Naloga 2. Dopolnite te le stavke z drugim padežem: Lenuh se brani —. Grešnik se kesá —. Zajec se bojí —. Čebela si išče —. Vojaki so se polastili —. Bolnik se mora zdržati. —

3. Drugi padež rabimo tudi v nikavnih stavkih, in pa z nikterimi glagoli, ki so sestavljeni s predlogi na, do; n. pr. V puščavi ní vode. Kdor je segret, ne pij merzle vode. Ne dajajte otrokom potuhe. Ne pokončaj ničesar brez potrebe. Na Kranjskem ní morja. Šli smo bili na gobe, pa jih nismo našli. Ne klati orehov, dokler ne dozoré. — Ženjice so nažele reží. Delavci so narovali kamenja. Natergajte rožíc. Popotni se čiste vode napije. Če hočeš starosti doživeti, ne bodi mehkužen. Mladenič je verha dorasel.

Naloga. Denite samostavnike, ki so tu niže med oklepajema, v drugi padež: Kjer ní (tožnik), tam ní (sodnik). Ní (kruh) brez truda. Za izkazano dobroto ne tirjaj (plačilo). Nismo vidili na vertu ne (brat) ne (sestra). V vodnjaku ní bilo (voda). Ne razbij (verč). Ne smukajte (listje) niti (cvetje). Navlekli smo domov (derva). Deček se sramuje (pregrešek). Starček sadí in cepi drevje, pa bode težko učakal (sad).

4. Drugi padež devamo tudi z nekterimi pridevniki; n. pr. Lakomnik je denarjev lačen, željan. Priden delavec je plačila vreden. Drevje

je pomladi bilo polno cvetja. Pravični bodo nebeškega veselja deležni. Bog je ponižnih ljudi vesel. Marljive deklice so skerbne svojega dela. On je kruha sit. Mi smo vajeni dela. Bodi pomljiv prejetih dobrot!

Naloga. Prepišite te le stavke ter pridajte pridevnikom odpolnilo s samostavniki v oklepajih: Marsikteri otrok ni vreden (ljubezen staršev). Nebesa so polna (slava Božja). Prevzetnik je lakomen (čast in hvala). Lenuh ni vreden (usmiljenje). Vedite se tako, da boste vredni (pohvala). Mehkužnik ni vaje (trud in delo). Mati je vesela (pridna hčerka). Kdor ukradene blago skrije, je tudi (tatvina) deležen. Ubožec je (oblačilo) potreben.

5. Drugi padež stoji z predlogi: brez, do, iz (izmed, iznad, izpod, izpred, izza), od, n. pr.

brez = Brez dela ni jela. Brez denarja do solarja, brez soli domu. Brez zraka ne moremo živeti.

do = Pri kraju je voda do gležnja, pri sredi je do kolena. Kar si človek naperti, to nosi do smerti.

iz = Premog kopljejo iz zemlje. Iz lesa se dela različno orodje. Iz prazne lupine ni jedra izključati. Iz tega meha ne bode moke. Izpod neba voda lije. Solnce izza gore gre. Pometi smeti izpred hiše.

od = Od Boga prihaja življenje in smert. Luna se od solnca sveti. Delali smo od belega dne do terde noči. Prepisali smo od besede do besede.

Tako se rabijo še sledeči predlogi ali prislovi z drugim padežem :

blizu (blizu gozda), mimo (mimo grada pelje cesta), okoli (okoli verta hodi), okrog (okrog Božje hiše), poleg (poleg vasi so travniki), prek (prek hriba iti), razven, razen, razun, (razen Boga ni gospoda), takraj (takraj jezera), onstran, onkraj (onstran potoka), tik (tik pota), zraven (zraven hiše stoji mlin).

Tretji padež.

§. 60. Tretji padež stoji v stavku :

1. Pri samostavnih kakor prilastek namesto drugega padeža; n. pr. Naš sosed je do-
brotljiv, on je pravi oče revežem. Dobra dela
so človeku najzvestejši prijatelj. Pridna gospo-
dinja hiši tri ogle podpira. Popotnik je prišel
divjakom v roke. Kdo je vrednik časniku.
„Zori“? Dobre ceste so velika dobrota vsaki
občini. Noč je človeku neprijazna.

2. Z glagolom biti, kadar namesto glagola
imeti pripisuje osebi ali reči kako lastnino: n. pr.
Laži je plitko dno. Vsakemu človeku je dolž-
nost, da stori kar more dobrega. Našemu očetu
je ime Urban. Mojemu sinu je dvajset let.

3. Z nekterimi glagoli, in takrat je dopol-
nilo; n. pr. Poslušni ali ubogljivi rad stori, kar
se mu zapové. Mraz škoduje rastlinicam. Bogu
posoji, kdor ubožcem delí. Bogu se nikamor
ne moremo skriti. Dobro delo je, bolniku streči.
Oče svetuje sinu. Pijancu se ogni s senenim
vozom. Pametnemu človeku se tudi živina smili.

Naloga. Izpišite iz prejšnjih primerov glagole, ki se družijo s tretjim padežem, in pomnite še te le: braniti se (komu), umakniti — umikati se, koristiti, goditi, smejati se, prilizovati se, uklanjati se, priporočati se, izročiti, podvreči se, klubovati, nagajati, zabavljati (komu) itd.

4. Tretji padež biva v stavku s pridevniki: koristen, škodljiv, tečen, znan, tuj, podoben, enak, primeren, priležen, priličen, ljub, drag, udan, podložen, pokoren, zvest, sovražen, postrežljiv; n. pr. Ne bodi nobenemu človeku zavidljiv in nevošljiv. Kolikor boljši je kdo, toliko ljubši je ljudem. Zrak je ljudem in živalim potreben, da dihajo. Nekatere živali so nam koristne. Pare iz mlak in luž so zdravju škodljive. Zobnikovo seme je podobno maku. Sitemu trebuhu še dober kruh ní všeč. Huda strast nas dela živini enake.

5. Tretji padež rabimo s predlogi k (h), proti, naproti, vkljub ali navzlic; n. pr.

k = Roža se k solncu obrača. K molitvi opominja zvon. K novemu letu gre. Marsiktera bukev k svojemu koncu toporisče dá.

proti = Slovenci so proti zahodu mejači Lahom. Proti vodi je težko plavati. Zlato in srebro ní nič proti zvestemu prijatelju. Deček bratu naproti teče.

vkljub = vkljub (navzlic) vsem svarilom se neporednež derži stare navade.

Četerti padež.

§. 61. Četerti padež stoji v stavku:

1. S prehajavnimi glagoli (Gl. §. 110), katerim je dopolnilo; n. pr. Bog ljubi pravico in sovraži hudobno djanje. Vsak berač svojo malho hvali. Dobri otroci spoštujejo svoje starše. Kmet obdeluje polje. Poterpljenje železne duri prebije. Mačka zalezuje miši, podgane in male ptiče. Zajec objeda mlada drevesca.

Naloga. Napišite, ktere dele ima na svojem telesu ptica, ktere riba; imenujte razne verste tal, ktere obdeluje zemljedelec; poslopja, ktera zida zidar; orodje, ktero dela kovač itd.

2. Četerti padež naznanja tudi dobo in prostor, doklej terpi in sega djavnost podmeta; n. pr. Kar se mlade dni zamudi, ne popravi se vse žive dni. Dan hoda je še do mesta. Tri streljaje imamo do vasi. Kadar je suša, morajo ljudje v nekterih krajih tri, štiri ure po vodo hoditi. Jezero Verbsko ali Celovsko je dve milji široko.

3. Četerti padež stoji s predlogi: čez (črez), raz, skozi, zoper ali soper; n. pr.

čez = Pes je skočil čez plot. Voda mi je bila čez kolena. Bog je rekel: Naredimo človeka, naj gospoduje čez ribe v morju, čez ptice pod nebom in čez zverine in vso zemljo.

- raz** = Voznik je skočil raz voz. Krovcec je raz streho padel.
- skozi** = Strela je prederla skozi strop v stano. Cesta derži skozi gozd. Skozi perste gledati, skozi mesto jezdit. Skozi dvorišče se pride na vert.
- zoper** = Sin se vzdiguje zoper očeta, bratje pričajo zoper brate.

Pazite. Napačno bi se reklo: skozi hlapca sem pismo prejel. Reči moraš: po hlapcu sem pismo prejel.

Peti padež.

§. 62. Peti in šesti padež nista v slovenskem jeziku nikoli sama ob sebi, temuč so besede v teh dveh padežih vselej združene s kakim predlogom.

§. 63. Peti padež zahteva predlog: pri; n. pr. V gozdi stoji drevo pri drevesu. Kdor je hiter pri jelu, ta je hiter tudi pri delu. Bolnik je pri zdravi pameti storil oporoko. Pri suhem panju je lahko ogenj netiti. Pri kraju rek in potokov se derže male ribe. Pametni se pri ognju ogreje, nespametni pa opeče.

Predlogi z dvema padežema.

§. 64. Predlog *s* ali *z* (Glej opombo k §. 45) je dvojnega pomena; pomeni namreč ločene ali pa druženje. V prvem pomenu ima za seboj drugi padež, v drugem pomenu pa šesti padež, n. pr. Naš sosed je s konja padel, in se je tako pobil, da se ní megel z mesta ganiti. Prekladamo z

ra me na ramo, s kola na kol. Oče gre s polja domu. —

Z rokami delamo. (*S čim? katerim orodjem?*) Marsikdo je začel s praznimi rokami gospodariti, pa si je s pridnostjo in poštenostjo opomogel. — Sosed se méni z očetom. Sveti Ciril je prišel s svojim bratom Metodijem iz Bolgarije med zahodne Slovane.

Pazite dobro na razloček med predlogom **s** ali **z** prvega pomena (s česa doli, s česa proč) in predlogom **iz** (iz česa ven), ki zahtevata oba drugi padež, in se po nekih krajih v navadnem govorjenju tudi zelo enako izgovarjata; n. pr. Ptiček skače z veje na vejo. Iz veje poganjajo mladike. Čebela leta s cvetice na cvetico in serka med iz vsake cvetice. Pobriši prah s skrinje, in daj mi pertič iz nje. Iz tega meha ne bo moke. Muha je zletela z meha na mizo.

§. 65. Predlogi: **na**, **po**, **v**, **o** ali **ob**, zahtevajo na vprašanje kam? četerti in na vprašanje, kje? peti padež; n. pr.

na = Ptič je zletel na drevo. Vsak mlinar na svoj mlin vodo obrača. Na en mah hrast ne pade. Že imamo derva na zimo. — Ptič prepeva na drevesu. Na preksolnčju se terta dobro obnaša.

po = Pojdi mi po verč vode. Poslali so po zdravnika. — Po snegu se vozimo na saneh, po vodi na ladjah. Ptiča poznamo po glasu in po pérju. Po storjenem delu je sladko počivati. Berači po hišah prosijo. Sneg po gorah dolgo leží. Po delu placilo. Vsaka krava po svojem teletu veka.

v = Zaupaj v Boga v svoji žalosti. David je udaril Golijata v čelo. Kadar bomo v grobu, spremení nam se telo v prah in pepel. Bodi v svoji besedi resničen, v djanjju pravičen! Rad hodi v cérkev in v šolo; v cérkvi in šoli se spodobno védi.

o, ob = Bodi si z loncem ob kamen ali s kamenom ob loncu, težko je loncu. Kača se je ob palico ovila. Nič ne pomaga z glavo ob zid butati. — Strah je po sredi votel, ob krajih ga nič ní. Lovec ob potoku hodi. Palica ob zidu sloní. O Božiču je noč dolga. Danes smo brali o Egiptovskem Jožefu.

§. 66. Predlogi: **med, nad, pod, pred** imajo za seboj na vprašanje kam? četerti, a na vprašanje, kje? šesti padež, n. pr.

med = Če golob med orle zajde, gotovo smert najde. Pojdem med ljudi po svetu. — Nektere reke tekó med skalovitimi bregi. Med mano in tabo ne bodi prepira. Med dobrimi sosedi je dobro živeti. Ljubite se med seboj. Med hišama se prostira njiva.

nad = Oblaki se vzdigujejo nad mesto. Vzdignil se je narod nad narod, kraljestvo nad kraljestvo. Zalučal sem kamen nad drevo. — Nad vsako našo

stopinj o čuje Gospod. Človek ima od Boga oblast nad vsemi rečmi, ktere so na zemlji. Milost Božja ostane nad njimi, ki se Boga bojé. Ne huduj se nad bratom.

pod = Prišel sem z dežja pod kap. Jakob si je položil kamen pod glavo ter je zaspal. Potapljavci se spuščajo pod vodo. Slovenci so radi tujce pod streho jemali. — Lastovice si delajo gnjezda pod streho. Nič ní popolnega pod solncem. Tujec pod drevesom leží. Pod cesarjem Leopoldom so udarili Turki na Dunaj (Beč).

pred = Mojzes je stopil pred kralja. Sovražnik je prisilil pred mesto. Vsaka koklja pred svoje piške berska. — Vsak pometaj pred svojim pragom. Bežite pred grehom kakor pred strupeno kačo. Pred smertjo ne obvarje koža gladka. Pridna gospodinja je že pred dnem po koncu.

Predlog s tremi padeži.

§. 67. Predlog: za ima za seboj v različnem pomenu drugi, četerti in šesti padež, n. pr. Oče je prišel za dne (kdaj?) domu. Kdor za mladih let (= v mladih letih) ne skerbí, v starosti pomanjkanje terpi. Tako je bilo za ce-

sarja Jožefa. — Ob lakoti se za hleb kruha lahko njiva kupi. Star človek ní za hojo. Vino je za priletne ljudi, kar je mleko za otroke. Pij in jej za potrebo. Gospod je poterdil Davida za kralja nad Izraelom. Skril se je za plot (kam)?

Za plotom (kje?) skrit stoji. Za mestom so vertovi in nogradi. O dragini umirajo ljudje za lakoto. Pismo za pismom mi pošiljajo. Hodi za njim, kakor tele za kravo.

Četerti oddelek.

Pridevniki.

§. 68. Pridevnik je v stavku ali kakor povedek ali pa stoji pri samostavniku kakor prilastek ali pridevek ter se vjema z njim v spolu, številu in padežu; n. pr. Zvest prijatelj je redek. Dobri biseri so okrogli, beli in svetli. Da se dobrim ljudem prikupimo, ne potrebujemo lepega oblačila, temuč lepe duše. Voda studenčnica je terda. Oko gospodarjevo konja pase. Cirkniško jezero sluje že od nekdaj kakor pravo čudo tega sveta.

Naloga. Pridajte k tem le pridevnikom priležne samostavnike, in napravite stavke; priden, skerben, delaven, lačen, sladkosned, žejen, požrešen, hiter, uren, pisan.

§. 69. Pridevniki naznanjajo, kakšne so reči, ali pa čegave so (Glej §. 21, 3.). Poslednje imenujemo svojivne pridevnike.

§. 70. V slovenskem jeziku so nekteri pridevniki koreninske besede (Glej §. 10); n. pr. bel, blag, dolg, lep, suh, gerd, terd itd.

§. 71. Največ pridevnikov pa se izpeljuje od drugih besed, katerim se pritikajo različne končnice. Tako zlasti svojivni pridevniki.

Svojivni pridevniki pomenijo, da je nekaj lastnina ali svojina kakega živega bitja, ter se izpeljujejo od imen živih stvari, t. j. oseb ali tudi živali.

1. Če gre za svojino ene določne osebe ali živali, izpeljuje se svojivni pridevnik:

od moških imen s pripono **ov**, **ova**, **ovo** (za ozkim soglasnikom **ev**, **eva**, **evo**);

od ženskih imen pa s pripono **in**, **ina**, **ino**; n. pr. **sosedov** brat, **soredova** hiša, **sosedovo** polje;

sestrin kolovrat, **sestrina** preja, **sestrino** predivo.

Naloga. Naredite take svojivne pridevnike od teh samostavnikov: oče, sin, kmet, mesar, Janez, Mica, Neža, žena, breza (kravje ime).

Ravno tako se od imen nekterih dreves, germov in rastlin, če so tudi ženskega spola, — delajo pridevniki s končnico **ov**, **ova**, **ovo**, kateri vendar niso svojivni; n. pr. **ajdov** kruh, **bobova** slama, **češnjevo** listje itd.

Naloga. Napravite pridevnike od teh samostavnikov: bukva, leska, hrast, lipa, smreka, mak, česmin, javor, dren.

2. Kadar pa imamo v mislih svojino več ljudi ali živih stvari te ali óne verste, delamo svojivne pridevnike s končnico **ski**, **ska**, **sko** (tudi **ovski**), pritikaje jo imenom ljudi, stanov, narodov, pa tudi zemljepisnim imenom itd.; n. pr. **cesarska** beseda, **človeško** serce, **moško** obnašanje, **ženske** solze, **slovenska** slovnica, **konjsko** kopito, **oslovska** glava, **Ljubljanske** šole, **Savski** most.

Opomba. Za nebniški **g**, **h**, **k**, za sičniški in šumniški in pa za zobniški **t** spreminja se končnica **ski** v **ški**; n. pr. **Nemec** — **nemški**, **Hervat** — **hervaški**, **nebesa** — **nebeški** itd.

Naloga. Napravite iz sledečih samostavnikov pridevnike na **ski**, in porabite jih v stavkih: mesar, berač, pastir, Lah, Oger, Kras, kralj, brat, deklica; n. pr. **Mesarski** pes se imenuje

tudi samsov itd. Napravite enake pridevnike iz samostavnikov: morje, polje, planina, spomlad, jesen, zima, nedelja.

3. Še drugi svojivni pridevniki imajo končnico **ji, ja, je**, ki se pripenja občnim, zlasti živalskim imenom, n. pr.

gad — gadja zalega, govedo — goveje meso, koza — kozje mleko, riba — ribje oko itd.

Naloga. Naredite iz sledečih samostavnikov pridevnike s pripono **ji**, ali pa tudi **ov**, in pristavite k njim samostavna imena od takih reči, ki so svojina teh živali, ali ktere od njih dobivamo, namreč: krava, kura, ovca, gos, pes, volk, medved, miš; — kert, slon, bik, jazbec.

Opomba. Če se hoče dopovedati, čegava je ktera reč, ne sme se to naznaniti z golim 2. padežem dotičnega samostavnika, temuč s svojivnim pridevnikom od njega izpeljanim. Nepravilno je torej: Srečal sem hlapce soseda, namesto: sosedove hlapce. Berem pesmi Prešérna, namesto: Prešérnove pesmi. Slišim glas matere, namesto materin glas.

Ako pa ima samostavnik (kakor se je že reklo v §. 59) pred sabo kako določilno besedo, takrat je prav, djati ga v drugi padež; n. pr. Srečal sem hlapce našega soseda. Berem pesmi slavnega Prešérna. Slišim glas preljube matere.

Naloga. Namesto somastavnikov, ki stojé tu v oklepkih, napišite svojivne pridevnike in postavite jih v priležni padež: Ljubezen (matere) je sreča (otroka). S smertjo (zveličarja) so odkupljeni vsi ljudje. Zemlja in vse, kar je na nji, vse je delo (gospoda). Ali si že bral kemijo (Vertovca)? Otroci (brata) so pridni, dečka (sestre) pa sta nemarna.

§. 72. Za izpeljevanje pridevnikov, ki dajejo na znanje, kakšne so reči, služijo različne končnice, kakor n. pr. a st (gerbast, lisast), at (glavat, gorat, skalnat), av (cunjav, kraštav, kujav), iv (červiv, ušiv, nagajiv, poterpežljiv, minljiv), it, iten, ovit (kamenit, imenitem, grozovit).

Posebnoga spomina ste vredni: 1. končnica **en** (bodi z gibljivim, bodi naglašenim e), s ktero se mnogi pridevniki

izpeljujejo od samostavnikov. Taki pomenijo, od česa, iz ktere snovi ali tvarine ali pa kakšna je ktera reč; n. pr. sreča — srečen (-čna, -čno), železo—železen, (-zna, -zno), žito—žiten (-tna -tno), rež—režén, smeh—smešen (-šna, -šno), praznik—prazničen (-čna, -čno), apno—apnên, lan—lanên, kost—koščén, dolg—dolžan ali dolžen (-žna, -zno) itd.

Naloga. Napravite pridevnike s končnico ên od sledečih samostavnikov: jeklo, med, led, les, ogenj, platno, proso, sukno; hlad, večer, greh, strah, studenec.

2. Končnica nji (nja, nje), s ktero se izpeljujejo pridevniki od prislovov in predlogov, n. pr. danas—današnjí, nek-daj—nekdanjí, notri—notranjí, pred—prednjí, vsakda—vsakdanjí, sredi—srednjí itd.

Naloga. Naredite pridevnike na nji iz teh le besed in pristavite vsakemu kak primeren samostavnik: doli, gori, jutro, jutri, sinoč, letos, zdaj, zad, poprej, včeraj; n. pr.: doljenja vas, gornja hiša itd.

§. 73. Slovenščina ima tudi nektare iz dveh besed sestavljene pridevnike; n. p.

gola glava	=	gologlav
brez zôb	=	brezzob, — a, — o
tri noge	=	trinožen
brez glave	=	brezglaven
široka usta	=	širokoust
černo oko	=	černook
dobra volja	=	dobrovoljen
kratki vid	=	kratkoviden.

Naloga. Naredite sestavljene pridevnike iz sledečih besed: rudeče lice, dolg čas, kratek čas, terd vrat, velika noč, tri leta, rad vedeti, brez duše, ne umen, brez skerbí, gola roka, dolgi lasje.

§. 74. Pridevnik se sklada s svojim samostavnikom v spolu, številu in padežu. Pri pridevnikih razločujemo torej tudi trojni spol, trojno število in šestero padežev.

Pridevniki imajo za vsak spol svojo posebno končnico. Za moški spol se končujejo ali na soglasnik ali pa na *i*, za ženski vsejdar na *a* in za srednji spol na *o* ali (za ozkimi soglasniki) na *e*; n. pr. zelen list, tisti zeleni list; divji kostanj, zelena trava, zeleno, polje, volčje jabelko.

§. 75. Pridevniki, kateri stojé pri samostavnih ter jim pripisujejo kake lastnosti, so določni ali nedoločni pridevniki.

Določne pridevnike rabimo, kadar gre za določno, znano osebo ali stvar, o kateri je že govorjenje bilo. Nedoločni pridevnik pa stoji, kadar govorimo o kaki neznani, nedoločni osebi ali reči; n. pr. Priden hlapec je veliko vreden. Pridni hlapec našega soseda je veliko vreden. Danes je bil pri nas (en) stár mož, kterege še nisem nikdar vidil. Stári mož, ki je bil danes pri nas, je stár znanec mojega očeta.

Po obliki se določni pridevnik od nedoločnega razločuje samo v edinem številu pri moškem spolu in to v prvem (in pri imenih neživih stvari tudi četrtem) padežu, v katerem določni pridevnik vselej na *i* izhaja. Drugod pa se ločijo samo s tem, da se samoglasniku naglas spreminja iz kratkega v dolgi, iz mehkega v ostri, ali pa da preskoči nazaj na drug samoglasnik; n. pr. Bolán človek težko zdravega dohaja. Jaz imam dva brata, eden je zdrav, drugi je bolán. Bólni se imenuje Matiček, (ta) zdrávi pa France. Našel sem dva traka: eden je rumèn, drugi pa zelèn. Kterege bi ti raje imel, ruménega ali zelénega? Meni bi bil všeč ruméni in ne zeléni. Vidim dve gori, ena je visóka, druga pa bolj nizka. Na visóki se sneg belí.

Včasi stoji določni pridevnik moškega spola sam kakor podmet v stavku, ker je samostavnik, zlasti: človek, izpuščen; n. pr. Pošténi se poštenemu druží, grešni grešnemu služi. Pogostoma pa se napravi iz pridevnika samostavnik, n. pr. poštenjak, grešnik, hudobnež, bolnik itd.

§. 76. Kadar pridevnik stoji v stavku kakor povedek, je vsegdar nedoločen po obliki in izgovoru; n. pr. jaz sem velik in močan, ti si majhen in šibak. Naša hiša je velika in visôka. Pomladi je listje zelêno, jeseni pa je rumêno.

Pomnite. Svojivni pridevniki na *ov* in *ev* in na *il*, po tem na *ji*, kakor tudi pridevniki na *nji*, in stopnjevani pridevniki (§. 79) tega razločka nimajo, naj stojé pri samostavniku ali kakor povedek;

n. pr. Sosedov hlapec mi je prinesel pismo (ne: sosedovi hlapec). Ta hlapec je sosedov. Materin svèt imam vedno pred očmi (ne: materini svèt—). Ta svet je materin. Ta meh je lisičji itd. Pes je večji od mačka.

Kako se pridevniki sklanjajo.

§. 77. Pridevniki se sklanjajo vsi po tem obrazcu ali vzoru:

E d n i n a.

Moški spol.	Ženski spol.	Srednji spol.
1. lep, lepi	lepa	lepo
2. lepega	lepe	lepega
3. lepemu	lepi	lepemu
4. lep, lepi, lepega	lepo	lepo
5. pri lepem	pri lepi	pri lepem
6. z lepim	z lepo	z lepim.

D v o j i n a.

Moški spol.

Ženski in srednji spol.

1. lepa	lepi
2. lepih	lepih
3. lepima	lepima
4. lepa	lepi
5. pri lepih	pri lepih
6. z lepima	z lepima

M n o ž i n a.

Moški spol.

Ženski spol.

Srednji spol.

1. lepi	lepe	lepa
2. lepih	lepih	lepih
3. lepim	lepim	lepim
4. lepe	lepe	lepa
5. pri lepih	pri lepih	pri lěpih
6. z lepimi	z lepimi	z lepimi.

Opombe:

1. Oblika: lepi pri moškem spolu v 1. in 4. padežu edinega števila veljá za določni pridevnik. (Glej §. 75.)

2. Ker se pridevnik vjema s svojim samostavnikom zastran padeža, za to je tudi v četertem padežu edinega števila pri moškem spolu razloček med živimi bitji in neživimi stvarmi, četerti padež je namreč pri ónih enak drugemu, pri teh pa enak prvemu padežu; n. pr. Kamen je težek. Vzdignil sem težek kamen. Lep (lepi) konj se pase po travniku. Lepega konja ste kupili.

3. Tisti pridevniki, katerih zadnji soglasnik je ozek (č, j, lj, nj, š, šč, ž), imajo pri srednjem spolu v 1. in 4. padežu edinega števila e namesti o; n. pr. rudeče lice, vroče čelo, srednje leto itd.

4. Gibljivi e v kočnicah en in ek lahko se pri nekaterih pridevnikih premeni v naglašeni a, pri določnih pridevnikih moškega spola, v srednjem in ženskem spolu in pri sklanjanju sploh pa se vsegdar izpušča; n. pr. Sladek jarem, sladák jarem — sladki jarem, sladko jederce; gorek ali gorák plašč — gorka suknja, z gorkim plaščem, terden zid, terdna stena.

5. Rad, rada, rado, nerad, nerada, nerado rabimo samo v prvem padežu edinega, dvojnega in množnega števila.

6. Lastna imena ali priimki na -ski sklanjajo se tudi kakor pridevniki, n. pr. pesmi Koseskega, Ledinskega.

Naloga. 1. Primérjajte sklanjo za moški in srednji spol, in zapišite padeže, ki so enaki pri oboji; primérjajte po tem sklanjo ženskega pridevnika s sklanjo ženskega samostavnika na a, in zapišite, v katerih padežih se vjemate, v katerih ločite.

Pomislite, more li kak določen pridevnik, če je tudi koreninska beseda, kdaj biti enozložen. — Pazite dóbro na razloček med 5. in 6. padežem edinega števila pri moškem in srednjem spolu.

Naloga. 2. Sklanjajte te le besede v stavkih: Vesel kmet, košat javor, pridna čebela, rodovitno polje.

Kako se pridevniki stopnjujejo.

§. 78. Ako eno reč drugi primérjamo, lahko najdemo, da ena reč ima ktero lastnost v večji meri na sebi kakor druga, ali pa tudi, da ena reč v nekateri lastnosti presega vse druge, n. pr. Čevelj je dolg, laket ali vatel je daljši od čevlja, seženj je najdaljši izmed njih.

§. 79. Večjo ali manjšo mero ktere lastnosti na rečeh naznanjamo s stopnjevanjem pridevnikov.

Razločujemo pa tri stopnje pri pridevnikih.

1. P e r v a s t o p n j a kaže lastnost kake reči brez vsega primérjanja ter se izrekuje s prostim,

nespremenjenim pridevnikom, n. pr. Roža ima lep duh. Voda je zdrava pijača. Zlato je drago.

2. Druga stopnja naznanja, da ima ena reč ktere lastnosti več na sebi, kakor druga, s katero je primérjamo. Narejamo to stopnjo s tem, da deblu (t. j. pridevniku brez sklanjavnih končnic) pripnemo: ši, iši, ejši, ali pa tudi: ji, iji, eji; n. pr. Róža ima lepši duh kakor klinček. Voda je zdravejša pijača kakor (nego) vino. Zlato je dražje od srebra.

Opombe:

1. Tisti pridevniki, katerih deblo se končuje z dvema soglasnikoma, privzemajo v drugi stopnji vselej dvožložno pripono: eji, iji, ejši, iši; n. pr. mogočn-i—mogočnejši, pravičn-i—pravičniši, modr-i—modrejši.

Naloga. Napišite te le pridevnike v drugi stopnji: terdovraten, hiter, bister, terden, močen, čverst.

2. Enožložni pridevniki s končnikom **d** spreminjajo ta soglasnik, če je sam, v **j**, če pa stoji še drug soglasnik pred njim, izpahujejo ga popolnoma; n. pr. mlad—mlajši, hud—hujši, rad—rajši; gerd—gerji, terd—terji ali terši.

3. Goltniki ali nebniki se pretapljujejo v šumnike; n. pr. blag—blažji (blaži), drag-dražji (draži), jak—jači, gluh-glušji (gluhejši).

4. Mnogi dvožložni s končnicami: **ak, ek, ok**, lahko snamejo to končnico ali se pa stopnjujejo po splošnem pravilu; n. pr.

gladek	— glajši, glaji	ali gladkejši
mehak	— meči, mečji	„ mehkejši
širok	— širši, širji	„ širokejši
kratek	— krajši (kračji)	„ kratkejši
redak	— reji	„ redkejši.

Naloga. Napišite, kako se lahko stopnjujejo: tenak, lahek, visok, težak, globok, grenak, sladak.

Naloga 2. Primérjajte te le reči eno drugi, ter izrecite z drugo stopnjo pridevnika med oklepki stoječega, ktera ima tiste lastnosti več na sebi: Zrak in voda (lahek). Drevo in germ (nizek). Nit in struna (terden). Reka in potok (globok). Noč in dan poleti (kratek). Zvonik in cérkev (visok). Cesta in kolovoz na polju (širok). Topol in lipa (tenak). Čebela in trot (delaven). Svinec in jeklo (mehak). Jeklo in železo (terd). Cuker in med (sladak). Ovca in koza (koristen). Sneg in kreda (bel).

3. Tretja stopnja je, kadar se o kateri osebi ali reči pravi, da ima neke lastnosti v primeri z drugimi osebami ali rečmi največ na sebi. Nareja se pa iz druge stopnje s prednico naj (nar); n. pr. Roža ima najlepši duh izmed vseh cvetic. Voda je najzdravejša pijača. Zlato je izmed vseh kovin najdražje.

Opomba. Druga in tretja stopnja se nareja tudi z besedo: bolj, najbolj, n. pr. bolj vroč, bolj cvetoč, najbolj rudeč.

Naloga. Izrecite s tretjo stopnjo lastnosti, s katerimi se odlikujejo reči imenovane v teh le stavkih: Železo je koristna kovina. Ovca in krava ste koristni domači živali. Poletje je gorak letni čas. Demant je terd kamen. Kruh je potreben živež za ljudi. Planine ali Alpe so visoke gore v Evropi. Petje slavčevo je prijetno. Na severu so merzli kraji, na jugu topli. Lojevec je mehka rudnina. Bog je svet in moder.

Opomba. Kadar hočemo naznaniti, da ktera oseba ali reč ima brez ozira na druge kako lastnost v prav visoki meri, rabimo: 1) Prednice: pre-, spre-, vse-, n. pr. prevelik, prebogat, spremljub, vsemogočen itd. (Pomni vendar, da prednica pre pomeni časih tudi: preveč; n. pr. danes je premerzlo za letno suknjo.)

2) Besede: zelo, prav, sila, silno, jako, hudo, neznano itd. n. pr. zelo močan, neizrečeno lep.

3) Devamo pridevnik po dvakrat zapored; n. pr. visok visok hrib.

§. 80. Svojivni pridevniki in neki drugi, pri katerih se po njih pomenu večja ali manjša mera misliti ne more, ne dadó se stopnjevati, ter se rabijo samo v prvi stopnji; n. pr. slep, mertev, zlat, lesen, desni, levi, današnji, poletni, zimski itd.

§. 81. Nekteri pridevniki se ne stopnjujejo po splošnih pravilih.

Tako nepravilno stopnjevanje imajo:

dober — bolji, boljši — najbolji, najboljši

dolg — dalji, daljši — najdalji, najdaljši

velik — večji — največji

majhen, mali — manji, manjši — najmanji, najmanjši.

§. 82. Stopnjevani pridevnik ali lahko stoji — kakor sploh pridevniki — pri samostavniku (n. pr. lepša hiša, najlepša hiša) ali pa je povedek.

Kadar je druga pridevnikova stopnja v stavku povedek, stoji ime tiste izmed primérjanih reči, ki ima ktere lastnosti manj na sebi, v prvem padežu za vezniki: k a k o r, k o t, k o, (bolje) nego, neg, ali pa v drugem padežu za predlogom o d; n. pr. Hujša je žeja ko glad. Bolje je poštenje nego sramotno življenje. Zvonik je višji od cérkve. Baker je dražji o d železa.

§. 83. Pridevniki druge in tretje stopnje se sklanjajo v vsem tako, kakor pridevniki perve stopnje; n. pr. sladki, slajši, najslajši sad; slajša, najslajša jagoda; slajše, najslajše jederce; — dve slajši jagodi, tri najslajša jederca itd.

Opomba. V navadnem govoru pa imajo po največ krajih stopnjevani pridevniki svojo lastno sklanjo, n. pr. slajši, najslajši jagoda, najslajši jederce, najslajši jagode itd. Pazite torej, da se privadite pisave, kakoršna je v bukvah navadna.

Peti oddelek.

P r i d e v n i z a i m k i.

a. Svojimi zaimki.

§. 84. S svojivnimi zaimki naznanjamo, čegava je kaka reč.

Ti le so:

moj, moja, moje	najin-a-o	naš, naša, naše
tvoj, tvoja, tvoje	vajin-a-o	vaš, vaša, vaše
njegov, njegova, njegovo	njun, -a, -o (njijn)	njihov, -a, -o ali
njen, njena, njeno		njihen, -na, -no.
onegov, -a, -o		
svoj, svoja, svoje.		

Naloga. Izpišite iz sledečih stavkov svojivne zaimke in pristavite pri vsakem, katere osebe, kterega spola in števila in v katerem padežu je: Moj stric, brat mojega očeta, je mojemu staršemu brata zelo dober. Angel Božji, moj varih, bodi moj oskerbnik ves čas mojega življenja! Naj tvoja levica ne vé, kar storí tvoja desnica. Pústi vsakemu, kar je njegovo. Bog vé naše misli in naša dela. Poslušajta svojo mater; vajina mati je pametna žena in njen svèt je dober. Kranjsko in Primorje ste sosedni deželi; njeni prebivavci so Slovenci. Naše

djanje in ravnanje bodi vsegdar plemenito. Dobri otroci so veselje staršev, napačni otroci pa s⁹ njihova žalost.

§. 85. Zaimke svoj, svojca, svoje rabimo v vseh treh osebah, kadar je tista oseba, ki ji kaj v last pripisujemo, podmet v stavku. Kadar pa ní podmet, stojé zaimki moj, tvoj, njegov itd. n. pr. Jaz imam svoje bukve in pišem s svojim peresom, ti pa imaš moje bukve in pišeš z mojim peresom. Ne jemlji moje knjige, temuč vzemi si svojo. Janez je izgubil svojo knjigo, za to bere iz tvoje. Jaz imam njegov nož. Mi imamo svoje šolske reči v redu. Pazite na svoje reči in na naše. Brez učiteljevega dovoljenja ne sme noben učenec zapustiti svojega mesta. Boga spoznamo iz njegovih dal.

§. 86. Svojivni zaimki se ravnaajo po svojem samostavniku v spolu, številu in padežu prav tako kakor pravi pridevniki. Sklanjajo se svojivni zaimki kakor nedoločni pridevniki.

Naloga. Speljite v celih stavkih vse padeže teh le samostavnikov v svojivnim zaimkom: Naš vert, vaša hiša, vajino polje.

§. 87. Svojivne zaimke: njegov, njen, najin, vajin, njun, njihov, pogostoma nadomestuje drugi padež osebnih zaimkov: njega, nje, naju, vaju, nju, njih; n. pr. Njega oče je bil bogat. Nje hiša je blizu naše. Naši vertovi so za njih hišo. Če bosta tako gospodarila, vaju otroci ne bodo nič imeli.

Včasih se svojivni zaimki lahko zamení tudi s tretjim padežem osebnega zaimka; n. p. Bodi mi vodnik in svetova-

vec. Stric n a m a je drugi oče. Kakor pena n a m zginjajo leta. Zvezde so m u sestriče, mesec m u je brat. Skerbno obdeluj s i polje.

Naloga. Prepišite zgornje stavke in nadomestite osebne zaimke s svojivnimi: Bodi m o j vodnik itd.

b. Kazavni zaimki.

§. 88. Kazavni zaimki kažejo določno na posamezne osebe ali reči izmed drugih; n. pr. T a javor je visok. T a lipa je košata. T o polje je rodovitno. T a - l e mladenič pridno dela, ó n i se dela ogiblje. Kakoršno delo, t a k o plačilo.

Kazavni zaimki so: t a, t a, t o (t a - l e, t o - l e, l e - t a, l e - t o); ó n i, ó n a, ó n o (uni, una, uno); ó n i - l e; t i s t i, t i s t a, t i s t o; t a i s t i, t a i s t a, t a i s t o; — t a k, t a k a, t a k o, t a k o v, t a k o v a, t a k o v o, t a k š e n, t a k š n a, t a k š n o.

§. 89. T a, t a, t o kaže na osebe in reči, ktere so gledé mesta ali časa bližje, ó n i, ó n a, ó n o, (ali: uni, una, uno) pa pokazuje na osebe in reči, ki so dalje preč; n. pr. T o drevo je višje kakor ó n o. T a knjižica je t e g a l e dečka, ú n o pero je ó n e deklice. Srečnejši je t a, k t e r i d a j e, kakor ó n i, k t e r i j e m l j e.

§. 90. Kazavni zaimki se sklanjajo sploh kakor pridevniki; samo t a, t a, t o ima nekoliko različno sklanja, namreč tako:

E d n i n a.

Moški	ženski	srednji spol.
1. ta	ta	to
2. tega	te	tega
3. temu	ti (tej)	temu
4. ta, tega	to	to
5. pri tem	pri ti	s tem
6. s tem	s to	s tem.

D v o j i n a.

1. ta	ti
2. teh	teh
3. tema	tema
4. ta	ti
5. pri teh	pri teh
6. s tema	s tema.

M n o ž i n a.

1. ti	te	ta
2. teh	teh	teh
3. tem	tem	tem
4. te	te	ta
5. pri teh	pri teh	pri teh
6. s temi	s temi	s temi.

Naloga. Zapišite tiste padeže, v katerih se razločuje ta sklanja od sklanje pridevnikov.

§. 91. Tisti ali tist, tista, tisto (taisti, taista, taisto) kaže na že znane reči; tak, taka, tako, takšen, takšna, takšno pokazuje na reči

ene verste ali enega načina; n. pr. Ta je tist most, po katerem smo prišli. To je tisti mladenič, ktereга ti sem priporočal. Varuj se tistih maček, ki spredaj ližejo, zadaj pa praskajo. Drobnica (necepljena hruška) ima grenak sad; tako sadje se ne more zaužiti. Kakoršno je drevo, takšen je sad. Volk je tak, kakor velik ovčarski pes.

§. 92. Med kazavnimi zaimki ta, tisti, óni in samostavnikom ne more stati kakor le določni pridevnik; n. pr. Pes je tista domača žival, ki gre za človekom po vsem svetu. Ta zvesti tovariš spremlja človeka v najmerzlejše in najgorkejše kraje. Ta veseli mladenič prepeva. Tisti nesrečni človek zdihuje. Ali vidiš óni véliki grad? Podaj mi tisto zeléno pero.

Kazavni zaimek ta, tist, zamenjuje se dostikrat z osebnimi zaimki tretje osebe, n. pr. Kdor ljubi svoj narod, njemu so dragi tudi matere mile glasovi. Ne bojte se njih, kateri telo umoré, duše pa ne. Kdor maže, njemu kaže.

Naloga. Prepišite prejšnje tri stavke in denite namesto osebnih kazavne zaimke.

§. 93. Zaimek sam, sama, samo stoji tako pri samostavnih, kakor tudi pri osebnih zaimkih ter podkrepljuje izreko, da djanje res izhaja od podmeta ali da se nanj povrača in ne na koga drugega; n. pr. Jaz sam sem te poklical. Mi sami smo krivi svoje nesreče. Star človek je sam sebi na poti.

e. Oziravni zaimki.

§. 94. Oziravni zaimki vežejo vselej dva stavka ter se odnašajo (ozirajo) pri tem na samostavnik

ali zaimek, ki je izrečen v drugem stavku; n. pr. Oče naš, kateri si v nebesih. Hvali Boga, ki je vse dal. Najbolje vem jaz, kateri sem terpel in Ti, o Bog, kateri vse veš in vidiš. Kar kdo čaka, to tudi dočaka. Kdor je marljiv, dobro mu je. Zrak, v katerem dihamo; solnce, ktero te greje; voda, ki jo piješ, — to vse so darovi Božji. Drevo, ktero ne rodi sadu, bode posekano. Kar te ne peče, (tega) ne gasi.

§. 95. Oziravni zaimki so: kateri ali kateri, ki, kdor, kar.

Kteri, ktera, ktero se sklanja kakor določni pridevniki.

Ki (namesto: kaj), za vse tri spole, je nepregiben, privzema pa v vseh drugih padežih — samo ne v prvem — okrajšani osebni zaimek, n. pr. Mož, kterega sem vidil, ali pa: mož, ki sem ga vidil. Dete, kteremu smo dali, ali pa: dete, ki smo mu dali. Ljudje, pri kterih resnica ne velja, ali pa: ljudje, ki resnica pri njih ne velja.

Kdor, ki se rabi za osebe obojega spola; in kar, ki se ozira na reči, nimata dvojnega in množnega števila ter se sklanjata po tem le vzoru:

1. kdor	kar
2. kogar, čegar	česar
3. komur	čemur
4. kogar	kar
5. pri komer (komur)	pri čemer (čemur)
6. s komer (komur)	s čimer (čimur).

Nedoločni zaimek nihče ali nikdo se sklanja kakor kdor, nič kakor kar, ali pa ostaja nepregiben; u. pr. Dèrži se pravice in ne bòj se nikogar. Nikomur ne delaj

krivice. Ne šali se z nikomer. Gluhi nič ne sliši, slepi nič ne vidi. Kaj visi na ónem plotu? Jaz ne vidim ničesar.

d. Vprašavni zaimki.

§. 96. Vprašavni zaimki so tisti, s katerimi po kaki osebi ali reči, ali pa po nje lastnosti ali množini povprašujemo; in so ti le: kdo? kaj? kateri? kak ali kakšen? kakov? čegov ali čegav? (čij?), koliko? n. pr. Ktera gora je pri nas najvišja? Kdo je to storil? Kaj počnemo zdaj? Kakšno obleko nosimo po leti? Čegava je ta suknja? Koliko platna ste kupili?

Z besedico kdo povprašujemo po osebah, z besedico kaj pa po rečeh. Kdo in kaj se sklanjata kakor kdor in kar, samo da se v vseh padežih odpahne končni r, v petem in šestem padežu pa er; n. pr. Koga si pozdravil? Česa se veseliš? Komu ste pomignili? Čemu se smejete? Pri kom si bil? S čim si čas kratiš?

Drugi vprašavni zaimki se sklanjajo kakor pridevniki. Koliko je nepregiben vprašavni zaimek in ima za seboj drugi padež.

Šesti oddelek.

Številniki.

§. 97. Številniki ali na tanko dajejo na znanje število oseb ali reči, o katerih se govori, ali pa le sploh naznanjajo kako množino reči, ter se po tem imenujejo določni ali nedoločni številniki, n. pr. Človek ima na vsaki roki pet perstov. Drugi mesec v letu se imenuje svečan. Kupili smo troje bukve. Mnogo čapelj, malo žab. Vsak človek je naš bližnji.

Določni številniki.

Določni številniki so: glavni, verstivni, ločivni, množivni, ponaljavni.

§. 98. Glavni (ali osnovni) številniki naznanjajo število reči na vprašanje koliko? n. pr. Teden ima sedem dni. Slon ima na prednjih nogah pet parkeljcev, na zadnjih pa samo štiri. Opica leta po dveh in po štirih.

Naloga. Koliko sežnjev ima ena milja, koliko čevljev en seženj, koliko palcev en čevlj? Koliko mesecev in koliko

nedelj ima leto? Na koliko ur se razdeljuje dan? Koliko dni potrebuje zemlja, da se enkrat zasuče okoli solnca? Ali veste, koliko nog ima vrabec, koliko miš, koliko hrošč, koliko pajek? Koliko kril ima metulj? Koliko letnih časov imamo in kateri so?

§ 99. Številnik eden, ena, eno, ali en, ena, eno sklanja se kakor nedoločen pridevnik. Kadar ta številnik moškega spola stoji sam za se, glasi se: eden, ena, eno, (jeden, jedna, jedno), pred samostavnikom pa le en; n. pr. Koliko kosov je? E d e n. E n krivičen krajcar deset pravičnih sné.

Številniki dva in oba, trije in štirje sklanjajo se tako le :

1. dva, dve	oba, obe	trije, tri	štirje, štiri
2. dveh	obeh	treh	štirih
3. dvema	obema	trem	štirim
4. dva, dve	oba, obe	tri	štirih
5. pri dveh	pri obeh	pri treh	pri štirih
6. z dvema	z obema	s tremi	s štirimi.

Oblike: dva, oba, trije, štirje rabimo za moški, dve, obe, tri, štiri pa za ženski in srednji spol; n. pr. Naš sosed je imel več otrok. Dva sina sta v vojski smert storila, trije sini in tri hčere še živé. Dve dekli ženete dve teleti. — V katerem številu se sklanja: dva, dve, v katerem: trije, štirje?

Od pet počemši so vsi glavni številniki v prvem in četrtem padežu pravi samostavniki ter imajo pri sebi samostavnik v drugem padežu; v 2., 3., 5. in 6. padežu pa so pridevniki in se do devet in devetdeset sklanjajo kakor pridevniki; n. pr. Naš stric je oče petih sinov; zapustil bo svoj imetek petim sinovom, mi govorimo o petih sinih našega strica; stric je zadovoljen z vsemi petimi (petemi) sinii.

Sto in največ tudi tisoč (tavžent) se ne sklanjata: sto kónj, sè sto možmi, pri sto gradéh.

Ako denemo pred glavni številni predlog po, naznamo, po koliko je oseb ali reči, ali po koliko je prišlo na koga;

n. pr. V vsaki izbi je bilo po pet otrók. Vsak je dobil po tri jabolka.

§. 100. Verstivni številniki kažejo versto ali red, v katerem gredó reči ena za drugo, in stojé v stavku na vprašanje koliki? kateri po številu? Sklanjajo se vsi prav tako kakor določni pridevniki; n. pr. Sušec je prvi pomladanji mesec in tretji mesec v letu. Četerta Božja zapoved govori: Spoštuj očeta in mater. Kteri učenec sedí drugi v tretji klopi? Cesar avstrijski, Ferdinand Prvi, imenoval se je kot ogerski in hervaški kralj Ferdinand Peti. Pet in trideseto drevo, stotni mož, tisočno leto.

§. 101. Ločivni številniki kažejo, kolikere ali kolikoverstne so osebe ali reči, o katerih je govorjenje; n. pr. Na marsikterem cepljenem drevesu rase četvero in petero pleme sadja. Na našem vertu imamo dvoje lilije, troje klinčike in petere rože. Glavni vetrovi so četveri. Mavrica ima sedmere barve.

Ločivni številniki sklanjajo se kakor pridevniki. Če pa imajo končnico *ero*, zahtevajo v 1. ali 4. padežu za seboj drugi padež dotične besede.

Ločivni številniki nadomestujejo včasih glavne številnike, in sicer 1. pri osebah in zivalih, če se hoče naznaniti, da so po spolu ali starosti različne; 2. pri samostavnikih, ki se rabijo samo v množnem številu; n. pr. Sosed ima petero otrók. Redimo sedmero goveje živine, štiridesetero ovác in četvero konj. Sv. Pismo starega zakona se začinja s peterimi Mojzesovimi bukvami. Lovec se je vernil domú s četvero golobi. Klademo sédmero konjem.

Naloga. Prepišite te le stavke, pa tako, da bodo številniki s čerkami napisani: Kupil sem 3 bukve. Imamo 2 sani. Čemu so ti 2 velice? Na travniku ležé še 3 grablje.

§. 102. Množivni številniki kažejo pomnožbo kake reči, in se tudi sklanjajo kakor pridevniki. Delajo se iz ločivnih številnikov, če se jim pritakne -en ali pa-nat; n. pr. Dvojna vrata so po zimi koristna. Dobro obdelovana njiva rodi desetérnat sad.

Naloga. Napišite ločivne številnike do dvajset in naredite iz njih množivne številnike ter pristavite vsakemu po en samostavnik.

§. 103. Ponavljavni številniki naznanjajo ponavljano djanje in stojé v povedku po vprašanju kolikrat? ali kterikrat? n. pr. Dvakrat meri, enkrat strizi. Pri nas jemo trikrat na dan.

Azija je petkrat tolika, kolikoršna je Evropa. Pridna čebelica stokrat na dan iz ulnjaka zletí. Petkrat dvajset je sto. Šimen je bil danes prvič (pervikrat) pri sv. spovedi, moj brat pa drugič.

Ponavljavni številniki so nepregibni.

Naloga. Kolikrat je cent težji kot libra (funt), libra težja kot lot in lot težji kakor kvinteljc? Kolikrat je vedro večje od bokala, bokal večji od poliča? Kolikrat je v letu dan najdaljši in noč najkrajša? Kolikrat imamo v letu enakonočje? Kolikrat v enem letu zemlja obteče solnce, in kolikrat se v tem času luna zasuče okoli zemlje.

Nedoločni številniki.

§. 104. Nedoločni številniki so ti: ves, vsa, vse, vsak; — noben, nič; — mnogi, nekteri, neki, nekoliko, mnogo (veliko), malo, dosti, nekaj, več, mnogoteri, malokteri, marsikteri, nekterikrat ali nektere krati.

Ves, vsa, vse se sklanja kakor kazavni zaimek ta; n. pr. Svét je vseh ljudi dom. Bog je gospodar vsega sveta in vseh stvari. Korenina vsega hudega je lakomnost.

Številniki: vsak, nobeden ali noben (kakor: eden in en), mnogi, nekteri, neki, marsikteri, mnogoteri, malokteri, sklanjajo se kakor pridevniki.

Številniki: nekoliko, nekaj, dokaj, mnogo, malo, dosti ali dosta, več, manj, precej, obilno itd. ostajajo nepregibni in imajo, če so v 1. ali 4. padežu, dotično besedo v drugem padežu; n. pr. Nekaj hrúšek že cvete. Vertnik (vertnar) je izkopal nekoliko dreves. Imamo dosti (dovolj) dela pa malo dobička. Mnogo je poklicanih, malo izvoljenih. Pridelali smo precej žita, malo vina, še manj jabolk; češpelj pa ní bilo nič. Mnogo hiš je pogorelo. Mnogo hišam je pošlo seno. Vjeli smo malo golobov, pridemo z malo golobi domu.

Opomba. Kolikor nedoločni števniki namestujejo samostavnike, prištevajo se tudi nedoločnim zaimkom.

Sedmi oddelek.

Glagol.

§. 105. Glagol je najimenitnejše besedno pleme, ker sam za se neko misel naznanja, in je torej tudi sam ob sebi lahko en stavek, n. pr. sedím; risam; beremo, ne tecite! germí.

§. 106. Glagol biti pomeni, da je, ali da je bilo nekaj, ali da bo nekaj; n. pr. Bog je, Bog je bil in bode vsegdar. Dan je. Bila je noč. Bode večér. Ní tema. Bodi svetloba!

Glagol biti je pomožni glagol, kadar stoji pri drugem glagolu ter mu pomaga izrekovati pretekli ali pa prihodnji čas, (Gl. §§. 130—132); n. pr. Nesel sem, hodil si, govorili smo, delali so. Pel bom; glava te bode bolela. Voli bodo prodani.

§. 107. Vsi drugi glagoli naznanjajo, da podmet stavka nekaj dela, da je v nekem stanu, ali da se z njim nekaj godí; n. pr. Kmet orje. Dékle perejo. Solnce vzhaja. Luna sveti. Zvezde migljajo. Človek dela in po delu počiva. Bili smo vprašani. Ta hiša je prezidana. Žito je požeto.

§. 108. Oblika glagolska je torej dvojna: tvorna (djavna), kadar podmet sam nekaj dela;

in ter p n a, kadar se s podmetom nekaj dela ali godí; n. pr. Kmet or je njivo; njiva biva o r a n a, je i z o r a n a.

Glagole delimo po tem, kaj pomenijo, kakó se končujejo, in zadnjič káko djanje naznanjajo z ozirom na čas ali terpež.

Kako se glagoli razdeljujejo po pomenu.

Po pomenu so glagoli podmetni, predmetni, povračavni in brezosebni.

§. 109. Podmetni glagoli dajejo na znanje miren stan podmeta ali pa tako njegovo djanje, katero pri njem ostaja ter na nobeno drugo osebo ali reč ne prehaja; n. pr. Sedím. Drevo stojí. Klada leží. Trudni človek spi. Delavec počiva. Oblak visí nad goro. Reka šumí. Vihar verší. Riba plava. Voda s strehe kap a. Seme v zemlji kalí. Roža cvete. Sadje zori. Kupec bogatí.

Naloga. Napišite, s kakim glasom se oglaš a ali kak glas od sebe daje: konj, vol, ovca, koza, pes, mačka, lev, zajec, miš, petelin, kokoš, koklja, škerjanec, vrana, kukavica, skeržat (čriček), žaba, gad.

§. 110. Predmetni glagoli naznanjajo tako djavnost, ki izhaja od podmeta ter prehaja na neko drugo reč, na neki predmet; n. pr. Ženjice ž a n j e j o ž i t o. Kosci k o s é t r a v o. Ribíci l o v é r i b e. Tergovci p r o d a j a j o b l a g o. N i s m o n a š l i j a g o d. Otroci s t r e ž e j o s t a r š e m. Kupec s i i š č e k u p č i j e. Ubogim d a j e m o m i l o š č i n o. P o m a g a j m o p o t r e b n i m. O d k r i v a j s e č a s t i t l j i v e m u g o s p o d u.

Naloga. Pristavite k vsakemu izmed teh-le podmetov tako djanje, ktero se nanaša na predmete, tu omenjene: Vertnik — drevje. Lovec — divjačino. Kmet — polje. Čebelar — čebele. Čebele — med. Solnce — zemljo. Tarica — lan. Tkalec — platno. Divje race — gnjezda pri vodi. Čaplja — žabe. Gosenice — drevesom. Obdarovani — darivcu. Ptičar — ptičem. Nihče ne more dvema gospodoma —.

Predmetne glagole, ki se v terdivnih stavkih odnašajo na predmet četertega padeža brez predloga, imenujemo *prehajavne*; kateri se pa odnašajo na predmet, ki ne stoji v četertem padežu samem na sebi, tistim se pravi *neprehajavni* glagoli; n, pr. Oče hvali pridnega sina. Oče svetuje sinu, naj bi bil delaven. Ubožec se uklanja bogatinu. Oče skerbí za otroke.

§. 111. Prehajavni glagoli ali naznanjajo, da neka djavnost izhaja od podmeta in prehaja na predmet, — tedaj so *tvorne oblike*; ali pa kažejo, da podmet ne dela sam, marveč da terpi neko djanje, ki od njega ne izhaja, takrat so *terpne oblike*.

Samo prehajavni glagoli imajo tudi *terpno obliko*; n, pr. Bratje so prodali Jožefa. Jožef je bil prodan. Pametnega človeka ljudje povsod dobro sprejemajo. Pameten človek je povsod dobro sprejeman. Kristus je odkupil vse ljudi. Vsi ljudje so po Kristusu odkupljeni.

§. 112. Povračavni glagoli naznanjajo, da djanje ne prehaja na drug predmet, temuč da

se provačuje k podmetu samemu. Tudi prehajavni glagoli včasih vzamejo na se obliko povračavnih.

Ti glagoli imajo vsegdar pri sebi povračavni zaimek se, n. pr. Boj se Boga. Sramuj se! Postite se. Varuj se greha. Po Božiču se začinja novo leto. Imenujem se France. Lastovice se na zimo selijo od nas. Čudimo se pridni čebelici. — Ne hvali se sam. Hlapec se s koso porezal. Ne pobij se! Umij se!

V slovenščini se terpna oblika prehajavnih glagolov najraje izrekuje s tem, da se jim pridá povračavni zaimek se n. pr.

Žito se je vsejalo	namesto: žito je vsejano;
trava se je pokosila	„ trava je pokošena;
drevo se bo posekalo	„ drevo bo posekano;
gosi se kermijo s zernjem	„ gosi bivajo kermljene z zernjem;
vert se bo ogradil	„ vert bo ograjen;
zrela pšenica se še ni požela	„ zrela pšenica še ni požeta.

§. 113. Brezosebni glagoli se imenujejo glagoli, ki jih rabimo za take prikaze, o katerih ali ne vemo ali nečemo reči, od koga izhajajo. Rabijo se samo v tretji osebi edinega števila; n. pr. Germí, bliska se, treska, mračí se, nočí se, zvoní, perší, mete, daní se, svíta, zebe, zmerzuje, govórí se itd.

Verste glagolov.

Po tem, kako se glagoli v nedoločnem naklonu (Glej §. 123, 1) in v zdanjem času končujejo, delimo jih na šest verst.

§. 114. Glagoli perve verste pripenjajo končnico nedoločnega naklona **ti** k samemu osnovnemu zlogu glagola (§. 10) in izhajajo v zdanjem času (v prvi osebi edinega števila) na **e-m**; n. pr. **nes-ti**, **nes-em** (neseš, neseva, nesemo, neso); **skub-s-ti**, **skub-em** (skubeš, skubeva, skubemo, skubejo);

peči, **peč-em** (pečeš, pečeva, pečemo, peko);

kle-ti, **koln-em** (kolneš, kolneve, kolnemo, kolnejo);

zre-ti, **zr-em** (zreš, zreva, zreta, zremo, zrete, zro);

bi-ti, **bi-j-em** (biješ, bijeva, bijeta, bijemo, bijejo).

Opomba. Glagolom, katerih osnovni zlog ima **g** ali **k** za končnik, staplja se v nedoločnem naklonu ta končnik s **t** v **č**, torej: **peči**, **teči**, **streči**, **striči**, namesto: **pek-ti**, **tek-ti**, **streg-ti**, **strig-ti**, **đ** in **ť** prehaja v **s**, n. p. **prešti**, **predem**, **plesti**, **pletem**; v zdanjem času pa se pred **e** spreminja **k** v **č**, **g** pa v **ž** (Glej §. 7).

Naloga. Pridajte k vsakemu izmed sledečih glagolov priležen podmet: **bosti**, **gosti**, **krasti**, **cvesti**, **rasti**, **pasti** (pasem), **lezti**, **molsti**, **gristi**, **pleti**, **dolbsti**, **grebsti**, **skubsti**, **sopsti**, **streči**, **striči**, **teči**, **tolči**, **meti** (manem), **žeti** (žanjem), **cvreti**, **mleti**, **žreti**, **treti**, **peti**, **briti**, **kriti**, **riti**, **liti**. N. pr. **bik** bode, **dež** lije itd.

§. 115. Glagoli druge verste vtikajo med osnovni zlog in končnico nedoločnega naklona zlog **ni** (po starem: **no**), in v zdanjem času izhajajo na **n-e-m**, n. pr.

ve-ni-ti, **ve-nem** (veneš, veneva, venemo, venejo);

derg-ni-ti, **derg-nem** (dergneš, dergneva, dergnemo, dergnejo);

to-ni-ti, **to-nem** (toneš, toneva, tonemo, tonete, tonejo);

Naloga. Povejte, kdo bi mogel utoniti, šiniti, bersniti, ugasniti, dahniti, zmerzsniti, poginiti, počeniti, zverniti se, karniti; n. p. voz se zverne itd.

§. 116. Glagoli tretje verste vtikajo med osnovni zlog in končnico nedoločnega naklona samoglasnik e, za šumniki pa najraje a, in v zdanjem času imajo i-m; n. pr.

žel-e-ti, žel-im (želiš, želiva, želimo, žele);

gor-e-ti, gor-im (goriš, goriva, gorimo, gore);

molč-a-ti, molč-im (molčiš, molčiva, molčimo, molče);

derž-a-ti, derž-im (deržiš, derživa, deržimo, derže).

Naloga. Prepišite te le stavke in podajte jih tudi v dvojnem in množnem številu: Otrok kriči. Kača siči. Ptíč sedí na veji. Jabolko visí na drevesu. Reka šumí. Krogla letí naglo. Zob me bolí. Bolnik terpí. Gluhi vidi pa ne sliši. Zajec beží. Klada leží na tleh. —

Tretje verste so zlasti tako imenovani začenjavní glagoli, ki se izpeljujejo od pridevnikov; n. pr. bled—bledeti, bogat—bogateti, temen—temneti, rumen—rumeneti, tolst—tolsteti itd.

§. 117. Glagoli četerste verste imajo med osnovnim zlogom in končnico ti soglasnik i, in v zdanjem času tudi i-m; n. pr.

gon-i-ti, gon-im (goniš, goniva, gonimo, gonijo);

uč-i-ti, uč-im (učiš, učiva, učimo, učite, uče);

hval-i-ti, hval-im (hvališ, hvaliva, hvalimo, hvalijo).

Naloga. Napišite te le stavke v dvojnem in množnem številu: Človek misli in govórí. Otrok čestí tvoje starše. Žival čuti bolečino, kakor jo čutimo mi. Zvezda jasno sveti. Mlinar gradí vodo. Dober otrok ničesar ne pokazí. Krava dojí tele. Kerčmar točí vino. Mati svári hčér. Kupec meri sukno. Pajek loví muhe. Kmet redí živino. Švelja robí srajco.

Pazite: Kadar se pri glagolu, ki se v nedoločnem naklonu končuje na **niti**, **n** pred **iti** šteje še k osnovi, tedaj je glagol IV. verste, n. pr. poln-iti (polnim), prazn-iti (praznim), ran-iti (ranim), naklon-iti (naklonim) itd.; — sicer pa spada v II. versto, kakor: mi-niti (minem), pla-niti (planem), ri-niti (rinem) itd.

Nekteri glagoli IV. verste so izpeljani od glagolov I. ali pa III. verste po spremeni osnovnega samoglasnika, n. pr. vesti (vedem) — voditi, zveneti (zvenim) — zvoniti, smerdeti — smraditi, sedeti — saditi, nesti — nositi, lesti (lezem) — laziti, vleči — vlačiti.

§. 118. Glagoli **p e t e** verste vtikajo v nedoločnem naklonu samoglasnik **a** in imajo v zdanjem času končnico **a-m** ali **e-m**; n. pr.

del-**a**-ti, del-**a**m (delaš, delava, delamo, delajo);
 sek-**a**-ti, sek-**a**m (sekaš, sekava, sekamo, sekajo);
 pis-**a**-ti, piš-**e**m (pišeš, piševa, pišemo, pišejo);
 br-**a**-ti, ber-**e**m (bereš, bereva, beremo, bero);
 se-**j**-**a**-ti, se-**j**e-m (seješ, sejeva, sejemo, sejejo).

Naloga. Napišite te le stavke tudi v množnem številu: Človek prihaja slaboten na ta svét. Pastir napaja čedo. Voznik dovaža in odvaža blago. Sodar nabija sode. Cerkovnik pozvanja. Jamar koplje jamo. Konj zoblje oves. Tesar teše les. Ovčar kliče psa. Pes gloda (gloje) kost. Švelja šiva. Perica pere. Kmet veja žito. Tkalec snuje. Kovač kuje.

Glagoli **p e t e** verste se izpeljujejo iz glagolov prejšnjih verst ter ob enem zadi spreminjajo osnovni samoglasnik; n. pr.

iznesti — iznašati,		prikloniti — priklanjati,
streliti — streljati,		prebosti — prebadati,
napojiti — napajati,		užiti — uživati,
ocediti — ocejati,		naviti — navijati,
razcvesti — razevetati,		ogreti — ogrevati,
požreti — požirati.		pahniti — pahati,

odpustiti — odpuščati, premisliti — premišljati, priporočiti — priporočati, sestiti — sedati, odpreti — odpirati, ošteti — oštevati, umreti — umirati, vneti — vnemati, napeti — napenjati, mahniti — mahati, stegniti — stezati, stisniti — stískati, skleniti (sklepiniti) — sklepati, omedleti — omedlevati, presaditi — presajati.

§. 119. Glagoli šeste verste vdevajo v nedoločnem naklonu dva zloga namreč: **ova** (za ozkimi soglasniki *eva*), v zdanjem času pa izhajajo na **u-j-em**; n. pr.

kup-**ova-ti**, kup-**ujem** (kupuješ, kupujemo):

ver-**ova-ti**, ver-**ujem** (veruješ, verujemo. verujejo);

kralj-**eva-ti**, kralj-**ujem** (kraljuješ, kraljujemo);

plač-**eva-ti**, plač-**ujem** (plačuješ, plačujemo).

Glagoli šeste verste se izpeljujejo od samostavnikov, pridevnikov in pa iz glagolov ktere druge verste; n. pr. dar — darovati, gospod — gospodovati, pust — pustovati, moder — modrovati, priporočati — priporočevati, skakati — poskakovati, zebsti — prezebovati, napolniti — napolnjevati.

Naloga 1. Naredite glagole šeste verste iz teh le besed: boj, vojska, kmet, župan, smeh, strah, mir, terg, kupec, rad, prazen, nič, prepisati, oznanjati, povišati, obrezati, izkazati, pričakati.

Naloga 2. Primérjajte te le glagole enega drugemu ter povejte, v katero versto se šteje vsak izmed njih: zbsti — zbadati, potegniti — potezati — potegovati, opasati — opasovati, piti — prepivati, pokriti — pokrivati, stresti — stresati — stresovati, zaleteti se — zaletati se — zaletovati se povzdigniti — povzdigovati, migniti — migati — namigovati.

§. 120. Nekteri glagoli imajo tudi manjšavne končnice, ki djanje nekako manjšajo; n. pr. čičati — čičkati, gledati — gledkati, spati — spančkati, sto-

pati — stopkati, zibati — zibkati; al pa; mahati — mahljati, pihati — pihljati, rezati — rezljati, skakati skakljati, šumeti — šumljati; n. pr. Dete sladko spančka; otrok previdno stopka; vetrec prijetno pihljá; potočič ljubko šumljá.

Drugi dobivajo tudi vekšavne končnice; n. pr. lomiti — lomastiti, mikati — mikastiti, sopsti — sopihati, udriti — udrihati itd.

Kako se delé glagoli z ozirom na trajanje ali terpež djanja.

§. 121. Glagoli izrekujejo, da djanje podmeta terpi ne gledé na začetek in doveršitev, ali pa da je nastopilo ali dokončalo se.

Po le tem razločujemo *n e d o v e r š n e* in *d o v e r š n e* glagole.

Nedoveršni glagoli kažejo terpeče djanje ali stanje brez ozira na njegov začetek, konec in uspeh. Z njimi se odgovarja na vprašanje; kaj delaš? kaj se godí? n. pr. nesem, pečem, pijem, mislim, učim se, vidim, slišim, gledam, ležim, kličem, germí, bliska se, ura bije.

Doveršni glagoli znanijo doveršeno djanje brez ozira na njegov terpež, ali pa kažejo nastop, konec ali uspeh djanja; n. pr. suniti, dregniti, sestí, prodati, spregovoriti, posekati, uloviti.

Doveršni glagoli nimajo pravega zdanjega časa in z njimi se ne more odgovoriti na vprašanje: kaj delaš?

Opomba. Glagoli so *doveršni*, če jih je mogoče namestiti v stavku: počakaj, da —, n. pr. počakaj, da napišem, spregovorím, sedem, da prodam, posekam da se oblečem itd.

Nedoveršni pa so glagoli, če se dadó pridružiti glagolu začeti ali pa nehati; n. pr. začel je govoriti, vpiti, delati, kričati; nehalo je germeti, mesti.

Pomislite, bi li se moglo reči: počakaj, da se oblačim; ali pa: začel je spregovoriti? Jeli mogoče na vprašanje: *kaj delaš?* odgovoriti: Pismo napišem?

Malo ne vsi glagoli II. verste so doveršni glagoli, tudi se lahko doveršni glagol naredí iz nedoveršnega, če se sestavi s predlogom; n. pr. gnati — **pregnati**, kriti — **pokriti**, pasti (pasem) — **popasti**, vezati — **povezati**, odvezati, zavezati, leteti — **prileteti**, **odleteti**, **naleteti** se, zaleteti se, zleteti (vzleteti).

Nasproti pa se iz doveršnega glagola naredí nedoveršni s tem, da se pomakne na višjo versto; n. pr. skočiti — **skakati**, pahniti — **pahati**, pokriti — **pokrivati**, izgnati — **izganjati**, prekleti, preklinjati.

Nedoveršni glagoli so;

- a) **enodobni**, ki znanijo sploh terpež djanja; n. pr. nesem, grem ali idem, vedem, pijem;
- b) **večdobni**, ki kažejo večkratno djanje, n. pr. nosim, hodim, vodim, vozim;
- c) **ponavljavni**, ki naznanjajo djanje v različnih dobah ponavljano; n. pr. noševam, hodevam.

Opomba. Pravi ponavljavni glagoli so v slovenščini manj znani.

Naloga. Napravite doveršne glagole iz teh le nedoveršnih: vlečem, predem, vijem, grabim, sekam, slišim, kličem, tergam, berem, klečim, piham, nosim.

§. 122. Pri glagolu moramo dalje paziti na **naklon** ali **način**, na **čas**, na **osebo** in na **število**.

Naklon.

§. 123. Pri glagolu se razločujejo tile nakloni ali načini, v katerih se glagol v stavku rabi, namreč:

1. **Nedoločni naklon**, kadar djanje zgolj imenujemo, pa ne naznanjamo, kdo to dela, niti kdaj se to godí; n. pr. presti, piti, pihnniti, letati, učiti se, podvizati, vojskovati se.

Glagol nedoločnega naklona ne more nikdar sam o sebi biti stavek.

Nedoločni naklon se končuje vselej na **ti**. Včasih je v stavku podmet; n. pr. Razumeti resnice božje je dar božji. Boga ljubíti je najlepša modrost.

Pogostoma pa služi za dopolnilo glagolom nepopolnega pomena, kakoršni so: hoteti, želeti, moči, morati, smeti, začeti, končati, nehati, znati, umeti, dati, utegniti, učiti, vaditi, veleti, ukazati, braniti; n. pr. Učim se brati. Leni neče delati. Znaš li pisati? Sodnik je dal hudodelnika zapreti. Ne dovoli bolniku jesti. Ne utegnem nikamor iti.

Kadar je nedoločni naklon pridružen takemu glagolu, ki pomeni gibanje, ali premikanje z mesta na mesto, skrajšuje se v **namenivni naklon** n. pr. pojdimo kosít; grem spát; pojdi pogle d a t.

2. **Znanivni naklon**, kadar se z glagolom naznanja, da se nekaj zares dela ali ne dela, da se res godí, da se je ali da se bode godilo, ali pa kadar vprašamo, kaj se dela ali ne dela.

Glagoli znanivnega naklona so lahko sami ob sebi stavek; n. pr. Zvižgam. Pav kričí. Pav nepoje. Ali nepoje pav? Molčím. Ne govo-

rímo. Ali ste pisali? Ali ne boste igrali? Netopir je sesavec. Netopir ní ptica. Jeli netopir ptica?

Znanivni naklon se rabi v terdivnih, nikavnih in vprašavnih stavkih (Glej §. 20).

3. Pogojni naklon, kadar se z glagolom pravi, da bi se to ali óno zgodilo, če se tudi še nekaj drugega zgodí, ali pa tudi, kadar želimo, da bi se kaj zgodilo; n. pr. Pisal bi, pa nimam peresa. Bi li prišel k meni, ako bi mogel? Ko ne bite bil vidil, ne bite dolžil. Rastline bi ne mogle rasti, ko bi ne imele toplote, svetlobe, zraka in vlage. Pojdemo na vert, da bi se pokrepčali. O, ko bi bili vsi učenci pridni! Da bi imeli kaj jesti! Sin bi imel ubogati očeta. Na svetu ní človeka, da bi ustregel vsem ljudem.

Pogojni (uветni) naklon se rabi v pogojnih in želevnih stavkih (§. 20).

4. Dopustni naklon, ki izrekuje neko dopušćanje, ali pa neko željo: n. pr. Naj se zgodí, kar hoće, ne jenjam. Naj bo lepo ali gerdo vreme, pojdem. Naj nam Bog ne povrača po naših delih! Terdna vera naj nam bude vodnica! — Naj bi bil préd delal, pa bi zdaj ne stradal.

Opomba. Naj bi delal, naj bi plaćal, je dopustno-pogojni način.

Naloga. Pristavite k tem le stavkom druge primérne stavke z glagoli pogojnega ali dopustnega naklona: Hodimo v šolo, da bi —. Otrok bi poginil, ko bi —. Délal bi, ako bi —. Predno začneš delati, prosi Boga, naj —. Pojdem v šolo, naj —.

5. Velewni ali zapovedni naklon, kadar z glagolom razodevamo, kaj naj se zgodí ali ne zgodí; n. pr. Mladenič, pošten bodi! Otroci, učite se! Janezek, ne hodi odtod! Pridite k nam! Postrezi svojemu očetu na starost. Kar je vsejano, zabranajmo, kar je umerlo, pokopajmo. Moli in delaj.

§. 124. Velewni naklon se nareja ali obrazi iz perve osebe zdanjega časa v edinem številu ter se končuje na *i* ali pa na *j*, in v dvojini in množini privzema še končnice znanivnega naklona.

a. Glagoli, kateri imajo v 1. osebi **em** brez náglasa ali s kratkim **è** in pa **im** (glagoli IV. verste tudi **jim**), delajo velewni naklon na **i**, n. pr.

nes**em**, nesi, nesiva, nesita, nesimo, nesite;
peč**em**, peči, pečiva, pecita, pecimo, pecite;
mah**em**, mahni, mahníva, mahnita, mahnímo, mahnite;
zr**em**, zri, zriwa, zrita, zrite, zrímó, zrite;
let**im**, létí, letiva, letita, letímó, letíte;
zvon**im**, zvoní, zvoníva, zvonita, zvonímó, zvoníte;
gnoj**im**, gnóji, gnojíva, gnojita, gnojímó, gnojíte;
maž**em**, maži, mažíva, mažita, mažímó, mažíte.

b. Glagoli, ki imajo v 1. osebi **am** ali pa **em** z naglašnim dolgim **e**, spreminjajo **m** v **j**; n. pr.

del**am**, delaj, delajva, delajta, delajmo, delajte;
zn**am**, znaj, znajva, znajta, znajmo, znajte;
sn**ém**, snej, snejva, snejta, snejmo, snejte.

c. Glagoli, katerim se 1. oseba zdanjega časa končuje na **jem** ali **jim**, snemajo **em** ali **im**, in kar ostane, je velewni naklon; n. pr.

pij**em**, pij, pijva, pijve, pijta, pijte, pijmo, pijte;
kupuj**em**, kupuj, kupujva, kupujmo, kupujte;

bojím se, bòj se, bojva se, bojta se, bojte se,
stojim, stòj stojta, stojte, stojmo, stojte.

Opomba 1. Glagoli, ki se v zdanjem času končujejo na —im z naglasom, predevajo v velevnem naklonu ta naglas na osnovni zlog, n. pr. terpím—tèrpi, molčím—mólči.

Opomba 2. Vediti, vem ima: vedi, izvediti, izvem: izvedi, povedati, povem pa po pravilu: povej.

Opomba 3. Glagoli I. verste, ki imajo v zdanjem času šumnik č ali ž, spreminjajo č v c, ž v z; n. pr. rečem—reči, reciva; sežem — sezi, strežem — strezi, veržem — verzi.

Naloga. Napravite od teh le glagolov prvo osebo zdanjega časa v ednini in od te velevni naklon: striči, vleči, teči, žrati, tkati, spat, čuti, pljuniti, dergniti, želeti, terpeti, učiti, kropiti, tajiti, rediti, marati, motati, rezati, kresati, česati, sramovati se, pripovedati, praznovati.

Za tretjo osebo zlasti množnega, pa tudi edinega in dvojnega števila se jemlje tretja oseba dopustnega naklona; n. pr. naj plača; naj delata; naj bodo mirni.

Opomba. Pravi povedni načini ali nakloni glagola, kateri v stavku vežejo podmet s povedkom, so samo: znanivni, velevni, pogojni in dopustni naklon.

§. 125. Med načine se štejejo dalje 6. deležniki in 7. glagolni samostavniki.

Deležniki so ali prislovni (glagolni prislovi) in torej nepregibni, ali pa pridevni, kateri se kakor pridevniki sklanjajo, stopnjujejo pa ne; n. pr. stojê smo spali; mimo gredê sem ga vidil. — Nad hišo leteča ptica. Žena na pragu stoječa.

S prislovnimi deležniki se dasta dva z vezniki in, a, pa, zvezana stavka, če imata oba en podmet, v en sam stavek skrajšati ali skerčiti; n. pr.

Šel je in bral.

Klečala je in molila.

Gredoč je bral.

Klečê je molila.

Gledajo **pa** ne vidijo.
Sprehajam se po travniku **in**
tergam cvetice.

Obernil sem se **in** šel domu.
To izreče **in** obmolkne.

Omedlel sem **in** zgrudil se
na tla.

Pristopil je **in** obezal mu
rane.

Gledajoč ne vidijo.

Sprehajaje se po trav-
niku tergam cvetice.

Obernivši se sem šel domu.
To izrekši obmolkne.

Omedlevši sem zgrudil se
na tla.

Pristopivši obezal mu je
rane.

Opomba. Napačno bi tukaj bilo: Gledajoči ne vidijo.

§. 126. Prislovni deležniki so zdanjega in
preteklega časa.

Pervi se izpeljujejo samo od nedoveršnih,
drugi najbolj od doveršnih glagolov.

V zdanjem času so ti deležniki dvoje oblike.
Eni, vsegdar prislovni, izhajajo na **ê** ali **je**, drugi
pa na **č** (-oč, -eč), ki se okrajšani obliki tretje
osebe v množnem številu zdanjega časa pritika;
n. pr.

pletem, pletê, pletoč;

grem, gredê, gredoč;

sedim, sedê, sedeč;

ležim, ležê, ležeč;

pijem, — pijoč;

govorim, govoreê, govoreč;

tergam, tergaje, tergajoč;

omahujem, — omahujoč.

Opomba. Deležnik na **aje** pravilno imajo samo glagoli
pete verste s končnico **am** v zdanjem času.

Prislovni deležniki preteklega časa se končujejo pri gla-
golih I. verste, katerim osnovni zlog izhaja na soglasnik, na —
ši, pri vseh drugih doveršnih glagolih pa na — vši, n. pr.

izpiti	—	izpivši
splesti	—	spletši
ozreti se	—	ozerši se
podati	—	podavši
pozeleti	—	pozelevši
pripogniti	—	pripognivši
pozvoniti	—	pozvonivši
dokraljevati	—	dokraljevaVši.

Naloga. Napravite iz sledečih nedoveršnih glagolov prislovne deležnike zdanjega časa, namreč: cvesti, germeti, stati, spati, stokati, hvaliti, tuliti, ozirati se, žgati, peči, zdihovati, pričevati.

Iz teh doveršnih glagolov pa naredite deležnike preteklega časa: migniti, namuzniti se, prispeti, domleti, sneti, prijeti, pripoditi, popisati, pogoreti.

Deležnik zdanjega časa na eč ali oč in pa deležnik preteklega časa na ši, vši pa je lahko tudi pridevni deležnik in se sklanja kakor pridevnik; n. pr. Cvetoč a roža ima najprijetniši duh. Ali slišiš ptičke v logu prepevaj oče? Stoj eč mlin in molč eč jezik ne hasnita. Lastovice žvergoleče oznanjujejo, da se je pomlad vernila. Našli so popotnika omedlevšega.

Tudi s pridevnimi deležniki se lahko po dva stavka v enega skrajšata, n. pr.

Usliši glase, ki k tebi vpijó.	Usliši glase k tebi vpijoče.
Čiči, ki stanujejo blizu	Čiči, stanuj oči blizu
Kranjske, govore slovenski.	Kranjske, govore slovenski.
Kakor je na oder stopil, precej sem ga spoznal.	Stopivšega na oder sem precej spoznal.
Strica, ki je pred nekimi leti umerl, moja sestra ní poznala.	Strica, pred nekimi leti umeršega, moja sestra ní poznala.

Opomba. Nekteri pridevni deležniki zdanjega časa so postali popolnoma pridevniki in stojé tudi lahko kakor povedek, n. pr.: vroč, umerjoč, boječ, bodeč, žareč itd.

§. 127. Razen deležnika na — v š i imajo vsi tako doveršni kakor nedoveršni glagoli še drug pridevni deležnik preteklega časa tudi tvorne oblike.

Le-ta drugi deležnik preteklega časa t v o r n e oblike, rabi se edino za opisovanje pogojnega naklona (§§. 123, 3.) in pa preteklega in prihodnjega časa (§§. 130—132) ter se končuje vsegdar na l, la, lo.

Pritikamo pa to pripono nedoločnemu naklonu, snemši končnico ti; n. pr.

nes-ti, nesel, nesla, neslo;
 pi-ti, pil, pila, pilo;
 mahni-ti, mahnil, mahnila, mahnilo;
 žive-ti, živel, živela, živelo;
 molča-ti, molčal, molčala, molčalo;
 suši-ti, sušil, sušila, sušilo;
 plava-ti, plaval, plavala, plavalo;
 darova-ti, daroval, darovala, darovalo.

Opomba 1. Glagoli I. verste, katerim se osnovni zlog sklepa s soglasnikom, privzemajo za moški spol gibljivi e, n. pr. nesti, nesel, nesla, neslo; dolbsti, dolbel, dolbla, dolblo itd.

Opomba 2. Nekteri glagoli I. verste na eti, ki imajo v osnovi r, predstavljajo e v vseh deležnikih preteklega časa tvorne in terpne oblike, n. pr.

prostreti, prosterši, prosterl, prostert,
 umreti, umerši, umerl,
 odpreti, odperši, odperl, odpert,
 odreti, oderši, oderl, odert,
 ocveti, ocverši, ocverl, ocvert.

Zadnjič imajo p r e h a j a v n i glagoli tako doveršni kakor nedoveršni (Glej §. 111) še terpni deležnik preteklega časa.

Izpeljuje se pa terpni deležnik iz nedoločnega naklona, ki se mu sname končnica **ti**, in sicer tako:

a) Pri glagolih I. verste, katerim se osnovi zlog končuje na soglasnik, dodaje se **en**, **ena**, **eno**; n. pr.

tep-sti, tep**en**, tep**ena**, tep**eno**;
 krasti (krad-ti), krad**en**, krad**ena**, krad**eno**;
 molsti, molz**en**, molz**ena**, molz**eno**;
 striči (strižem), striz**en**, striz**ena**, striz**eno**.

Drugi glagoli I. verste, katerim se osnova končuje s samoglasnikom, delajo terpni deležnik najraje na **t**, n. pr.

mleti, mlet**t**, mlet**a**, mlet**o**;
 napeti, napet**t**, napet**a**, napet**o**;
 viti, vit**t**, vit**a**, vit**o**;
 obuti, obut**t**, obut**a**, obut**o**;
 zasuti, zasut**t**, zasut**a**, zasut**o** itd.

b) Pri prehajavnih glagolih III., V. in VI. verste se namesto končnice nedoločnega naklona **ti** jemlje **-n**, **-na**, **-no**, n. pr.

žele-ti, želen**n**, želen**a**, želen**o**;
 derža-ti, deržan**n**, deržan**a**, deržan**o**;
 križa-ti, križan**n**, križan**a**, križan**o**;
 kaza-ti, kaza**n**, kaza**a**, kaza**o**;
 posla-ti, poslan**n**, poslan**a**, poslan**o**;
 zaničeva-ti, zaničevan**n**, zaničevan**a**, zaničevan**o**.

c) Glagoli II. in IV. verste privzemajo po odbiti končnici **ti** tudi **en**, **ena**, **eno**, in pri tem se jim spreminja zadnji soglasnik in to: **đ** v **j**, **t** večkrat v **č**, **st** v **šč**, **s** v **š**, **z** v **ž**, **l** in **n** v **lj** ter **nj**, **r**, če nima še drugega soglasnika pred sabo, v **rj**; za ustniki **b**, **p**, **m**, v pa se vtika **lj**, samo **j** in pa šumniki ostajajo nespremenjeni; n. pr.

rodi-ti, roj**en**, roj**ena**, roj**eno**;
 omlati-ti, omlač**en**, omlač**ena**, omlač**eno**;
 pusti-ti, pušč**en**, pušč**ena**, pušč**eno**;
 kosi-ti, koš**en**, koš**ena**, koš**eno**;
 pokazi-ti, pokaž**en**, pokaž**ena**, pokaž**eno**.

hvali-ti,	hvaljen , hvaljena, hvaljeno;
rani-ti,	ranjen , ranjena, ranjeno;
stvari-ti,	stvarjen , stvarjena, stvarjeno;
poostri-ti,	poostren , poostrena, poostreno;
ljubi-ti,	ljubljen , ljubljena, ljubljeno;
utopi-ti,	utopljen , utopljena, utopljeno;
lomi-ti,	lomljen , lomljena, lomljeno;
polovi-ti,	polovljen , polovljena, polovljeno;
doji-ti,	dojen , dojena, dojeno;
uči-ti,	učen , učena, učeno;
trešči-ti,	treščjen , treščjena, treščjeno;
suši-ti,	sušen , sušena, sušeno;
množi-ti,	množen , množena, množeno.

Opomba. Končnica **en** terpnega deležnika ima vsegdar polnoglasni **e** in po tem se nekteri deležniki ločijo od pridevnikov, kateri imajo v prvem padežu moškega spola polglasni ali gibijivi **e**, n. pr.

postrežen, postrežna, postrežno (pridevnik);
 postrežen, postrežena, postreženo (deležnik);
 podložen, podložna, podložno (prid.);
 podložjen, podložena, podloženo (del.);
 snažen, snažna, snažno (prid.);
 snažen, snažena, snaženo (del.);
 podučjen, podučna, podučno (prid.);
 podučjen, podučena, podučeno (del.);
 gnojen, gnojna, gnojno (prid.);
 gnojjen, gnojena, gnojeno (del.).

Slovenščina ima torej dvoje deležnikov sedanjega časa, dvoje deležnikov preteklega časa tvorne ali djavne oblike in zadnjič **en** deležnik terpne oblike in sicer preteklega časa.

Opomba. Nekteri deležniki tvorne, kakor tudi terpne oblike so postali zgolj pridevniki, kakor: vrel, vel, zrel, gnjil, preperel, stekel; — učen, znan.

§. 128. Glagolni samostavnik ali glagolnik razodeva glagolno djanje v obliki samostavnika: n. pr. *Prevzetovanje in bahanje* se samo tepe. *Ležanje* ne bogatí.

Glagolnik imajo najraje nedoveršni tako prehajavni, kakor tudi neprehajavni glagoli. Nareja se s končnico **je** (-anje, -enje, -itje, -otje) od deležnika terpne oblike, ali če glagol ni prehajaven, — po enakih pravilih, kakor terpni deležnik; n. p.

pi-ti, pit, pitje;

umre-ti, (premert), umertje;

nagni-ti, nagnjen, nagnjenje;

seđe-ti (obseden), sedenje;

uči-ti, učen, učenje;

vpraša-ti, vprašan, vprašanje;

žalova-ti, (obžalovan), žalovanje.

Naloga. Napravite glagolne samostavnike iz teh le glagolov: brati, žgati, početi, odpreti, vreti, cvreti, dergniti, deržati; nositi, pisati, stokati, iskati, zdihovati, prerokovati.

Č a s.

§. 129. Z glagolom naznanjamo tudi čas, v katerem se kaj dela ali godí.

Razločujemo pa troji čas: *z danji*, *pretekli* (ali *minoli*) in *prihodnji* (ali *bodoči*) čas.

Z danji čas naznanja, da je zdaj nekaj, da se zdaj nekaj godí ali dela; n. pr. Bog je visoko in vidi daleč. Smrt nima pratike. Kaj delaš? Pišem. Kam greš? Domú grem. Hodi počasi. Vsak človek si želi dolgega življenja. Če moreš komu pomagati, pomagaj mu hitro.

Zdanji čas se izražuje z eno samo besedo, torej je nesestavljen.

§. 130. Pretekli čas kaže, da je nekaj bilo; da se je nekaj že godilo, storilo ali delalo; n. pr. V začetku je bila zemlja pusta in prazna. Bog je rekel: Bodi svetloba! In bila je svetloba. Oblak je zakril nebo; od daleč se je zaslišal grom in vzdignil se je velik vihar. Dež je curkoma lil z neba. Po nevihti se je zopet zjasnilo. Slovenci so od najstarših časov drobnico in goveda pasli, radi zemljo obdelovali, in kot kmetovavci pošteno živili se.

Pretekli čas je sestavljen čas, ker se zлага iz dveh besed: prva je pomožni glagol: sem, si, je, sva, sve, sta, ste, smo, ste, so, druga pa je deležnik tvorne oblike na I. (Glej §. 127, 1.)

§. 131. Ako hočemo naznaniti djanje, ki je prej preteklo kakor drugo, združimo pretekli čas glagola biti (bil sem, si —) s tvornim deležnikom od doveršnega glagola. To je prej pretekli čas, n. pr. Popotnik se je deržal poti, katero sem mu bil pokazal. Kadar so bili odšli, glej, prikazal se je angelj. Kakor sem mu bil naročil, tako je tudi opravil.

§. 132. S prihodnjim časom naznanjamo, da nekaj bode, ali da se bo nekaj zgodilo, storilo ali delalo; n. pr. Bode pomlad. Sneg bode skopnel. Žito bode ozelenelo in začelo rasti. Drevje bode poganjalo in razcvetlo se. Ptiči bodo veselo prepevali. Lastovice se povernejo.

k nam in bodo delale gnezda pod streho. Po pomladi bode poletje.

Tudi prihodnji čas je sestavljen, ker se nareja z dvema besedama, namreč s pomožnim glagolom: bodem, bodeš, bode, bodeva, bodeta, bodemo, bodete, bodo in pa s tvornim deležnikom preteklega časa na l; n. pr. Pel bodem. Bodem ribe lovil. Tukaj pod lipo bodemo sedeli.

Nekteri doveršni glagoli, zlasti s prednico **po-** naznanjajo prihodnji čas v obliki zdanjega časa, imajo torej nesestavljen prihodnji čas; n. pr. pojdem = šel bom, ponesem = nesel bom, popeljem se = peljal se bom, poletim = letel bom, potečem = tekel bom, podirjam = dirjal bom itd.

Opomba. Nedoveršni glagoli pa se v obliki zdanjega časa ne morejo nikdar rabiti za prihodnji čas. Napačno je torej: Jutri grem v Ljubljano, namesto: jutri pojdem v Ljubljano.

Naloga. Recite s prihodnjim časom, kar se tu izrekuje v zdanjem času: Poletje se začinja z 21. dnem meseca junija. Takrat vidimo solnce visoko na nebu. Dan je najdaljši in noč najkrajša. Toplota raste, da zemlja od vročine poka. Po noči ohlaja rosa rastline. Po travnikih dorašča trava in se kosí. Žitni klasi se polnijo in zoré. Ženjice žanjejo zrelo žito, vežejo ga v snope in devajo na kupe. Hlapci ga odvažajo v kozolce.

Pazite: Doveršni glagoli imajo v glavnem stavku lahko sestavljen prihodnji čas, v stranskih stavkih (Glej §. 149) pa se raje rabijo v podobi zdanjega časa; n. p. Kadar oče pride, bode že naredil. Ako denarjev dobim, bodem plačal: ne pa: ako bom denarjev dobil itd.

Oseba in število.

§. 133. Pri glagolu moramo gledati tudi na osebo in na število podmeta ali subjekta.

Oseba je trojna v edinem, dvojnem in množnem številu. Kako oznamljamo na glagolu osebo podmeta, učili smo se v §§. 19 in 20.

Sprega.

§. 134. Glagole po obliki, naklonu, času, številu in osebi spreminjati, pravi se spregati jih.

Glagol biti ima svojo lastno sprego.

Drugi glagoli, kakor so razdeljeni na šest verst, imajo prav za prav tudi šestero sprego; to da po priponah, ki jih imajo v zdanjem času tvorne oblike, dadó se razverstiti po trojem vzoru.

Po prvem vzoru spregajo se glagoli, ki izhajajo v prvi osebi edinega števila na **am**; n. pr. **sekam**, **tergam**, **vladam**.

Po drugem vzoru gredó glagoli, ki se končujejo v prvi osebi na **em**; n. pr. **predem**, **manem**, **dergnem**, **kupujem**, **mažem**, **sejem**.

Tretjega vzora se derzé glagoli, ki imajo v prvi osebi zdanjega časa pripono **im**; n. pr. **letim**, **sedim**, **učim**.

Opomba. Vidili smo préd, da se od zdanjega časa izpeljujejo velevni naklon in deležniki zdanjega časa, od nedoločnega naklona pa deležniki preteklega časa tvorne in terpne oblike in glagolni samostavniki. Odtod prihaja, da se samo tisti glagoli, ki nimajo v zdanjem času in nedoločnem naklonu različnega samoglasnika, spregajo popolnoma po enem vzoru, — to veljá za glagole I. in IV. vrste, in za nekatere glagole V. vrste. — Drugi glagoli pa, ki imajo ondi različne samoglasnike, preskakujejo z ene sprege na drugo.

Spreganje.

§. 135. Glagol biti.

1. Znanivni naklon.

Zdanji čas.

E d n i n a.	D v o j i n a.	M n o ž i n a.
1. sem,	sva, sve,	smo,
2. si,	sta, ste,	ste,
3. je,	sta, ste,	so.

Pretekli čas.

1. sem	sva } sta } sta }	sve } ste } ste }	smo } ste } so }	} bili, bile, } bila.		
2. si					} bila,	} bili,
3. je					} bil, -a -o,	} bili,

Prihodnji čas.

1. bodem, bom,	bodeva, bodeve, bova, bove,	bodemo, bomo
2. bodeš, boš,	bodeta, bodete, bosta, boste,	bodete, boste
3. bode, bo.	bodeta, bodete, bosta, boste.	bodo.

2. Pogojni naklon.

1. }	} bila, bili, bi,	} bili, bile, bila } bi.	
2. }			} bil, -a, -o bi,
3. }			}

3. Dopustni naklon.

1. naj bodem,	naj bodeva, -ve,	naj bodemo,
2. naj bode,	naj bodeta, -te,	naj bodo.

Dopustno-pogojni: naj bi bil, -a, -o itd.

4. Velewni naklon.

1. —	bodiva, -ve, bodita, -te, (naj bosta),	bodimo, bodite, (naj bodo).
2. bodi,		
3. bodi,		

Deležnik preteklega časa: I. bivši, II. bil, bila, bilo.

Deležnik prihodnjega časa: bodoč.

Nedoločni naklon: biti.

Glagolni samostavnik: bitje.

Opombe:

1. Za prihodnji čas se v govorjenji navadno okrajšane oblike rabijo: bom, boš, bo itd. vendar je bolje pisati: bodem, bodeš, bude itd.

2. Nikavnica **ne** se v znanivnem načinu zdanjega časa sprijema s pomožnikom: sem v eno besedo: nisem, nisi, ní, nisva, nismo, niste itd.

3. Sestavljeni glagoli: dobim, zadobim, iznebim se, imajo še tudi prvotno sprego: **dobodem, zadobodem, iznebodem** se.

4. Razloček v dvojini za ženski spol: sve, ste, bodeve, boste, je bolj po knjigi ter se v navadnem govorjenji ne sliši.

Tvorna oblika.

§. 136. Glagoli: I. delati, II. nesti, III. goniti.

III.

II.

I.

1. Znanivni naklon.

Zdanji čas.

Dvojina. Ednina.	1. delam,	nesem,	gonim,
	2. delaš,	neseš,	goniš,
	3. dela,	nese,	goni,
Dvojina.	1. delava, -ve,	neseva, -ve,	goniva, -ve,
	2. delata, -te,	neseta, -te,	gonita, -te,
	3. delata, -te,	neseta, -te,	gonita, -te,

Množina.	1. delamo,	nesemo,	gonimo,
	2. delate,	nesete,	gonite,
	3. delajo,	nesó (nesejo),	gonijo.

Pretekli čas.

Ednina.	1. sem,	nesel, slo	sem,	gonil, a, o	sem,	
	2. si,	nesel, sla,	si,	si,	si,	
	3. je,	nesel, je,	je,	je.	je.	
Dvoj.	1. sva,	delali sve,	sva,	nesli sve,	gonila sve,	gonili sve,
	2. sta,	delali ste,	sta,	nesli ste,	gonila ste,	gonili ste,
	3. sta,	delali ste,	sta,	nesli ste,	gonila ste,	gonili ste.
Množina.	1. smo,	nesli, e, a	smo,	gonili, e, a	smo,	
	2. ste,	nesli, e, a	ste,	gonili, e, a	ste,	
	3. so,	nesli, e, a	so,	gonili, e, a	so.	

Prihodnji čas.

Ednina.	1. bodem,	nesel, slo	bodem,	gonil, -o,	bodem,
	2. bodeš,	nesel, sla,	bodeš,	gonil, -a,	bodeš,
	3. bode,	nesel, je,	bode,	gonil, je,	bode,
Dvojina.	1. bodeva,	nesli, -li,	bodeva,	gonila, -li,	bodeve,
	2. bodeta,	nesli, -ve,	bodeta,	gonila, -ve,	bodeta,
	3. bodeta,	nesli, -te,	bodeta,	gonila, -te,	bodeta,
	-te,		-te,		-te,

Množina.	1. -a	} bodemo,	nesli, -e, -a	} bodemo,	gonili, -e, -a	} bodemo			
	2. -e,						} bodete,	} bodete,	} bodete,
	3. delali,								

2. Pogojni naklon.

Zdanji čas.

Ednina.	1.	} bi,	nesel, sla, slo	} bi,	gonil, -a, -o,	} bi,			
	2. -a, -o						} bi,	} bi,	} bi,
	3. delal,								
Dvojina.	1. -i	} bi,	nesla, -i	} bi,	gonila, -i	} bi,			
	2.						} bi,	} bi,	} bi,
	3. delala,								
Množina.	1. -a	} bi,	nesli, -e, -a	} bi,	gonili, -e, -a	} bi,			
	2. -e, -a						} bi,	} bi,	} bi,
	3. delali,								

Pretkli čas.

Ednina.	1.	} bi bil, -a, -o	nesel, sla, slo	} bi bil, -a, -o	gonil, -a, -o	} bi bil, -a, -o			
	2. -a, -o						} bi bil, -a, -o	} bi bil, -a, -o	} bi bil, -a, -o
	3. delal,								

Dvojina.	1. delala, -i	bi bila, -i	nesla, -i	bi bila, -i	gonila, -i	bi bila, -i
	2. delala, -i					
	3. delala, -i					
Množina.	1. delali, -e, -a	bi bili, -e, -a	nesli, -e, -a	bi bili, -e, -a	gonili, -e, -a	bi bili, -e, -a.
	2. delali, -e, -a					
	3. delali, -e, -a					

3. Dopustni naklon.

Edn.	1. naj delam,	naj nesem	naj gonim,
	3. naj dela,	naj nese,	naj goni,
Dvoj.	1. naj delava, -ve,	naj nevesa, -ve,	naj goniva, -ve,
	3. naj delata, -te,	naj neseta, -te,	naj gonita, -te,
Množ.	1. naj delamo,	naj nesemo,	naj gonimo,
	3. naj delajo,	naj nesó,	naj gonijo.

Dopustno- pogojni.

naj bi delal, a, o itd.

naj bi bil delal, a, o itd.

4. Velewni naklon.

Edn.	1. —	—	—
	2. delaj,	nesi,	goni,
	3. delaj,	nesi (naj nese),	goni (naj goni).
	(naj dela).		

Dvoj.	1. delajva, ve,	nesiva, -ve,	goniva, -ve,
	2. delajte, -te,	nesita, -te,	gonita, -te,
	3. (naj delata, -te),	(naj neseta, -te),	(naj gonita, -te),
Množ.	1. delajmo	nesimo,	gonimo,
	2. delajte,	nesite,	gonite,
	3. (naj delajo),	(naj nesó),	(naj gonijo).

5. Deležniki.

zdanjega časa:

I. delaje,	nesê	(gonê),
II. delajoč, a, e,		nesoč, a, e,

preteklega časa:

I. (pri)delavši,	(pri)nesši,	(do)gonivši,
II. delal, a, o,	nesel, nesla, neslo,	gonil, a, o,
terpne oblike: de-	nesen, a, o,	gonjen, a, o.
lan, a, o.		

6. Nedoločni naklon.

delati,	nesti,	goniti.
---------	--------	---------

7. Namenivni naklon.

delat,	nest,	gonit.
--------	-------	--------

8. Glagolnik.

delanje,	nesenje,	gonjenje.
----------	----------	-----------

Opombe: (k vzoru I.)

1. Po vzoru I. se spregajo skoz in skoz samo nekteri glagoli V. Verste; zastran tistih časov in naklonov pa, kateri se ravnajo po nedoločnem naklonu, spregajo se po njem vsi glagoli V.

in VI. verste, in pa tisti III. verste, katerim se nedoločni naklon končuje na **ati**.

2. Nekteri glagoli V. verste imajo za zdanji čas dvojo obliko, namreč po I. in po II. vzoru; mikati—mičem, mikam; pihati—pišem, piham; sukati—sučem, sukam; klepati—klepljem, klepam;

(k vzoru II.)

1. Po vzoru II. se spregajo popolnoma samo glagoli I. verste, glede na zdanji čas, vevni naklon in deležnike zdanjega časa pa se deržé tega vzora tudi vsi glagoli II. in VI. verste in nekteri V. verste.

2. Tretja oseba množnega števila v zdanjem času ima pri nekterih glagolih samo daljšo obliko (-ejo), deležnik zdanjega časa pa se vselej naredí le iz krajše oblike (če tudi v govorenju ní navadna); n. pr. tresejo—tresoč.

3. Nekteri glagoli VI. verste lahko prestopijo na V. versto se tem, da končnico nedoločnega naklona **ovati** spremené v **avati** ter se po tem lahko spregajo po I. vzoru; n. pr. okopovati—okopujem, ali pa: okopavati—okopavam; obdelovati—obdelujem, in obdelavati—obdelavam itd.

4. Glagol **moči** (mog), ima v zdanjem času **r** namesto **ž**; morem, moreš, more itd. del. mogoč, mogel, mogla, moglo; (pre)možen.

5. Primérjaje zdanji čas vseh treh vzorov najdemo te le povsod enake pripone za razne osebe edinega, dvojnega in množnega števila, namreč:

n. Edn.	Dvoj.	Množ.
1. —m,	-va, -ve,	—mo,
2. —š,	-ta, -te,	—to,
3. —	-ta, -te,	—jo (ô, ê).

Te končnice veže z osnovnim zlogom neki samoglasnik, tako imenovana spona; n. pr. nes-e-m, šte-je-m, pi-je-m, hval-i-m itd. ker brez spona bi se glasili: nesm, štem, pim, hvalm.

Vendar pa imamo nekoliko glagolov, ki jim se končnice res naravnost (brez spona) k osnovnemu zlogu pritikajo. Ti so: dam, jem, vem, grem, in se spregajo v zdanjem času tako:

1. da-m,	je-m,	ve-m,	gre-m,
2. da-š,	je-š,	ve-š,	gre-š,
3. dá,	jé,	vé,	gre,
1. va -e	je-va, -ve	ve-va, -ve,	gre-va, -ve,
2. }	das-ta, -te,	jes-ta, -te,	ves-ta, -te,
3. }			gres-ta, -te,
1. da-mo,	je-mo,	ve-mo,	gre-mo,
2. das-te,	jes-te,	ves-te,	gre-ste,
3. dadó (dajo),	jedó,	vedó,	gredó.

S spono bi se glasili (in se tudi kje kod slišijo) ti glagoli tako: dadem, dadeš, jedem, jedeš, vedem, vedeš, gredem, gredeš.

Delež. zd. časa: jedoč, vedê, vedoč, gredê, gredoč.

Skrajšano spregajo se tudi: smeti, smem, znati, znam, dospeti, dospem, umeti, umem.

(K vzoru III).

1. Popolnoma po vzoru III. se spregajo samo glagoli IV. verste, v zdanjem času in dotičnih deležnikih in v velevnem naklonu se ga deržé tudi glagoli III. verste, v sestavljenih časih pa in naklonih, kateri se ravnaajo po nedoločniku, držé se ga vsi glagoli II. verste.

2. Tretja oseba množnega števila v zdanjem času ima pri nekterih glagolih samo daljšo obliko (-ijo), deležnik pa se vendar dela iz le krajše, n. pr. nosijo—noseč, hvalijo—hvaleč itd.

3. Glagoli III. verste na -eti vjemajo se v tistih časih in naklonih, ki jih izpeljujemo od nedoločnega naklona, bolj z vzorom II. — samo da imajo v deležnikih preteklega časa polnoglasni e iz nedoločnega naklona, torej n. pr. prileteli—priletevši, priletel, —letelo; želeti—poželevši, želel, želela, želelo.

Terpna oblika.

§. 137. Kaj je terpna oblika, slišali smo v §§. 108 in 111.

Razen deležnika preteklega časa (§§. 127, 2.), slovenski glagol nima posebne terpne oblike.

Terpno obliko nadomeščujemo najraje z glagoli tvorne oblike.

Zlasti pa moramo vzeti glagol tvorne oblike takrat, kadar imenujemo podmet, ki kaj dela in ktereга djanje prehaja na kak predmet; n. pr. Bog je vstvaril nebo in zemljo. Sosed je voli prodal in konja kupil. Učitelj podučuje učence, hvali pridne, svari in opominja nemarne.

V teh stavkih se naznanjajo podmeti: Bog, sosed, učitelj, kterih djanje prehaja na predmet: nebo in zemlja, voli, konj, učenci.

§. 138. Kadar pa hočemo le zgolj naznaniti, da podmet stavka ne dela sam, marveč da neko tuje djanje tako rekoč terpi, pa ne imenujemo osebe ali reči, od ktere to djanje izhaja, tedaj umerimo glagolu terpni pomen.

Daje se pa prehajavnemu glagolu terpni pomen:

1. Če se mu pridene povračavni zaimek se (Gl. §. 112): n. pr. Kodar solnce teče, povsod se kruh peče. Kar se rodi, smerti zori. Terta se sadi, gnoji, okopava, obrezuje. Hiša se zida. S pestjo se je zernjiče sejalo, snopje se na ramah znaša. Kruh se je, se je jedel in se bo jedel.

Naloga. Premenite prejšnje stavke v tvorne s tem, da imenujete primeren podmet, od ktereга djanje izhaja; n. pr. Ljudje jedó kruh, so ga jedli in ga bodo jedli. . .

Opomba. Tako se pa terpni pomen lahko ne naznanja, kadar je glagol že sam na sebi povračaven (§. 112), ali kadar je podmet stavka stvar živeča, na katero se lahko nje lastna djavnost povrača. Smemo reči: n. pr. Danes se pleše, jutri se bode delalo. Manj prilično bi pa bilo: danes se veselí, jutri se bo jezilo (namesto: danes se veselimo, jutri se bomo pa jezili); ali pa: Kako se v cérkvi vede (namesto: kako se ljudje v cérkvi vedejo; kako naj se človek v cérkvi vede). Dvoumno je dalje, če bi se djalo; ta učenec se hvali, kadar hočemo dopovedati, da se ne hvali sam, ampak da ga hvalijo drugi.

2. Terpni pomen se opisuje tudi s tretjo osebo množnega števila; n. pr. iščejo ga s pismi, hvalijo te (namreč ljudje).

3. Terpni pomen se izrekuje, če se terpnemu deležniku preteklega časa pridodá pomožni glagol biti, bivati, namreč:

a) za zdanji čas znanivnega naklona, n. pr. klican sem, vabljeni ste, tepeni so.

Opomba. Pravi zdanji čas more se samo s terpnim deležnikom nedoveršnih glagolov izreči.

b) za pretekli čas, n. pr. Slaba sekira še nikoli ni bila stnala ukradena. Dopolnjeno je, kar je bilo prerokovano po prerokih. Vprašan sem bil, kje sem bil ranjen. Klican sem bil, povabljeni ste bili. Tepeni so bili.

c) za prihodnji čas, n. pr. Ne sodíte, da ne bode te sojeni. Kar je storjeno, vse bode razodeto. Klican bodem, povabljeni bode te. Tepeni bodo.

d) za pogojni naklon; n. pr. Če bi hruška bila cepljena, bilo bi nje sadje bolj čislano.

e) za dopustni naklon, n. pr. Naj bode češčena vekomaj Božja modrost!

f) za velevni naklon, n. pr. Bodi pohvaljena večna dobrota! Božje ime bodi češčeno!

g) za nedoločni naklon, n. pr. Bolje je biti hvaljen nego grajan. Težko je človeku zaničevanemu biti.

Naloga. Prepišite te le stavke, izrazite pa terpni pomen s terpnim deležnikom: Trava se je pokosila, posušila in spravila. Nabralo se je dosti klaje. Z njo se bode preredita živina čez zimo. Tudi žito se je poželo, nekaj se ga je že omlatilo in semlelo; drugo se suši v kozolcih in se bode pozneje omlatilo, zvejal, obravnalo in v žitnico shranilo. Krompir se bode na jesen izkopal, prebral in v klet znosil. Zelje se bode posekalo, otrebilo in na nožeh zrezalo.

Nepopolni in nepravilni glagoli.

Š. 139. Glagol *grem* (glej opombo 5 na str. 109) ima samo zdanji čas in deležnike zdanjega časa (*gredê, gredoč, a, e*); za pretekli in prihodnji čas se rabi osnova *šed*: *šel, šla, šlo sem, si, je, bodem, bodeš, bode* itd. Nedoločni naklon pa je zopet od drugega glagola, namreč: *iti*.

Ta glagol: *iti, idem* (*pridem, pojdem, dojdem, prejdem, zajdem, snidem se*) sprega se v zdanjem času in velevnem naklonu pravilno po vzoru II.; za pretekli in prihodnji čas pa prevzema tudi, kakor: *grem*, osnovo *šed*, torej *šel* (*prišel, pošel, došel, prešel, zašel, sešel se je, bode*).

Naloga. Prepišite te le stavke in prestavite glagole v pretekli čas: Danes gremo zgodaj v šolo in pridemo za časa. V šoli se snidemo otroci iz vse vasi, in čas nam hitro prejde. Po šoli pojdemo zopet domu; ker nam je pot znana, nobeden od nas ne zajde.

Š. 140. Nepravilno se spregata *hoteti, imeti*, ki po nedoločnem naklonu spadata v. III. versto, namreč:

Edn.	1. hočem (čem),	imam,
	2. hočeš (češ),	imaš,
	3. hoče (če),	ima.
<hr/>		
Dvoj.	1. hočeva (čeva), -ve,	imava, -ve,
	2. hočeta (četa), -te,	imata, -te,
	3. hočeta, -te,	imata, -te.
<hr/>		
Množ.	1. hočemo (čemo),	imamo,
	2. hočete (čete),	imate,
	3. hočejo (čejo, hoté),	imajo.

Velevni naklon: hoti, imej.

Deležnik zdanjega časa:

hoté, hoteč, imaje, imajoč,

„ preteklega časa:

hotel, hotela, hotelo; imel, imela, imelo.

hotel, hotla, hotlo.

Glagolnik: hotenje, imetje.

Z nikavnico ne se v zdanjem času stapljata v: nečem, nečeš, neče, nečeva, nečeta, nečemo, nečete, nečejo (neté) — nimam, nimaš, nima, nimava, nimata, nimate, nimajo.

Z okrajšano obliko: čem, češ, itd. ne sme se začeti stavek, kakor se ne začenja s besedicami: ga, mu, se, bom, boš, bo (Glej §. 56).

Osmi oddelek.

Prislovi.

§. 141. Kaj so prislovi, glej v §. 21, 7.

Prislovi stojé navadno pri glagolu.

1. Vprašavni prislovi: kdaj? odkod? dokod? kje? kam? kod? doklej? odklej? kako? koliko? kolikrat? zakaj? čemu? n. pr. Kdaj se selijo ptiči od nas v toplejše kraje? K a m popotuje lastovica? Odkod vleče veter? K a m teče Slava? K j e izvira Soča? K a k o se sprega glagol kleti v zdanjem času?

2. Prislovi, ki znanijo čas (na vprašanje kdaj?): zdaj, koj (takoj), danes, nocej, totodi, letos, precej, kdaj, še, potlej, jutri, drevi, k letu, kmalu, časoma, nekdam, uže ali že, tedaj, včeraj, davi, sinoči, lani, predlanskim, prej, davno, kadarkoli, marsikdam, malokdam, vsegdar, vselej, nikdar, nikoli, zjutri, zvečer, zgodaj, prezgodaj, pozno, itd. n. pr. D a n e s meni, j u t r i tebi. I m e j v s e g d a r Boga na misli. H u d o b e n č l o v e k n i k d a r n í s r e č e n. D r e v i u t e g n e m a r s i k a j d r u g a č e b i t i, k a k o r j e

d a v i b i l o . Z d a j z v o n í . P r e j d e l a j m o , p o t l e j b o d e m o p o č i v a l i .

3. Prislovi, ki znanijo kraj (kje?): tu, tukaj, tod, sem, tam, ondi, ondukaj, tje, kjerkoli, koderkoli, kamorkoli, nekje, nikjer, drugej, notri, zunaj, doli, spodej, gori, spredaj, sredi, zadi, povsod, zraven, blizu, daleč itd. n. pr. Bodimo kjerkoli, povsod je Bog z nami. Zunaj lep, znotraj slep. Jabolko ne pade daleč od jablane.

4. Prislovi, ki kažejo način, kako se kaj dela ali godí: tako, drugače, marsikako, nikakor, iznenadi, nenadoma, skrivši, visoko, globoko, lepo, slovenski, popolnoma, nagloma, un robe, narazno, tikoma, vedoma, lahkoma, polagoma, samotež, n. pr. Zid stoji n a v p i k . Orel leta v i s o k o . Lan se dá t e n k o p r e s t i . Majhen lonček hitro skipí. Bolje n e k a k o , kakor nikakor. Ali s a m o t e ž v o z i č e k p e l j e š ? V z n a k l e ž í . Dež c u r k o m a l i j e .

Naloga. Preberite §§. 125 in 126 te slovnice o prislovnih deležnikih.

§. 142. Vsak pridevnik s končajem srednjega spola lahko rabimo za prislov; n. pr. Sosedov sin l e p o p i š e . Solnce s v e t l o s i j e . Ne govóri p r e t i h o ; g l a s n o p o v e j , kar hočeš. Oče je sinu m o d r o s v e t o v a l i n g a j e ž i v o o p o m i n j a l , ali bilo je z a s t o n j . Roža in vijolica p r i j e t n o d i š i t e . Preja je d e b e l o p r e d e n a .

Nekteri pridevniki na -ski se rabijo tudi s končajem moškega spola za prislove; n. pr. Moj

brat govori nemški in angleški (ali pa: po nemški in angleški).

§. 143. Prislovi načina, narejeni iz pridevnikov, lahko se stopnjujejo kakor pridevniki, najraje s končnico *-eje*; n. pr. čisto, čisteje, najčisteje. Janez piše lepo, Šimen piše lepše, Štefan pa najlepše.

Neppravilno se stopnjujejo:

dobro	bolje	najbolje
dolgo } daleč }	dalje, delj	najdalje
mного } (veliko) }	več	največ
malo	manj, menj	najmanj
berž	préd, préj	najprej
blizu	bliže	najbliže
nizko	niže	najniže
visoko	više	najviše
lanke	laglje, lože	najlaglje.

Opomba. Druge nepregibne besede (§. 21, odst. 6—9) se drugod v misel jemljó, tako zlasti: predlogi v tretjem oddelku o padežih (§§. 59—67), vezniki pa v naslednjem devetem oddelku o stavkih (§§. 149—153).

Zusammenfassung der Vorlesung

Deveti oddelek.

Wesentliches Syntax

○ stavkih.

aus Kap. 100

§. 144. Stavek ali rek je prost ali pa zložen po tem, koliko misli razodeva; n. pr. Kopriva žge. Jabolko je rudeče. Nož je orodje. Učimo se. — Pomagaj sosedom in oni bodo tebi pomagali. Kadar solnce vzide, obledé zvezde. Kakor se posojuje, tako se povračuje.

Prosti stavki.

§. 145. Prosti (jednoviti) stavek je gol ali pa razširjen. Gol je stavek, kadar ima samo podmet in povedek (subjekt in predikat). Kadar je povedek druga ktera beseda in ne glagol, pripenja se tak povedek k podmetu z vezjo: sem, si, je itd. Podmet, povedek in vez so glavni členi stavka; n. pr. Drevo raste. Čebela brenčí. Voda teče. Volk tuli. Žito zelení. Ilovica je mehka. Steblo je votlo. Syinec je težak. Praproť je rastlina. Šipek je germ. Jastreb je tica ujeda.

Opomba 1. Brez glagola ne more biti stavka. Včasih se vendar vez zamolči, n. pr. mladost norost.

Odomba 2. Podmet stavka je sploh v prvem padežu; samo pri nikavnem ne-biti stoji v drugem padežu; n. pr. Gospoda ni tukaj. Velikega mraza ni bilo.

Razširjeni stavki so taki prosti stavki, kateri imajo poleg glavnih členov še druge besede, ki se z njimi podmet ali pa povedek bolje določuje. Besedam, s katerimi se bodi podmet bodi povedek bolje določuje in pojasnjuje, pravi se *stranski* ali *prični členi* stavka; n. pr. Mlado drevo čversto raste. Pridna čebelica veselo brenči. Gladni volk tuli. Petelinovo perje je pisano. To drevo je šibko. Vse rastline serkajo s koreninami vlago iz zemlje. Umetnost je vsakemu koristna. Snaga je Bogu draga. Popisan papir ni čist. Suha zemlja je terda. Vadite se pridnosti že v mladosti. Bog je povsod z nami.

Naloga. Povejte, ktere besede so v prejšnjih stavkih stranski členi in ktere izmed njih določujejo podmet, ktere povedek.

§ 146. Gole stavke razširjamo:

1. Če pridenemo k samostavniku pridevnik, zaimek, številnik ali kak samotavnik v drugem padežu ali pa samostavnik združen, s predlogom. Besedam, s katerimi samostavnike v stavku tanje določujemo, pravimo: prilastki; n. pr. Staro drevo se ne dá pripogniti. Morska voda je slana. Tergamo zrelo sadje. Moj nožič je oster. Bolje je hranjeno jajce kot sneden vol. Ta hiša je visoka. En učenec je izdal Gospoda. Vsako četrto leto je

prestopno. Skorja mladih dreves je gladka. Zaupanje v Boga okrepuje terpečega. Mana je imela slast kakor kruh z medom. Zdravje je največe bogastvo.

Naloga. Dajte k sledečim samostavnikom priležne prilastke. David je premagal — Goljata. — vertnik (vertnar) zaliva — cvetice, obrezuje — veje. Jelka je — drevo. Ovca je — žival. Iz — lubja delajo čreslo. Iz — semena delajo olje — ptiči hitro plavajo. Oče je glava —. Orla imenujejo kralja —. — obleka je topla. — hiše so terdne.

2. Če kak glagol ali pridevnik, da bi se bolje razumel, s katero besedo dopolnimo. Vsaka beseda, s katero naznanjamo, na koga se nanaša djavnost ali pa lastnost podmeta, imenuje se p r e d m e t ali dopolnilo.

Glagoli in pridevniki, ki potrebujejo dopolnila, imenujejo se p r e d m e t n i; n. pr. Po noči vidimo na nebu zvezde. Slišim ropot. Ribe imajo merzlo kri. Ne verujte prilizovavcem! Dajajte miloščino ubogim! Ezav je prodal Jakobu pervorojenstvo. Mati je obdarovala otroke s sadjem. Jonatan je bil Davidu zvest. Natergajte cvetic. Vsak delavec je vreden plačila. Iskra velik ogenj užgè.

Naloga 1. Poiščite v prejšnjih stavkih predmetne glagole in pridevnike, in podčrtajte predmete, s katerimi se dopolnjujejo.

Naloga 2. Izpišite iz §. 59 te slovnice glagole ali pridevnike, ki so tam dopolnjeni z drugim padežem.

Naloga 3. Izpišite iz §. 60 v slovnici stavke, kjer je predmet v tretjem padežu.

3. Kadar k povedku pridamo besede, s katerimi bolj na tanko naznanjamo, kdaj, kje, kako, ali zakaj se nekaj dela ali godí. Takim besedam, s katerimi določujemo čas, kraj, način ali vzrok djavnosti, pravi se prislovna določila.

§. 147. Prislovno določilo izrekujemo ali z gollimi prislovi, tudi prislovnimi deležniki, ali s samostavniki, ki imajo pri sebi predloge, ali jih pa tudi nimajo, n. pr.

Določilo časa: Velike skerbi zgodaj lasé ubelijo. Previdnost nikoli ne škoduje. Imejte vsegdar Boga pred očmi! Pomagajte hitro! Pridite berž! Poleti je dan najdaljši. O sv. Mihelu dozori ozimno sadje. Planinar mora na zimo v nižavo. Jabolko je zjutraj zlató.

Določilo kraja: Z resnico najdalje prideš. Zrak okrožuje našo zemljo z vseh strani. Solnce zahaja za gore. Roža rase na ternju. Ozka cesta pelje v nebesa. Glas se razlega po logu. Pojdite na ravnost. Prevzetija se povsod spotika.

Določilo načina: Vrana počasi leta. Zrele jagode prijetno diše. Škerjanec leté poje. Glas gredé rase. Laž hodi ob eni nogi. Govorite na glas. Suha derva goré s plamenom. Vrata so na stežaj odperta.

Določilo vzroka in namena: Ves se tresem od straha. Od šale glava ne boli. Setev se je po dežju opomogla. Savel je preganjal Davida iz zavisti. Pervi stariši so bili za svojo nepokorščino iz raja izgnani. Človek je stvarjen za delo.

Naloga. Odgovorite na ta-le vprašanja in podčertajte prislovne določke: Kdaj je najbolje učiti se? Kdaj je treba potrebnemu pomagati? Kdaj se seje jaro žito? Kdaj se začenja pomlad? Kdaj začenja drevje cvesti? Kje leži Gradec, kje Ljubljana, kje Terst? Kje je bil sv. Mohor škof?

Kje rada lastovica gnjezdi? Odkod vlečejo merzli vetrovi? Kam se vzdigujejo soparji? Kako pojejo ptiči s pomladi? Kako koraka pav? Po čem poznamo ptiča? Zakaj biva otrok strahovan?

Zloženi stavki.

§. 148. Zložen stavek je sestavljen iz dveh ali več prostih stavkov, ki so zvezani v eno celoto; n. pr. Dvakrat meri, enkrat reži. Nebesa pripovedujejo Božjo slavo, in delo Njegovih rok oznanjuje vesvoljni svét. Tudi najboljši otrok, če pride v slabo tovaršijo, lahko se izpridi.

§. 149. Deli sestavljenih stavkov so prosti stavki, ter so ali glavni stavki ali pa stranski stavki.

Glavni stavek je vsak stavek, kateri sam ob sebi dopoveduje celo misel; n. pr. Človek obrača, Bog oberne. Steblo se posuši, in zerno dozori. Vsa telesa so teška, za to pada tudi najmanjši prah k tlom.

Stranski stavek pa je tak stavek, kateri samo z glavnim stavkom vred izrekuje polno misel; n. pr. Kdor ne seje, ta ne veje. Kadar se bliska, ne hodi pod drevo. Kadar ní mačke doma, so miši dobre volje. Dokler si živ, delaj dobro; ko umerješ, ne bodeš utegnil. Kar te ne peče, tega ne pihaj. Nihče ne vé, doklej bode živel. Kdor čaka, tudi dočaka.

§. 150. Zloženemu stavku, ki ga sestavljajo sami glavni stavki, pravi se združno-zložen

stavek

stavek; če pa sestoji iz enega glavnega in enega stranskega stavka, takrat se imenuje poddružno-zložen stavek.

Združno-zloženi stavki.

§. 151. V združno-zloženih stavkih stojé stavki ali zgolj eden poleg drugega, ali jih pa vežejo vezniki: in (i), pa, in pa, a, ter, tudi, pak, po tem; zakaj, kajti, za to, torej, za tega delj; ali, pa, toda, vendar, le, samo, sicer itd.

Posamezni stavki se odločujejo eden od drugega z vejico; če so daljši, deva se med nje podpiče (Glej §. 14); n. pr. Solnce vzhaja izza gór; po vsi okolici se daní. Delajte dobro, in ne pride hudo na vas. Naši predniki so za nas drevje sadili, sadimo tudi mi drevje za naše zanamce. Naša zemlja ima podobo krogle; tudi druga nebna telesa so okrogla. Pazimo se grehov; kajti grehu kazen za petami hodi.

Zdravje je velik dar Božji; za to moramo zelo ceniti ga. Miši so čebelam škodljivke; za to mora čebelar dobro paziti na nje. Noč ima svojo moč, dan pa je od Boga dan. Zdaj me mraz trese, zdaj spet vročina kuha. Žetev je sicer velika, ali delavcev je malo. Rožice lepo cvetó, pa vendar enkrat odcvetó. Vse nas zapustí v smerti, le dobra dela gredó z nami.

§. 152. Združni (sporedni) stavki, ki imajo isti podmet ali isti povedek, ali ki imajo kateri drugi člen vkupno, imenujejo se skrajšani stavki; n. pr. Ogenj sveti in greje. Solnce, mesec in zvezde so nebna telesa. Jaz in ti sva učenca. Pravični in krepostni ljudje dobé plačilo pri Bogu. Rože in vijolice sprelepo dišé.

Skrajšani stavki se stikajo z vezniki: in, i, ne le, ampak tudi, ne samo, temuč, tudi, kakor — tako, nekaj — nekaj, bodi, bodi, ne — ne, ni — ni, niti — niti, pa, ali, ali pa, za to; n. pr.

Premičnice (planeti) in družice tekajo okoli stalnic. Severni narodje delajo iz sobove (jelenove) kože ne samo obleko, temuč tudi šotore. Kakor konja, tako rabimo tudi vola za vožnjo. Rastline serkajo potrebno vlago, nekaj s koreninami iz zemlje, nekaj s listjem iz ozračja. Čista voda nima ni barve ni duha. Pav ima lepo pérje, pa gerde noge. Kotine se dobivajo iz zemlje bodi čiste, bodi (ali pa) v rudah. Živali nimajo uma; za to ne morejo ločiti dobrega od zlega.

Naloga 1. Razstavite prejšnje stavke v proste stavke, n. pr. Premičnice tekajo okoli stalnic. Družice tekajo okoli stalnic.

Naloga 2. Skerčite te le stavke tako, da bode iz več stavkov po en sam stavek: Drevo rase, drevo cvete. Hrast je gozdno drevo, bukva je gozdno drevo. Zidarji stavijo hiše, tesarji stavijo hiše. Pri potopu sveta so poginili ljudje; pri potopu sveta so poginile živali. Korenino razločujemo na vsaki rastlini; deblo ali steblo razločujemo na vsaki rastlini. Žirafa ima dolg vrat; žirafa ima truplo kratko. Iz solitarja dela se smodnik (strelni prah), iz žepla dela se smodnik, iz oglja dela se smodnik. Jeleni živé v gozdih, jeleni se redé v zverinjakih. Ne bodimo skopi, ne bodimo zapravljivi. Iz zlata se kujejo denarji, iz zlata se delajo dragotine.

Kadar je v skrajšanem stavku več podmetov različnih, kar se tiče osebe, ravná se povedek po prednejši osebi; n. pr. Jaz in ti pojdeva skup. Ti in tvoj brat lepo pišeta.

Če so podmeti različnega spola, ima v povedku moški spol prednost pred ženskim, ženski prednost pred srednjim spolem; n. pr. Sin in hči sta odšla. Ljudje in živali so poginili.

Poddružno-zloženi stavki.

§. 153. V poddružno - zloženih stavkih nadomeščuje se s stranskim stavkom bodi podmet, bodi povedek, prilastek, predmet ali pa prislovni določek glavnega stavka; n. pr.

Stranski stavek nadomeščuje podmet:

Kdor laže, tudi krade. Kdor se terna boji, ne bo natergal rož. Kar škoduje, to uči. Otrokom se spodobi, da so vljudni. Kogar je kača pičila, ta se zvite vervi boji. Da solnce stoji, to je gotovo.

Stranski stavek nadomeščuje povedek:

Bog je tisti, kateri je vse stvaril. Lažnik je, kdor drugače govori in drugače misli. On bi bil rad to, kar je bil njegov oče.

Stranski stavek nadomešča prilastek:

Človek, kateri greši, vreden je kazni. Deček, ki sem hodi, je moj prijatelj. Vodi, kateri iz zemlje izvira, pravimo studenec. Bog je dal Mojzesu zapoved, naj odpelje Izraelce iz Egipta. Dela, katero danes lahko storiš, ne odlagaj na jutri. Ni ga človeka, da bi vse vedel.

Stranski stavek je namestnik predmeta:

Ne voli za prijatelja, kogar ne poznaš. Izpolni zvesto, kar si obljubil. Ne verjemi tem, kateri se ti prilizujejo. Gospod Jezus je préd napovedoval, da od mrtvih vstane. Vsak človek si želi, da bi bil zdrav. Kogar Bog ljubi, tega kaznuje.

Stranski stavek stoji namesto prislovnega določila :

Kadar nevihta prejde, oglasé se zopet ptiči v logu. Tergaj hruške, kadar so zrele. Ptič ne leta, dokler mu peruti ne zrasedo. Terta se joka, predno rodi. Hudobneža pomi-luj, ko se mu najbolje godí. — Kjer je odperto, tam stopi notri; kjer je zaperto, tam poter-kaj. Ne kopaj se, kjer je globoko. Koder jagnjiče skače, dá Bog tudi paše. Kjer laž kósi, tam ne večérja. Vsaka tica rada tje letí, kjer se je izvalila. Truplo se verne tje, odkoder je bilo vzeto. — Govóri tako, da te razumem. Kakoršno je bilo živ-ljenje, takšna bode tudi smert. Kakor nase-ješ, tako bodeš žel. Čim više kdo stoji, tem niže more pasti. Več ko je lažnikov, laglje se izvé resnica.

Stranski stavek lahko stoji pred glavnim stavkom ali za njim, ter se loči od njega z vejico. Če pa stoji sredi glavnega stavka, imeva vejico pred seboj in za seboj; n. pr. Kdor ne dela, naj tudi ne jé. Naj ne jé, kdor ne dela. Ta, kdor ne dela, naj tudi ne jé.

Naloga 1. Poskušajte iz zgornjih zloženih stavkov narediti prosté stavke s tem, da stranski stavek zamenite s primérnim samostavnikom, pridevnikom itd. n. pr. Lažnik tudi krade. Bog je stvarnik vsega itd.

Naloga 2. Odgovorite na ta le vprašanja z zloženimi stavki: Kdo ima kmalu dosti? Kdo bode povišan in kdo ponižan? Kaj se spodobi kristijanu? Kaj se samo hvali? Kteri učenci bivajo v šoli pohvaljeni? Koga nihče ne hvali?

Česa je učitelju mar? Komu ne smemo zaupati? Česa bi se nekdaj kesali? — Kdaj se mora železo kovati? Kdaj je prišel Jezus s svojimi starši v Jeruzalem? Kdaj vidimo mavrico na nebu? Kje se žito ne ponaša dobro? Kje ní prepira? Kako se imamo vsegdar vesti? Kako govori odkritoserčni človek? Kako teče naše življenje? Zakaj je treba slišati dva zvona?

Š. 154. Kak pregovor, kak stavek iz ktere knjige, ali kor je kdo rekel, lahko na ravnost, od besede do besede povemo.

Po navadi stoji pred takim dobesednim govorom ali izrekom vvodni stavek, za katerim se dene dvopičje (:). Ako pa vvodni stavek stoji v sredi govora, kterega od besede do besede ponavljamo, ali če prihaja za njim, loči se od njega z vejico. Verh tega se tak govor ali izrek rad še od spredaj in zadaj oznamlja z ušesci. N. pr. Oče je zbudil svoje otroke, rekoč: „Vstanite, napravite se!“ — „Vidite,“ djal je oče, „solnce, luno in zvezde je naredil Bog in odkazal jim pot po nebeški terdnini.“ — „Kaj pa šumljá za tem germovjem?“ vpraša deček.

Naloga. Pridenite tem le izrekom vvodne stavke: Sveta pri modrem išči! (Tobija sinu.) Kdor maže, temu kaže (Pregovor). Kakoršno delo, tako plačilo (Pregovor). Kje je tvoj brat? (Bog Kajnu.) Bog se napuhnjenim ustavlja, ponižnim pa daje milost. (Sv. Peter.) Dajte cesarju, kar je cesarjevo, in Bogu, kar je Božjega (Jezus Izraelcem).

Š. 155. Včasih pa tega, kar je kdo govoril, ne ponavljamo na ravnost, od besede do besede, marveč samo pripovedujemo o tem. Tedaj se tak govor odločuje od vvodnega stavka z vejico, in pristavi se mu veznik da, pri velevnih stavkih pa naj; n. pr. Salomon pravi, da ní nič novega pod solncem, in da nihče ne more reči: Glej! to je novo. Pregovor pravi, da je boljši dober glas kakor zlati pas. Oče je zbudil otroke in rekel, naj vstanejo in se napravijo.

Nauk,

kako se pisma ali listi in opravljeni sestavki pišejo.

V v o d.

(Učiteljem.)

Listi in opravljeni ali poslovnji sestavki, s katerimi razodevamo svoje misli drugim, zlasti nepričujočim, so v vsakdanjem življenju tako navadni, tako koristni in včasih neogibno potrebni, da je današnjega dne res milovanja vreden, kdor ne zna takih pismenih naznanil sestavljati. Zelo mora torej mar biti vsakemu, da se nauči, kako se listi ali pisma spisujejo.

Pervi nauk o tem daje šola, zlasti pa ljudska šola.

Vpraša se samo, kako naj šola pri tem nauku ravná, in doklej naj gre v njem.

Ce preudarimo, kaj so listi in opravljeni sestavki sami na sebi, vidimo, da so niz ali versta

stavkov (rekov), t. j. z besedami naznanjenih misli, ktere so za neki namen ubrane ali zverstene. Kdor pa hoče v neki namen stavke stikati, ta mora prej že znati misliti in svoje misli pravilno vezati.

Potrebno je pa tudi, da djanje in nehanje vsakdanjega življenja že nekoliko pozná.

Iz tega se vidi, da je posebnemu nauku za pisanje listov in opravičnih sestavkov še le čas, ko poučevanje v ljudski šoli k koncu gre, ko so vse slovniške vaje v maternem jeziku dognane in je tudi učenec že zmožen, da potrebe in opravila družbenega življenja razumé. —

Za o p r a v i l n e s e s t a v k e veljá to brez izimka; pa tudi za sestavljanje pisem učenci sploh niso zmožni, kakor še le tedaj, ko so bili za to pripravljani z vajami v branju, v dopovedovanju tega, kar so brali, v učenju na spomin, v popisovanju reči, ktere jih obkolujejo, v zapisovanju svojih misli in čustev, ki so jih v raznih okolščinah imeli.

Vendar pa bode dobro in koristno, da se z mami, umevnimi pisemci že prej začne. Kdaj pa naj se začne s tem ukom, to se mora prepustiti učitelju samemu, da on presodi po zmožnosti svojih učencev.

Narekuje naj jim in prepisati daje kratke, lahko umljive liste. Vsak list naj jim dobro razloží in razbere stavek za stavkom in naj jim po tem dá primérno nalogico, nebi li mogli napisati sami podobno pisemce, to se vé da o takih rečéh, ki so jim popolnoma znane.

Zlasti se podá dobra prilika k vadbi v sestavljanju listov, kadar učitelj pri slovniških vajah pride do zaimkov, ki se v pismih pogostoma rabijo. Kar se pisave same ali zloga tiče, naj se polagoma napreduje od manj težkega k težjemu; namesto samih prostih pripovedovavnih stavkov naj se malo po malo vpeljujejo vprašavni in želevni stavki in med glavne naj se vplete po kateri postranski stavek. Važen pripomoček k temu, da učenec zadobi ročnost in umetelnost, ktere je treba k sestavljanju listov, bodo mu popisi, kakoršnih najde za posnemo v Berilih. Tudi v tem naj učitelj mladino uri in vadi. Popisujoč to ali óno reč, navadi se učenec misli po nekem razumnem redu stikati in zastran reči, ki jih je kje vidil, določno pripovedovati, kaj je na njih spomina vrednega.

Tudi z opravnimi listi se lahko po malem že prej začne, zlasti z zapiski domačega gospodarstva, z računi, naznanili, pobotnicami, prejemnimi listi, dolžnimi pismi itd.

Tu bode učitelj učencem najpred pripovedujoč razlagal opravila, ki se primérjajo v vsakdanjem življenju, in na ktere okolnosti je pri njih treba paziti.

Iz tega bodo učenci malo po malo razumeli, čemu je ta ali óni sestavek potreben in zakaj mora biti takšen in ne drugačen. Učitelj naj jim daje primere, ter naj jim razloží, kaj je pri vsakem poglavitno, da bodo razumeli. N. pr. da se v prejemnem listu mora povedati, k d o je prejel, k a j je

prejel, od koga in kdaj je prejel? ali pa v pobotnici: koliko denarjev je kdo prejel, od koga, za kaj in kdaj? ali v računu: katero delo je storjeno ali katero blago je oddano, po kateri ceni, koliko znesse vse skup v denarjih, kdo izdaja račun in komu?

V zadnjem razredu po tem naj se učencem dá v roke le-ta Nauk, ki bo vodilo tako učencu kakor učitelju.

Delí se na dvoje: prvi del govóri o pismu ali listu, drugi pa o opravi l n i h, s e s t a v k i h.

Opravi l n i ali poslovni listi na konci pervega dela so tako rekoč most, ki pelje k pravim opravi l n i m sestavkom.

Kdor pregleda, kaj ima ta nauk v sebi, spoznal bode tudi red, ki koristnemu podučevanju najbolj služi; najpred gredó primeri ali zgledni sestavki, za njimi poduk, in na zadnje so naloge.

Pri pismih različnega zapopadka niso povedane naloge, ker se v vsakem primeru posebej ravnajo preveč po okolščinah, kakor da bi se dale z besedami omejiti. Tudi jih bo lahko najti učitelju, ako pisma, ki so tu v bukvah, z učenci prebira in dobro pretresuje. Berž pri prvem pismu n. pr. ponudi se naloga, ki se lahko učencem dá, namreč, da napišejo odgovor na to pismo. Koliko da more učenec pri tem pokazati samostojne djavnosti, to bomo razumeli, če reč bolj na tanko premislimo. Sploh se more reči, da bode odgovor na Janezovo pismo v sebi imel zahtevana sporočila in pa zahvalo

za skerb in sočutje. Vendar, gledé na zapopadek Janezovega pisma, lahko si mislimo nekoliko mogočih prigodkov, n. pr.

a) Šimna in brata njegovega je huda ura zajela, in ona nista našla nikjer zavetja.

b) Nevihta ju je vjela, ali ona sta našla streho, kamor sta se skrila.

c) Vidila sta, da se strašna nevihta bliža, pa sta še vendar srečno dospela domu, predno se je ulilo.

Drugačne naloge so speljane v tretjem pismu. Kar se je namreč préd samo v poglavitnih rečeh povedalo, dopoveduje se tukaj obširno in tudi z manjšimi okolnostmi.

Sploh za učitelja ne bode težko, najti pripravnih primerov. Samo da učencem ne bode dajal takih pisem, kjer bi imeli govoriti o rečeh, ktere so jim čisto neznane ali za ktere jim manjka naravne besede. Za to se tudi izmed danih primerov ne more vsako pismo vzeti, da bi se na-nj odgovor napisal, niti da bi se obširneje izdelalo. Z mnogim se ne dá drugo storiti, kakor da se z mladino prebere in da se razjasni, kaj pismo v sebi ima, ter pové, ktere so mu poglavitne misli. To poslednje je koristna vaja pri vsakem listu.

Pri opravnih listih in sestavkih so pridjane nektore naloge, to da učitelj ni primoran samo njih deržati se.

Kar se zlasti tiče opravnih sestavkov, bilo je pred zastavljeno vprašanje, koliko je v tem ljudski

šoli storiti. Ne sme se tu pozabiti, da namen ljudske šole ní, izobrazevati mladež za kak poseben stan. Tudi gre pomisliti, da po zdanjih razmérjih tergovstva bivajo nektere verste opravljenih sestavkov tiskane ali litografirane, in da je treba samo dostavljati, kar in kakor kje okolnost nanese; n. pr. nakladni, vozni listi, računi, pobotnice zastran obresti, menice: druge neke verste nasproti pa da se zavoljo svoje važnosti ne sestavljajo brez pomoči kakega pravnika, n. pr. dolžna pisma, pogodbe, oporoke: in zadnjič da je za največ opravljenih sestavkov potreba vedeti in poznati razne okolščine, v kakoršne človek priti utegne, ki so pa učencem ljudske šole še premalo znane. Takih torej še lahko razumeti ne morejo.

Ali z druge strani je ravno naloga razumnega začetnega poučevanja, in lepa njegova zasluga, da se po njem, kar je visoko, detinjemu umu in spoznanju malo po malo primakne in da, kar je težko razumljivo in nenavadno, mladíni malo po malo postane bolj jasno in znano. To veljá sploh za vse predmete, ki se v ljudski šoli učé, in torej tudi za opravilne sestavke. Gori se je že govorilo, kako je učitelju najpred ravnati. Ta le nauk pa kaže metodični razvoj dotičnih vaj. V njem je več verst opravljenih sestavkov, kakor to najbližja potreba učencev zahteva; to da ní da bi učenci morali sestavljati vse, kakor jih ima ta nauk. To bi bilo težko mogoče, in tudi bi zelo ne koristilo. Ali razumè naj jih učenec vse; po njih naj se duševno

vpelje v opravilstvo družbenega življenja, naj se pripravi za okolnosti, ki se lahko vsak dan primerijo, in ki jih je treba časih nagloma, vselej pa zrelo preudariti; in sploh naj se do dobrega prepriča, kako nam je pri opravih neogibno potrebna previdnost, natančnost, rednost in pravilnost v mišljenju in izreki tega, kar mislimo, če nečemo priti v občutljivo škodo. To je najimenitnejša stran vsega pouka o opravih sestavkih.

Kdor opravilne sestavke tako pojmi in razume, temu tudi ne bode težavno sestavljati jih.

S tem, kar se je dotod reklo, dosti je naznanjena učna tvarina, ki jo obsega ta Nauk; drugo pové knjiga sama.

I. Pisma ali listi.

a) Pisma različnega zapopadka.

Primeri.

1.

(Vprašanje.)

Ljubi Šimen!

Močno me skerbí, nili se morebiti tebi in tvojemu bratu včeraj pripetilo kaj neugodnega. Zakaj komaj pol ure potem, ko sta od nas bila odšla, pripodila se je strašna nevihta; blisk in grom, hud vihar in ploha, kakor da bi iz škafa lil. Ko je pri nas že curkoma lilo, utegnila sta Vidva na pol poti biti. Moji materi je bilo žal, da je Vaju pustila. Pa ker si Ti rekel, da Vama je oče določil uro, kdaj imata domu priti, ní Vaju hotela ustavljati. Ko je pa začel vihar razsajati, smo Vaju vsi milovali: „Ali sta že doma?“ — „Saj je ob poti dosti hiš, kjer lahko najdetta zavetja.“ — „Da bi jima le serce ne upadlo od hude ure!“ „I! Šimen se ne preplaši tako hitro, bode že brateca spravil naprej!“

Tako smo se pogovarjali in eden drugega tolažili. Vsi pa so mi terdo naročevali, da naj Ti pišem in vprašam Te, sta li srečno domu prišla in kako se Vama je po poti godilo. Nam vsem, sosebno pa moji dobri materi bodeš jako ustregel, če nam obširno popišeš, kako sta včeraj hodila. Stóri to še danes in ne izpústi tudi najmanjšega prigodka, ki se je Vama morebiti pripetil.

Med tem moram Ti odkrito povedati, da bi jaz včeraj bil stokrat raji z Vama ob hudi uri in plohi, kakor doma pod streho; no to se vé da kaj takega bi pred materjo ne smel ziniti. Bodi zdrav!

Tvoj

Janez.

V Svetem Vidu, dne 30. rožnika 1880.

2.

(Naznanilo.)

Draga sestra!

Veséli se z nami! Jakop je prišel domu. Včeraj, ko smo ravno pri večérji sedeli, stopi nenadoma v izbo. Lahko si misliš, kako smo se razveselili. Ljuba naša mati malo da se ní jokala od veselja! Jakopa sem komaj spoznal, tako zelo se je premenil; večji in krepkejši je in ogorelih lic. Vidi mu se, da je živel v južnih krajih.

Berž po prvem sprejetju in pozdravu je poprašal po Tebi, po svaku in Vajnih otrokih, kako se Vama godí, ali sta dobila njegova pisma itd.

Vprašanja in odgovarjanja ní bilo konca ne kraja. Polnoč je že odbilo, ko smo se še vedno menili, dekler nas ní mati opomnila, da je Jakop truden in počitka potreben. Jakop mi je naročil, naj Ti poročim, da se je vernil, in naj Ti naznanim, da ga je misel, berž kakor v Ljubljani najsilniše reči opravi, na nekaj dní k Vam podati se. Pozdravljamo in poljubljamo Vas vse.

Tvoj

odkritoserčni brat

V Ljubljani, 20. vinotoka 1880.

Jože.

3.

(Prosilni list.)

Preljubi Blažek!

Bukve s podobami, ki mi si jih v nedeljo kazal, dopadle so mi tako, da hočem očeta zaprositi, da si mi tudi take bukve kupil. Prosim, bodi tako prijazen, in posodi mi jih za en dan, da jih morem očetu pokazati. Verne Ti jih zopet nepokažene

Tvoj

V Postojini, 12. grudna 1880.

France.

4.

(Isti list obširneje.)

Ljubi Blažek!

Ko sem v nedeljo pri Vas bil, kazal si mi bukve, v katerih so pobode vsakoverstnih rastlin, kakoršnih ima naš kraj. Vsaki podobi je pridano

ime rastline, katero pred oči postavlja, in pa kratek popis od nje. Spoznal sem marsiktero zelišče, ki sem ga kdaj v gozdu ali na travniku vidil, ter sem iz Tvoje knjige zvedel, kako se mu pravi in kaj ima spomina vrednega na sebi. Bukve so mi tako dopadle, da si jih ne morem iz glave izbiti. Sklenil sem bil, da bodem vsak belič, ki ga kje dobim, dotle hranil, da mi bode moči kupiti si jih.

Menda se spominjaš pregovora, ktereга nam je gospod učitelj nedavno razkladal: „Človek obrača, Bog oberne.“ Danes sem se prepričal, da je resničen. Čuj, kaj se je zgodilo! Ob petih pride oče s sprehoda ter mi pové veselega obličja, da je srečal našega gosp. učitelja. Malo po tem me pokliče v svojo izbo, pa mi reče: „France! tvoj učitelj je s tabo zadovoljen; to me veseli. Tudi jaz bi tebi rad kako veselje napravil. Premisli, kaj bi ti sosebno ljubo a ob enem tudi koristno bilo, pa mi jutri povej.“

Ne morem Ti, Blažek, dopovedati, kako mi je dobro delo, ko sem slišal očeta tako govoriti. Vesel mu poljubim roko ter sem se koj odločil.

Lahko si misliš, da ga hočem prositi za take bukve s podobami.

Od samega veselja pa nad lepimi podobami sem v nedeljo pozabil pogledati na tanko, kakšen naslov ima knjiga, ter ne vem, kako se prav imenuje, kdo jo je spisal in kje je na svetlo prišla.

Prosim Te torej, ljubi Blaž, pošlji mi te bukve še danes, in dovoli, da jih smem do jutri popoldne obderžati. Skerbno bodem pazil, da se ne zamažejo

nití drugače pokvarijo, in v določeni čas jih dobiš zopet v roke. Zanašam se na Tvojo prijaznost. Priporóči me Svojim ljubim starišem in daj mi kmali priliko, da Ti enako postrežem.

Tvoj

France.

V Postojini, 12. grudna 1880.

5.

(Zahvalni list.)

Spoštovani gospod stric!

Včeraj mi je moj dragi oče izročil Vaše ljubo pismo in lepo knjigo, katero ste mi blagovolili poslati za godovno vezilo. Preserčna hvala, dragi gospod stric. Ne morem popisati veselja, katero sem imel, ko sem jo začel pregledavati in ko sem toliko sprelepih podobščin v nji našel. Pridno bodem prebiral v nji rastlinske popise in primérjal podobice z živimi rastlinami.

Vaš

hvaležni stričnik

Bogumil.

V . . . dne

6.

(Naznanilo in prošnja.)

Draga prijateljica!

Včeraj na večer nam je ljubi oče nazaj prišel, prej kot smo se ga nadjali in kot je sam namenjen bil. Razveselili smo se, ali naše veselje se je koj

skalilo, ko smo zvedili, da ga je bolehnost prisilila, tako hitro verniti se. Lotila se ga je namreč merzlica, ktere se že štirinajst dni ne more znebiti. To ga je jelo zelo skerbeti, ter raje ní čakal, da bi doveršil opravila, zaradi katerih je bil izdoma, marveč je podvizal k svojim nazaj. Blaga mati upa sicer, da drug zrak in domača postrežba očetu kmali zdravje poverne, vendar je v veliki skerbi za-nj in ga nagovarja, ta bi se s katerim zdravnikom posvetoval.

Znano Ti je pa, ljuba prijateljica, da ima naš oče od nekdej veliko zaupanje do vašega hišnega zdravnika, gospoda I. I. Zato Te po materinem naročilu sprelepo prosim, nagovóri ga, da bi berž ko more k nam v I. prišel, očeta pogledal in njega kakor tudi nas umíril.

Nekoliko nas pa tolaži že to, da se oče do zdaj še dobro počuti, če prav se je bal, da se danes merzlica poverne. Bog daj, da bi tako ostalo! Morebiti je to nasledek premenjenega zraka, ker pravijo, da ta prememba najraje pomaga pri merzlici. Upajmo, vendar preveč se na to ne zanašajmo. Vsikakor nas bi zdravnik najbolje potolažil.

Prosi ga torej, naj kmali pride, in prejmi naprej mojo serčno zahvalo za to prijaznost, ktero nam izkažeš.

Tvoja

odkritoserčna prijateljica

I. I.

V I. dne 8. vinotoka 1880.

7.

(Poročilo in prošnja.)

Prespoštovani gospod doktor!

Želeli ste, da bi Vam, blagorodni gospod, precej naznanili, ako bi se stan bolnega brata utegnil na huje obrniti. Žali Bog, da se je tako zgodilo. Zadnjo noč je prav nemirno spal; tožil je, da ga glava hudo boli in včasih se mu je vzdigovalo. Kakor ste ukazali, dal sem mu zapisanega zdravila ob določeni uri, in prosim zdaj, da bi ukazali, kako mi je dalje ravnati. Zelo zelo bi Vam bili hvaležni, ako bi blagovolili bolnika še danes obiskati. Ako bi Vam pa opravila tega ne dopuščala, lepo prosim, da bi mi po človeku, ki Vam to pismo oddá, vedeti dali, kaj naj storim do takrat, ko Vam bode mogoče priti.

Vaš

ponižni služabnik

I. I.

V I. 29. grudna 1880.

8.

(Popraševanje.)

Preljubi brat!

Kmali bo leto preteklo, da nismo besedice slišali od tebe. Zdaj smo iznenada zvedeli po popotnem človeku, da si v Celju v kovačnici gospodarja I. I. Lahko si misliš, kako smo mi vsi zavoljo tebe v skerbeh bili, ter se nismo mogli načuditi, kako nam moreš kaj takega storiti, ko vendar veš, da te vsi serčno ljubimo.

Naznani nam torej berž, kako se ti godí, kako ti je do zdaj bilo in zakaj si tako dolgo molčal?

Za terdno se nadjamo, da tega našega popraševanja ne pustiš v nemar, sicer bi morali misliti, kakor pravi oče, da si pozabil na četerto Božjo zapoved.

Mi domá smo, hvala Bogu, vsi zdravi in veseli. Serčno te pozdravljajo oče in mati, drugi bratje, sosebna pa

tvoj

zvesti brat

Tomaž.

V Novem Mestu, 16. kimovca 1880.

9.

(Vošilo ali čestitanje.)

Preljubi oče!

Vaš god spominja me mnogih in velikih dobrot, za ktere sem Vaši ljubezni hvalo dolžen. Čutim, da nisem v stanu Vam te ljubezni poverniti, in vem tudi, da naj počnem, kar koli, ne bi mi bilo mogoče poplačati Vam vseh tistih skerbí, ktere sem Vam prizadjal, odkar sem živ, ali popolnoma nadomestiti dobrot, ktere sem iz Vaših rok prejel.

Na misli so mi tudi blagi opomini, s kterimi ste tolikrat spodbadali me k marljivosti, svarili me zaradi mojih slabosti in napak, in sploh kazali mi pravo pot. Vem dobro, da ste blagi in prizanesljivi do svojega otroka in da zahtevate samo to, kar s svojimi močmi storiti more. Pa kar morem, to hočem z Božjo pomočjo tudi storiti; hočem biti

poslušen in priden in v vsem Vaše ljubezni vreden. Vsak dan hočem prositi svojega nebeškega Očeta za milost, da me poterdi v tem mojem sklepu.

In ako Vašim željam zadostim ter mi se posreči, da Vam zares veselje storim, tedaj bode, predragi oče, izpolnjena moja najserčnejša želja. Daj vsemogočni Bog, v čegar roki je vse naše življenje, da bi dnevi Vašega življenja serčno in veselo tekli; naj Vas tisočkrat blagoslovi za vse, za kar Vam moram hvalo vedeti, meni pa naj ohrani Vašo očetovsko ljubezen.

Poljublja je Vam, dragi oče, roke sem in
ostanem

Vaš

pokorni sin
Štefan.

V Podragi, 16. sušca 1880.

10.

(Vošilo za novo leto.)

Predragi starši!

Priserčno me veseli, da Vam spet morem vošilo za novo leto pisati. Ker ste tako dobri, Vas bode ljubi Bog še prav dolgo zdrave in vesele ohranil; in Vam še veliko veselja dal doživeti. Jaz bom storil vse, s čimer bi Vas razveselil, bodem pridno učil se in Vas lepo ubogal. To vam danes obljubuje, in bode tudi izpolnjeval

Vaš

hvalezni sin
Janez.

V . . . dne . . .

11.

(Prošnja za odpuščanje.)

Predragi stariši!

V poslednjem pismu mi očitata moje dozdanje obnašanje. Zaslužil sem to; kajti lahkomiselno sem ravnal, in ne tako, kakor se spodobi sinu. Globoko čutim, da sem to svarilo zaslužil in da nisem vreden Vaše ljubezni.

Preudaril sem vse, kar mi v svojem listu na serce pokladate, ter sem sklenil pred Bogom, da mi volja Vaša od zdaj bode sveta postava, da se bodem pridno in v šoli spodobno obnašal. Moj součenec Juri, ki me je k marsikteremu nepremišljenemu djanju zavedel, ne sme več k nam zahajati; na mojo prošnjo mu je to gospodar prepovedal. Gospod učitelj mi je dovolil, da zamujene naloge ob prvih praznikih dodelam in dotegnem. Četertek in nedeljo se ne ganem iz hiše ter bodem neprehehoma delal, dokler ne doženem, kar sem prejšnje dni zamudil. Za terdno Vam obljubujem, da se hočem poboljšati in da Vam vse žive dni več ne napravim žalosti, kakoršno ste zdaj zavolj mene imeli. Osrečujte me zopet s Svojo ljubeznijo!

Odpustite mi napake, ki jih iz celega serca obžalujem in katerih slabe nasledke spoznam; z vso močjo si bodem prizadeval, da se nič več ne pregrešim.

Ko to dopišem, ljubi stariši, dognano bode delo današnjega dne, in predno ležem, hočem samo prositi Očeta nebeškega, da bi mi podelil moč

k izpolnjenju mojega sklepa in tako drage moje stariše oveselil s tolažbo, da imajo še v meni poslušnega in hvaležnega sina. Naj nocoj zaspim v terdnem zaupanju, da se na me ne jezite, da mi zopet verjamete, in da še priserčno ljubite

Svojega

skesanega sina
Janeza.

V Kranju dne 15. rožnika 1880.

12.

(Izgovor.)

Ljubi prijatelj!

Bukve te - le si imel že pred osmimi dnevi dobiti, kakor sem Ti bil ustno obljubil. Priznavam, da sem kriv, in prosim Te, da mi ta pot odpustiš. Mogel bi se sicer z nečim izgovoriti, pa se bojim, da Ti ne bode zadosti. Knjiga namreč je bila pred osmimi dnevi zares pripravljena, da se nazaj pošlje. Tu pride k meni najin prijatelj Milan, zapazi knjigo, popraša me, kaj ima v sebi, in ko to zvé, hoče jo po vsi sili imeti ter si jo za nekaj dni kar vzame.

Če Ti je on to sam naznanil, kakor mi je obetal, tega ne vem, ali to vem, da samo zaradi njega nisem bil mož beseda. Odpústi, dragi prijatelj, in preženi nevoljo s to mislijo, da je Tvoja knjiga dvema prijateljema pripravila nekoliko prijetnih ur. Milan mi vsaj piše, da mu je neizrečeno v serce segla; pa tudi jaz Ti moram reči, da mi je od kraja do konca kaj zanimljiva bila. Kadar se

snideva, hočeva se — ko se Tvoje čelo zopet razvedrí, — obširneje pomeniti o ti prelepi knjižici.

Ne vem, ali bi smel po tem takem k današnjemu pismu pristaviti prošnjo, da mi spet kake bukvice posodiš? Pripravljen sem na ostre pogoje, če mi hočes ustreči; bodi pa prepričan, da rad tudi najostrejše izpolnim, samo da svoj pregrešek popravim.

Serčno Te pozdravlja Tvoj

Bogoslav.

V I., dne 18. velikega serpana 1880.

13.

(Prijatelsko očitaje.)

Dragi prijatelj!

Štiri mesece je že, da mi nič ne pišete; ter še danes odgovora nimam na svoje zadnje pismo. To molčanje mi malo predolgo terpi, in začjenja se mi čudno zdeti. Mislim im preišljujem, kaj bi bilo temu vzrok; pa ga ne morem nikakor najti.

Ste li morebiti bolni? To menda niste. Ali ste se podali na pot? To v tem letnem času ne more lahko biti. Ali morda me več nimate radi? Na to še pomisliti nečem. — Tako si zdaj zmislím en vzrok Vašega molčanja, zdaj ga spet zaveržem; in nazadnje mi pri vsem tem ne ostane drugo, nego misliti si, da nekaj vendar le mora temu vzrok biti.

Res je, da dolgo molčanje ní da bi moglo (moralo) biti znamenje razdertega prijateljstva, kakor

tudi pridno dopisovanje še ní dokaz stanovitnega prijateljstva. Ali ker ste prej tako pridno in pično odgovarjali na moja pisma, djal bi, da sem se nekako razvadil, verh tega so se Vaša prijazna poročila mojemu sercu tako priljubila, da mi, odkar molčite, zmeraj nekaj manjka; tudi sem v skerbeh za Vas. Prosim Vas torej, dragi prijatelj, rešite me teh misli, ki mi nepokoj delajo, povejte mi če tudi le z nekoliko versticami, da ste živi in zdravi, in da ste s svojo ljubeznijo vdani

svojemu vérnemu

Janezu.

V Gorici, dne 6. prosinca 1880.

14.

(Povabilo).

Dragi Peter!

Izpolnjena je moja vroča želja. Ravno danes sem prejél od svojega dobrega očeta list, v katerem mi, — dobivši ugodna sporočila o meni, — dopušča, da na šolske praznike s seboj pripeljem prijatelja součenca, ki se je izverstno učil.

Kdo je ta tovariš, tega Ti ne potrebujem še le dopovedovati. Poskèrbi samo za to, da bodeš, kakor bo preskušnja storjena in spričevalo v Tvojih rokah, berž pripravljen na odhod in da z menoj vred nemudoma mestu pleča oberneš. Bodi si pa v svesti, da ne prideš med tuje ljudi. Moji stariši Te že poznajo iz mojih pisem, in Tvoja odlična spričevala bodo dobro misel, ki jo imajo o Tebi,

še zvišala. Kakor meščanu pa Ti bo dobro djalo, da bodeš nekaj tednov čisto gorsko sapo dihal; in jaz si bodem prizadeval, Tebi svoj dom, kolikor bo mogoče, prijeten storiti.

Kadar svojim dobrim starišem naznaniš, kar Ti tu pišem, ne pozabi priporočiti me in reči jim, da prihodnjo nedeljo sam pridem, prosit jih v očetovem imenu, da Ti dovolijo iti z menoj.

Priserčno Te pozdravlja

Tvoj

zvesto vdani

France Podgornik.

V L., dne 24. malega serpana 1880.

15.

(Priporočilo.)

Ljubi prijatelj!

Mladi Jugović, ki Ti izroči ta listek, hodil je tukaj pri nas v šolo, in zdaj so ga njegovi roditelji poslali v Ljubljano, da se tam uči trgovino. Kako bi mu ljubo bilo, v tako velikem mestu, kjer nima ne ene znane duše, da najde saj enega prijatelja, kteremu bi se mogel pridružiti in ki bi mu včasi z besedo in djanjem na roko šel; tega ti, dragi Šimen, ne potrebujem razkladati.

Za to bi mu iz serca rad polajšal toliko težavni stan; to da v tem oziru nimam razen Tebe nikogar, komur bi svojega ljubljenca Jugovića priporočiti mogel.

Sprejmi torej prijazno tega mladeniča; berž se Ti bode prikupil. Pa je tudi vreden Tvojega prijateljstva in zaupanja, kajti poznam ga že več let in Ti morem povedati, da je pameten in pošten mladenič, prijeten tovariš, in pa zanesljiv, zvest in veren prijatelj.

Z eno besedo, sprejmi ga tako, kakor si mene sprejemal, ko sem v Ljubljano prihajal vedrit se v Tvoji prijateljski tovaršiji, ter bodi prepričan, da napraviš veliko radost

svojemu

odkritoserčnemu prijatelju

Andreju.

Na Reki, 3. vinotoka 1880.

Poduk.

Pismo ali list, je sploh pismeno poročilo, namenjeno neki osebi (včasih tudi več osebam). Pismo je namesto ustnega pogovora. Tudi pismene vloge na visoke osebe, da se spomnijo kake ustno izrečene prošnje (Promemoria, spomenica), in pa prošnje podane oblastvu (gosposki), so pisma glede na zapopadek, samo da po vnanji podobi uradno lice dobivajo. Pismo ali list obseza v sebi to, kar bi pisec temu, kateri ga prejme, z besedo povedal, ko bi gal imel pred seboj. Ako na pismo pride odpis ali odgovor, ali če si dve ali več oseb ena drugi pišejo, tu postane med njimi dopisovanje (korespondencija).

List je pismen sestavek in kakor tak mora imeti na sebi vse lastnosti, ki se od dobre pisave sploh zahtevajo. Kdor se je torej naučil to, kar misli, na tanko, določno in jasno zapisati, ta bode tudi znal pismeno poročilo na koga sestaviti tako, da svoj namen dosegne. Toda ní še dovolj v listu paziti samo na to, kar se hoče komu poročiti.

Vsak drug sestavek je pisan brez ozira na bravca, bodi si ta ali drug; med bravcem in pisavcem

ní nobene posebne zveze, ali vsaj ní, da bi mogla biti. List nasproti je namenjen vselej neki določni osebi; iz njega se mora torej viditi, v kateri osebni zvezi so eden do drugega tisti, kateri si dopisujejo.

Na to je treba paziti temu, kdor pismo piše, in deržati se mora posebnih pravil, ki zadevajo nekaj pisavo, t. j. način, kako, in red, po katerem se dopovedujejo misli, ki se hočejo komu naznaniti (listovni zlog), nekaj pa vn an j o p o d o b o ali obliko, ki jo ima list ali pismo. Nektera teh pravil imajo svoj začetek le v sprejeti navadi, pa bi grešil zoper lepo šego in vljudnost, kdor bi jih pustil v nemar.

a) O pisavi ali zlogu v listih.

1. Kadar se zgovarjamo z drugimi, moramo deržati se nekih postav, katerih ne sme zanemarjati, kdor hoče čislán biti kakor človek omikan in čednega obnašanja. Karkoli se v spodobni družbi sme govoriti, dopuščeno je tudi v pismu povedati.

2. Ker pri pisanju pisma imamo več časa in miru, da reč premislímo, kakor pa pri ustnem pogovoru, za to lahko besede skerbneje izbiramo in misli bolje zverstujemo, kakor pri pogovoru, ko se beseda za besedo naglo izgovorí, in izgovorjena naglo prejde, ter se marsikaka nepravilnost ne opazi ali vsaj ne zameri. Pismo pa po navadi pazljivo beremo, beremo časi po večkrat in beró ga morda tudi drugi, katerim ní bilo pisano.

Po tem, kako je pisano, sodi se o pisavčevem umu, o njegovi omiki in njegovem značaju. Kdor tedaj piše pismo, naj dobro preudari, kako ga napiše, da bode po slovniških pravilih uravnano.

3. Kdor pismo prejme, more se ravnati samo in edino po tem, kar je pisano, ter mu ní moči, kakor se to godí pri besednem pogovoru, obrniti se na pisavca, — ki ní pričujoč, — naj bi mu to ali óno bolje pojasnil ali terdneje dokazal. Za to je treba, da pismo določno in očitno naznanja, kar se hoče poročiti, in misli morajo biti tako v red djane in ubrane, da je lahko razumeti, kaj prav za prav hočemo s pismom.

4. Če se že pri ustnem pogovoru mora človek ozirati na to, s kom se pogovarja, kaj še le pri pismeni menitvi. Drugače govorimo in pišemo, če je ta, s komer povorimo ali komur pišemo, nam v rodu, naš dobrotnik, naš prijatelj, naš višji ali podložnik, če je zdrav ali bolan, če je mož sivih las ali nežen deček, če je vesel ali žalosten, malobeseden ali zgovoren. Naj zastran tega le nekaj v misel vzamemo. Višji stan zahteva globoko spoštovanje in včasih tudi veliko poniževanje, nižji stan pa vsaj tisto čislanje in ljubezen, ktero moramo sploh vsakemu človeku izkazovati. Z občutljivim in bolehnim človekom moramo nežno in rahlo, s prijateljem in znancem z zaupljivo odkritoserčnostjo ravnati; vsem pa mora iz celega poročila biti očitno, da je mišljenje in čutenje, kakoršno se

razodeva iz pisma; v resnici pisavčevo mišljenje in čustvo.

5. Dostikrat je že prav ponevedoma ktera nepremišljena ali napačno zabernjena beseda, kaka dvoumnost bila kriva, da pisavec s pismom ni dosegel, kar je želel, marveč da je še škodo in zamerilo imel. V izbiranju besed previdnim biti veleva nam tudi ozir na zvezo, ki je med nami in tistim, komur pišemo. Najbolje nam pomaga pri tem, če smo ponižni ali skromni.

Kdor nima navade, sam sebe hvaliti in povzdigovati, ta se ne pregreši tako lahko zoper spodobnost in vljudnost.

b) O vnanji obliki listov ali pisem.

Vse, kar se ne tiče na ravnost reda, po katerem, in načina, kako so izrečene misli, ki jih pismo v sebi ima, vse to se šteje k vnanji obliki. Sem gre:

1. Ogovor,
2. vvod,
3. sklep ali doveršek s podpisom.

1. V o g o v o r u imenujemo osebo, kateri je list namenjen, z oznamenilnimi besedami, dajemo ji n a s l o v. Za prijatle in znance najdejo se lahko tak besede; tu govori prirojeni čut in ta nam dá tudi spoznati razloček, ki je po vsebini pisma treba pri odgovoru na-nj paziti. Ta čut nam poreče, ali bode mo, kadar pišemo prijatelju, ogovorili ga: „dragi ali dobri, ljubi prijatelj, preljubi, predragi, spoštovani, mnogocenjeni,

preljubljeni prijatelj!“ Ravno tako bode omikanemu človeku lahko presoditi, ali kaže prijatla ogovoriti po okolščinah, ki so v pismu obširneje omenjene, ima li namreč pisati: „Moj srečni ali nesrečni, moj žalostni, ubogi, skerbni, prizanesljivi prijatelj!“ itd.

Drugače pa je, kadar se piše tujim in neznanim, starejšim in više postavljenim, in sploh takim, s katerimi nismo v prijateljski zvezi in razmeri. Dobra olika in šega zahteva tukaj, da jih ogovorimo z navadnimi imeni ali naslovi *).

V listih na dobre znance sme se ogovor vplesti tudi v prvi stavek ali pa se postavi listu na čelo; n. pr. „Ne bi mi, dragi prijatelj, bil mogel bolj ustreči itd.“ ali pa:

Dragi prijatelj!

Ne bi mi bil mogel bolj ustreči itd.“

V drugih pismih pa stoji ogovor zmerom nad prvo verstico, in tem više nad njo, čim višja je oseba, kateri se piše.

Tudi sredi lista, kjer v pismih na prijatle in znance stoji zaimsek „ti“ ali „vi,“ rabijo se včasih ogovori prejemnikovemu naslovu primérni, n. pr. „Vaše Blagorodje, Vaša Milost“ itd. **).

*) V pridavku so popisani najnavadniši naslovi za ogovor, za pismo samo, za podpis in nadpis na pismih.

**) Pišejo se najraje taki naslovi z velikimi začetnimi črkami.

2. Vvod pisma pripravlja na njegov zapopadek. Po navadi se v njem omenja prilika ali vzrok, zakaj pišemo. Pri prijateljskih pismih to ne dela take težave kakor pri drugih. Kolikor laglje in prosteje vvod na zapopadek pelje, toliko boljji je. Da se pa v tem vselej prava struna zadene, za to je treba dolge vaje v pisanju pisem.

V zgled in na izbiranje naj stoji tu nekoliko takih vvodov:

Imam čast, naznaniti Vam itd.

Veseli mé, da Vam morem dati ugoden odgovor na Vaš list itd.

Nadjaje se, da Vašemu Blagorodju ustrezem, dajem Vam vedeti, da —

Ne zamerite, da Vaše naročilo tako kesno izveršim.

Vsemu svetu znana plemenitost, prijaznost in dobrotljivost Vašega Blagorodja dajejo mi serce, da se v stiski k Vam zatečem. Jaz sem namreč itd.

Dovolite, prečastiti gospod, da se na Vas obrnem v neki reči, ktero morem samo Vaši prijazni dobroti razodeti —

Močno mi je žal, da Vam ne morem izpolniti želje, izrečene v cenjenem listu —

Upam, da si za terdno prepričan o mojem odkritoserčnem sočutju do Tebe, ter da ne bodeš štel za golo vsakdanjo navado, če Ti tudi pri zdanjem radostnem prigodku izrečem svoje serčno veselje itd.

Zanašaje se na Vašo pravičnost, derznem se Vam, preblagorodni Gospod, vestno in odkrito razložiti dogodek, ki me je pripravil v nevarnost, zdeti se nevreden Vašega zaupanja, ter mirno prepuščam Vam, da Sami razsodite, sem li v teh okolnostih mogel drugače ravnati.

3. Sklep. Kakor mora pismo imeti priličen vvod, tako mu se hoče tudi dobrega sklepa ali konca.

Sklep se podaje najlaglje iz tega, kar pismo obseza, ter je najbolje, da stoji s tem v neki notranji zvezi. Če se pa tako ne more, odločiti je poseben odstavek sklepu pisma, ki se v drugem tudi, kakor ogovor, ravná po višjem ali nižjem stanu tistega, komur pišemo.

Pisma znancem in prijatlom zaveršujejo se navadno tako nekako:

Bodi zdrav! Z Bogom!

Želeč vsega dobrega Tebi in Tvojim, sem in ostajem
Tvoj —

Ostani z Bogom in ljubi svojega zvesto udanega —

Priserčno Tebe in Tvoje pozdravlja, sem in bom vedno
Tvoj —

Bodi prepričan, da ne neham nikdar biti Tvoj zvesti in odkritoserčni prijatelj.

Z Bogom, daj ter kmalu razveséli z odgovorom svojega —

V duhu s Teboj žaluje Tvoj zvesti prijatelj —

Tvoje dozdanje prijateljstvo mi je porok, da tudi zdaj ne ostane neuslišan Tvoj —

Bog Vas obvaruj in daj Vam čakati veselja nad Vašim —

S celega serca sem Tvoj —

Pozdravi svoje in spominjaj se svojega —

Ne pozabi ni na tujem svojega nekdanjega in zdanjega odkritoserčnega prijatelja —

V pismih namenjenih manj znanim ali pa višjim treba je skerbno izbirati besede, s katerimi jih sklenemo. Taka pisma se sklepajo po navadi z zagotovilom spoštovanja in vdanosti ali pa s prošnjo za daljo prijaznost in dobrotnost, blezo tako le:

Z globokim poštovanjem podpisuje se —

S popolnim (necmejenim) spoštovanjem štejem si v čast imenovati se —

Z največjim spoštovanjem podpisujem se (imenujem se)
Vaše Blagorodnosti —

Z resničnim (posebnim, odkritoserčnim, najodličnejšim,
stanovitim) poštovanjem Vaše milosti —

Sprejmite, Preblagorodni Gospod! zagotovilo globokega
spoštovanja, s katerim se podpisuje —

Priporočaje se ponižno Vaši blagi prijaznosti (dobroti)
sem —

Moja hvaležnost za ta dokaz Vaše dobrote bila bi tako
velika, kakor je vsegdar bilo poštovanje, s katerim ostajem —

Sebe in svoje v milost in okrilje Vaše Preblagorodnosti
izročujoč, imam za čast, da se podpisati morem —

V pismih na najvišje osebe, n. pr. k n e ž e v-
skega rodu, povečavajo se ta zagotovila vdanosti
na koncu še bolj:

Z najglobokejšo spoštljivostjo sem (ostajem) —

Poln veselega upanja pričakujem, da bo milostivo (do-
brotljivo) uslišana moja ponižna (preponižna) prošnja, ter osta-
jem z najglobokejšim spoštovanjem —

V pismih na višjo in odlično gospodo dodaje
se na koncu še tudi navadni naslov, ki se vjema
z naslovom v ogovoru in v listu rabljenim, ter se
postavlja na koncu sredi verste, n. pr.

Imam za čast z iskrenim poštovanjem podpisati se
Vaše Blagorodnosti

vdani služabnik

I. I.

ali:

Ponižno nadjaje so milostivega uslišanja ostajem z naj-
globokejšo spoštljivostjo (blagočestivostjo),

Vaše Šofje Milosti

prepokorni služabnik

I. I.

ali:

Ponižno podpisane bode si vseskozi prizadeval, da bi si prejete dobrote vrednega sk.azal, ter ostaje z najglobokejšo vdanostjo

Vaše cesarske Visosti¹

najpokornejši služabnik

I. I.

V pismih (vlogah, podneskih) na gosposke, z b o r e , d r u š t v a itd. izpuščajo se sklepne besede ter se na konci postavlja samo podpis, kraj in dan.

Podpis tega, ki pismo piše, ima po navadi razen kerstnega imena in priimka še izraz spoštovanja in vdanosti do tistega, komur se piše; n. pr. tvoj iskreni brat I. I. Vaš pokorni sin. — Tvoj odkritoserčni prijatelj. — Vaš vdani, véрно vdani (voljni, pokorni, najhvaležniši) služabnik I. I. itd.

V podpisu, zlasti kadar se tujemu piše, mora ime biti razločno pisano. Globoko spoštovanje mislimo, da kaže, če se med sklepom pisma in podpisom pustí več prostora praznega ter se ime postavi doli na desno prav na kraj pisma. V pismih na osebe, s katerimi prej nismo bili v nikaki zvezi, dodaje se podpisu imena in priimka tudi stan pisavčev in po okolnostih še stanovališče.

Potrebna reč, ki se ne sme izpustiti, v pismu je, da se naznani kraj, kjer, in leto, mesec in dan, kdaj je pismo pisano. Pisavcu je nabolj priročno, če vse to na koncu postavi, ter se tudi (zlasti v pismih na višje) navadno zapisuje na levo pod zadnjo versto samega pisma. Za ónega

pa, ki pismo prejme, zopet je zložnejše, da kraj, leto in dan najde berž na začetku; za to se rado (v opravih sestavkih vselej) postavlja na desno nad ogovorom. Pa naj se že dene od kraja ali na koncu, samo da se ne izpusti.

Pismo brez naznanjenega kraja in časa ne samo da očitno kaže pisavčevo nemarnost, temuč mnogokrat izgubi tudi svojo vrednost za prejemnika, ker se to ali óno poročilo sodi tudi po času, kdaj je pisano, ter je marsikaj, o čemer govori pismo, še le mogoče prav razumeti, če se primérja čas.

4. K vnanji obliki lista se šteje tudi pisanje, kakšno namreč je, potem papir, zavitek, nadpis (adresa) in pečat.

a) Pis. Včasih ne more biti drugače, kakor da se list z naglo roko napiše. V listih na znance in prijatelje ní v tem velike zamere, samo če so misli v dobrem redu postavljene, razločno izrečene in tako zapisane, da se dadó brati.

To da vselej je to le izimek in izimki so redkoma dopuščeni. Že vljudnost in spoštovanje do prejemnika hoče, da smo pri pisanju paznejši in marljivejši, a nemarnost v tem nam utegne časih tudi škodovati.

Pred vsem drugim pismo bodi razločno pisano, da se brez spotike prebrati dá, in da ne bode nikake pomote. In ker vsak želeti mora, da bi se že z vnanjo podobo pisma prikupil temu, komur je namenjeno, to naj si prizadene, da bode pisanje tudi za oko kar je moči lepo. Nespodobno je in

nepristočno, če se v listu kaj izbriše, prekriža, izsterže, med verste zapiše ali popravi; komaj da se kaj takega v prijateljskih pismih spregleda. Tudi se ne spodobi odpraviti list s peskom tako posut, da ga prejemnik mora otepati, predno ga bere. Da vzamemo dobro, černo tinto, to zahteva že razločnost.

b) Papir. Za pismo je treba vzeti čist, obrezan papir. Barvni papir se sme sploh rabiti pri listih na znance; sicer pa se jemlje bel, likan papir, kakoršen se prodaja pod imenom listovnega ali pisemskega papirja.

Za pisma na kneževske osebe in za vloge na gosposke jemlje se cela pola, podolgoma v sredi pregnjena; za pisma na višje in za opravilne liste pa se jemlje pol pole pregnjene na četertine (četvérka, *Quartformat*) in za prijatle in znance največ četertina pole, pregnjena na osmine (osmérka, *Octavformat*). V vsakem pismu pušča se zgoraj in zdolaj kakor tudi na levi strani čist ali prazen prostor in sicer po velikosti papirja.

c) Zavitek. V redu bi bilo, da se nobeno pismo ne pošlje brez zavitka (*couvert*), ker je le tako mogoče ubraniti, da se ne umaže, ko vendar vsak želi, da pride čisto v prejemnikove roke. Samo manjša pisemska naznanila (biljeti), po tem prijateljski in opravilni listi smejo se poslati brez zavitka. Odperte se pošiljajo tudi dopisnice (*Correspondenzkarten*). Pri skladanju pisma je treba gledati na to, da je oblika všečna in spodobna,

do zapopadek (vsebina) ostane skrit zvedičnim očem, in da, ko se pismo odpre, ní treba začetka iskati. Podoba zavitka ravná se po podobi papirja, na katerem je pismo pisano. Papir cele pole in pa četvérke se namreč dvakrat pregne, najpred podolgoma, po tem po širjavi, pri osmérki pa se pregne na tri enake dele po širjavi. Tako zložen list je prijetne podobe, tudi se zavitek lahko naredí. Pismu iz cele pole je za zavitek dosti pol pole papirja ravno tiste velikosti, pismu iz osmérke ali osminke pa je dosti čertert pole.

d) P e č a t. Pisma se zagirajo ali pečatijo s pečatnim voskom ali z oblati.

Važnejša pisma in na odlične (višje) osebe se pečatijo največ z rudečim pečatnim voskom; kader se naznanja smert ali če žalujoči piše, vzame se čern vosk, pri pismih na znance pa tudi vosk ktere druge barve.

Pečat se najprilicneje pritiska prav sredi pisma, ali vsaj enako daleč od levega in desnega kraja, če tudi bliže gornjemu ali doljnemu kraju.

e) Nadpis (adresa). Nadpis je za to, da pismo pride v roke tistemu, komur je namenjeno. Nadpis mora pred svem drugim povedati prejemnikovo ime (kerstno in rodovinsko ali priimek) in pa stanovališče. To mu je najpoglavitniši namen. Vse drugo, kar se temu dodaje, kakor: stan ali dostojnost, poklic, delo, s komer se bavi itd. s primérnim pridevnikom, — hoče sicer lepa navada, pa ní bistveno potrebno k odpravi pisma, če ravno prejemnika bolj na tanko naznanja *). Samo po sebi se razumè, da je treba nadpis prav pazljivo in razločno pisati, da se lahko bere, ker sicer se lahko zgodi kaka pomota in neprilika.

Za zgled stoji tu nekoliko nadpisov; pazi in zapomni naj se, kako so verste razdeljene, ker tako hoče navada:

1.

Gospodu

Janezu Istiniču

v

Godoviču.

*) Zastran nadpisa glej: Pridavek.

2.

Gospodu

Janezu Istiniču,

posestniku

v

Godoviču.
Pošta: Idrija.

3.

Gospodu

Janezu Istiniču

posestniku

v

Godoviču,
na Kranjskem.

Pošta: Idrija.

Nadpis pod št. 1 bil bi zadosti samo, če bi se pismo poslalo po kom, ki dobro pozná kraj in prejemnika.

Če bi se poslalo po pošti, to bi, ker v Godoviču ni pošte, pod št. 2. treba bilo pristaviti zadnjo pošto; še bolj na tanko se naznani kraj, kadar se, kakor pod št. 3., dodá še dežela, v kateri je tisti kraj, in pa najbližja pošta.

Ní pa vselej dosti, da se dene samo ime in priimek prejemnikov, per je večkrat, posebno v velikih mestih, lahko več oseb enega in istega imena, temuč se mora pristaviti še njegov obert, stan ali poklic in hiša, kjer stanuje; n. pr.

4.

Gospod

Anton Podkrajšek

meščanski strojar

v

Gradcu (Graz),
štev. 10 v Murskem predmestju.

5.

Gospodu

Tomazu Grom-u,

pravniku na vseučilišču

v

Pragi,
na Novem mestu, v Širokih
ulicah st. 87—II. v 3. nad-
stropju, štev. duri 7.

6.

Gospodu

Tomazu Grom-u,

pravniku na vseučilišču (stanujočemu pri gospodu
kolarju Mazancu)

v

Pragi,
V Širokih ulicah, štev. 87—II.

Pod št. 4 je dodano kraju še predmestje in hišna številka, pod št. 5 pristavljeno je razen mestne četerti in hišne številke še ime ulic, nadstropje in število stanišča; za prejemnika pod št. 4 misli se da ga pismonosec lahko po obertu najde, v tem ko prejemnik pod št. 5. po svojem stanu navadno pri kom drugem prebiva.

Če se pa pristavi bolj znano ime tega, pri komer prejemnik stanuje, kakor pod št. 6., sme se staniščna številka izpustiti.

Priimek prejemnikov se deva ali v 3. padež, kakor gori pod št. 1—3, 5 in 6, ali pa ostaja v 1. padežu, neizpremenjen kakor pod 4, kar je v slovenščini primérneje in razločneje.

Ako pošljamo pismo v tak kraj, kjer se govori drug in ne slovanski jezik, dobro je napisati ves nadpis po nemški ali francoski, da ga poštar razumè.

Tudi pri pismih v slovanske dežele gredočih priporoča se, da se imenu kraja in pošte pristavi nemško ime, če je različno od slovanskega, n. pr. Postojina (Adelsberg), Ipava (Wippach), Karlovec (Karlstadt), Granica (Weißkirchen), Verhnika (Oberlaibach), Pri Fari (Unter-Idria) itd.

S posebno previdnostjo je treba delati, kadar se pečatijo in nadpisujejo pisma, v katerih se pošiljajo denarji ali važni kakšni spisi.

Tu se je treba na tanko in terdo deržati zaukazov, kakoršni so zastran tega c. kr. poštam vsak čas dani.

Ako v pismu pošljamo denarje (ki se pa vozijo po vozni pošti in ne po pisemski pošti), moramo jih na nadpisu na tanko razkazati in pismo s petimi pečati zapečatiti tako, kakor se na sledeči strani vidi. Kadar se porabi od c. kr. pošte kupljen zavitek, dovolj sta dva pečata. Na strani, kjer so pečati, mora se tudi pristaviti ime in stanovališče tega, kateri pismo pošilja.

Gospod

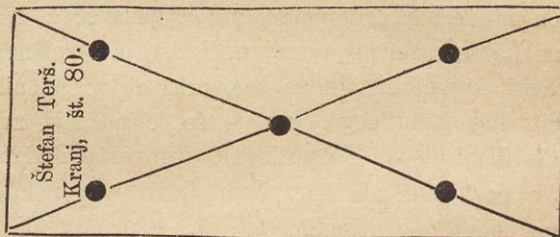
Juri Premerl

mizarski mojster.

Vloženo v bankovcih :

4 po 10 gld. = 40 gld.

6 po 5 „ = 30 „

70 gld.*Ljubljana,*
Francišksanske
ulice štef.

Opomba. 1. Na navadno pismo, ki ne gre prek meje avstrijskega cesarstva, prileplja se, če ni že zavitek štempljan, marka (znamka) za 5 krajcarjev, s čimer je poštnina opravljena. Ako hočemo biti varnejši, da pismo pride na svoje mesto, lahko ga priporočimo (rekomandiramo) t. j. plačamo še 10 kr. priporočne in dobimo od poštnega uradnika primko ali receptis.

Tudi priporočena pisma na pečatni strani dobro je če imajo zapisano ime tistega, ki jih pošilja, kakor se gori vidi na denarnem pismu. — Papirnati denarji ali bankovci čez 100 gld. smejo se do 15 lotov teže na pošto oddajati tudi v nezapečatenem pismu. Če se tako stori, prešteje jih poštni uradnik, zapečati pismo enkrat (na sredi) s poštnim in štirikrat s pošiljavčevim pečatnikom, odloči poštnino po vagi in po vrednosti, izdá primko in tako je pošta odgovorna za prevzeti znesek denarjev. Če se pa denar prinese v pismu tako zapečatenem, kakor se tu gori vidi, določi poštni uradnik poštnino ter izdá primko za vpovedani znesek.

V takem primeru pošta ni porok za to, da je v pismu res toliko denarjev, kolikor kaže nadpis, temuč samo za to, da se pismo, kakor je, z nepokvarjenimi pečati izroči, komur gre. Za to je treba najpred na pečate pogledati in tudi pismo tako odpreti, da se noben pečat ne pokvari.

f) **D o d a t e k.** V prijateljskih pismih se primeri časih, da bi prejemniku radi še nekaj naznanili, ko smo pismo že doveršili in podpisali. Temu se pravi dodatek ali pripisek. Tak dodatek je dopuščen in včasih celo potreben, če pisavec z njim utegne kaj nerazločnega razjasniti, kaj neresničnega popraviti, kaj nepristojnega izgovoriti ali prejemniku poročiti kaj imenitnega, kar je še le pozneje zvedel ali domislil si. To poslednje izgovarja dodatek celo v poslovnih ali opravičnih listih. Nespodobni pa so dodatki v pismih, ki jih pišemo zgolj iz vljudnosti, zahvale ali poštovanja, takisto, kakor bi bilo nespodobno z kakim odličnim (visokim) gospodom na novo začenjati govor, ko smo se mu že priporočili.

b) Opravilni listi.

Naročilni listi ali naročbenice.

A. Primeri.

1.

Gospodu L. C. Hardmuth na Dunaju.

V Idriji, 21. kimovca 1880.

Lepo vas prosim, da bi mi po zanesljivi poti in kmalu dobrega blaga in po nizki ceni poslali, namreč:

- 60 tucetov svinčnikov zadnje verste,
- 20 tucetov boljših št. 5 v črnem lesu,
- 25 tucetov boljših št. 5 v rudečem lesu,
- 25 tucetov boljših št. 4 v črnem lesu,
- 25 tucetov boljših št. 4 v rudečem lesu.

Denarje dobite na ravnost po pošti, berž kakor mi blago nepokvarjeno pride.

S spoštovanjem Vaš

vdani

I. I. kupec
v Idriji, š. 87.

V Kranju, 15. grudna 1880.

Gospodu Janezu Štepančiču v Ipavi.

Zvedel sem po gospodu Peternelu, da imate na prodaj 100 kvinčev (150 veder) vina svojega pridelka, in da bi ga vsega skup po 20 gl. kvinč dali.

Ker bi se rad prepričal o dobroti tega vina, prosim Vas, da bi mi po prvi priložnosti poslali sodec (kvinč ali poldrugi kvinč), in kar znese cena za to, prejmite na pobotnico od gosp. kupca I. I. v Ipavi, ki sem mu zastran tega že pisal.

Če mi bode vino po misli, volja me je kupiti ga vsega od Vas, samo bi želel jaz, če se to zgodi, da prepeljevanje vina Vi poskerbite pod svojim odgovorom, in da za vino naredite pravšni kup. Naproti pa si bodem tudi jaz v čast štel, z Vami dalje kupčijo imeti.

S posebnim poštovanjem

Vam

vdani

Pavel Poklukar,
gostilničar.

B. P o d u k. Naročilni listi (*Bestellungsbrieife*), kakor sploh vsi opravilni listi, zahtevajo prosto, natančno in rozložno besedo, sosebno pa je treba

največje natančnosti v oziru na številke ali cifre in na imena, da ne bode pozneje kake pomote. Ogovori se navadno izpuščajo, in namesto odgovora stavi se v listu gori prejemnikov nadpis. Kraj, mesec, dan in leto se postavlja tudi zgoraj na desno. Opravilni list se piše na pol poli v četvérki, ter največ zloži in zapečati brez zavitka, v tem ko se druga pisma devajo v zavitek, razen če prav kratka in nagla poročila v sebi imajo.

C. N a l o g e.

1. Prepišite zgornja lista na listovni papir in pripravite ju, kakor če bi se imela res poslati.

2. Napišite naročilni list, podoben prvemu, vzemite pa namesto svinčnikov kako drugo robo.

3. Neki čevljar naročuje pri kožarju I. I. v. I. več verst usnja, ter določuje poprek ceno in pa čas, do kdaj naj se mu usnje pošlje. Napišite to naročbenico!

Tommaser

Ponudni listi ali ponudnice.

A. P r i m e r i.

1.

Visokorodna Gospá!

Milostiva Grofinja!

Ravno kar sem zvedel, da je Vaša Milost sklenila dati v novo sezidani cérkvi v. I. napraviti stranski altar gotiške oblike. Ker sem jaz že v več krajih imel taka dela, in so, kakor smem reči, povsod z menoj bili zadovoljni; derznem se prepo-

nižno Vaši Milosti svojo službo zastran omenjene naprave ponuditi.

Da izkažem svojo zvedenost v tem predelu, bodi mi dovoljeno, tu v blagovoljni pogled priložiti narisa dveh altarjev, ktera sem po naročbi visokočastitega gospoda K. škofa za cérkvi v K. in B. iz lesa izdelal, ter ob enem zagotoviti Vašo Milost, ako bi me s Svojo naročbo počastili, da si bodem prizadeval, to delo vestno in kolikor je mogoče po ceni zveršiti.

Bagovolite, Milostiva Gospa, sprejeti zagotovitev globokega spoštovanja, s katerim se podpisuje
Vašega Visokorodja

ves vdani služabnik

I. I.

Kraj in dan.

kipar (nadpis).

2.

Poštovani Gospod!

Pek Janez Germ je dal slovo svojemu opravilu in jaz sem njegov obert prevzel. Prosim torej, Blagorodni gospod, da bi z zaupanjem, ktero ste njemu toliko let izkazovali, tudi mene počastiti blagovolili.

Če bi se primerilo, da bi berž iz začetka ne ustregel vsem željam častitih jemavcev, prosim, blagovoljno pripisujte to težavi, s katero se mora vsak novinec boriti.

Narskerbneje pa si podem prizadeval, da po svojih močéh odpravim vsako napako, berž kakor

zvem za njo, in da s pazljivo in dobro postrežbo opravičim izkazano mi zaupanje.

Vašega Blagorodja

vdani služabnik

I. I.

Kraj in dan.

pek (Nadpis).

B. P o d u k.

V takšnih listih imamo se zlasti varovati in ogibati dveh napák: da ne obetamo več kot bi izpolniti mogli, in da si ne dovoljujemo besed, s katerimi bi svoje delo na škodo drugih obertnikov preveč hvalili. Kdor hoče svoje delo priporočiti, storí najboljše, če se opira na spričevala vere vrednih ljudi, ali če taka spričevala priloží.

C. N a l o g e.

Neki mizar se ponuja občini I., da ji napravi potrebno pobišje za njeno novo šolo. Sklicuje se na to, da je že več šol s potrebno mizarsko robo preskerbel, ter obeta, da zgotovi delo za tri mesece od dne, ko se mu delo naročí; ako ne bi v tem času dodelal, dovoljuje, da se mu kolikorkoli odbije od dogovorjenega njegovega zaslužka.

2. Neki zidar se ponuja c. kr. okrajnemu glavarstvu, da v I. prevzame zidanje nove šole po uradno poterjenem čertežu za 8400 gld. in da jo dodela v 9 mesecih, če mu se zagotovi, da mu občina k zidanju potrebno robo, kakor je ustanovljeno, peljaj za 70 kr. na zidališče navozi. Voljan je pak položiti 2000 gld. zavarščine (kavcije);

Izgovorni listi ali izgovornice.

A. Primeri.

1.

Blagorodni Gospod!

S tem listom prejmete naročeno obleko, namreč: suknjo, hlače in telovnik. Da Vam vsega tega nisem poslal 1. dan t. m., kakor sem bil obljubil, nisem sam kriv, ampak kriva je bolezen, ki je zadela mojega pomagača (družnika). Za tako lično delo pa v hitrosti drugega dobiti ní bilo moči. Prosim torej, Blagorodni gospod, da mi za zdaj dobrotljivo odpustite in dovoljeno mi bodi zagotoviti Vas, da bodem, kar mi za naprej naročiti blagovolite, hitro in po obljubi doverševal. S polnim spoštovanjem

Vašega Blagorodja

ponižni služabnik

Kraj in dan.

I. I.

krojač.

2.

Mnogo spoštovani gospod!

Zelo me je zbolelo, ko sem slišal, da z oblačili, ktera sem Vam te dni poslal, niste popolnoma zadovoljni, kajti vsegdar je moja želja, da cenjene svoje naročnike v vsakem oziru zadovoljim. Ako je pa suknja, kakor Vaše Blagorodje omenja, v plečih pretesna, tedaj je pogrešek v meri, in tu bi bil jaz sam kriv. Za to sem pripravljen, suknjo

nazaj vzeti in drugo narediti; in celo prosim, da mi to vsikakor dovolite. Izgubo, ki jo bodem s tem imel, dovoljno mi poverne zaupanje, katero mi bode Vaše Blagorodje kakor doslej tako tudi za naprej izkazovalo.

Priporočaje se Vaši prijazni dobroti sem in ostanem s posebnim spoštovanjem

Vašega Blagorodja

vdani služabnik

Matija Premerl,

Kranj in dan.

krojač.

B. P o d u k.

Mož beseda biti dolžan je ne samo obertnik, temuč tudi vsak človek; in brez velike sile ne sme se prelomiti obljuba. Kdor vselej izpolni, kar obljubi, temu zaupajo ljudje, ki imajo kaj opraviti z njim; kdor pa svojo besedo lehkomišlno prelomi, ali svojo obljubo znanemari, izgubi zaupanje in spoštovanje pri drugih ljudéh. Obertnik pa ima posebej še to škodo, da se z lehkomišelnim obetanjem dostikrat ob gotov dobiček pripravi. Kajti kdor je sam mož beseda, ne bode dolgo pečal se z nezanesljivim obertnikom ali rokodelcem. Ako nas torej kaj posebnega zadržuje, da obljube celo ne moremo izpolniti ali ne v določeni dobi, to zahteva previdnost in vljudnost, da se zavolj tega izgovorimo, t. j. da povemo vzroke, za kaj nismo mogli dostati, kar smo bili rekli. Za to so izgovornice ali izgovorni listi (Entschuldigungsbriefe).

Izgovor bode takrat najbolji, kadar povedani vzroki prepričajo tega, komur se izgovarjamo.

To se pa ne dá naprej določiti, ker so ljudje različnih misli; kar se enemu zdi silno in neodložno, lahko se drugemu vidi manj imenitno in prav odložno. Vsikakor pa je potreba, da so razlogi, s kterimi se izgovarjamo, resnični; kajti reznica na zadnje vendar le koristi temu, kdor jo izreče, če bi se s tem tudi kakega pregreška ali kake nemarnosti sam obtožil.

C. Naloge.

1. Ako primérjamo oba zgleđa, vidimo, da je drugi list pisan po odgovoru na prvi list. Napišite, kakšen je utegnil ta odgovor biti.

2. *Šmet* Gostilničar I. v Ljubljani naročuje z listom pri kmetovavcu I. v Ravniku nekoliko mérnikov krompirja s tem pristavkom, da mu se blago v hišo pripravi in voznina v računu posebej postavi. Tudi se ustanovljuje čas, do kdaj se mora krompir pripeljati.

3. Krompir je pripeljan za 14 dni pozneje, kakor je bil naročen. Prodajavec se izgovarja z mrazom, ki je bil med tem nastopil, in ki bi bil krompirju gotovo škodoval, ako bi ga bil ob določenem času poslal.

Opominjavni listi ali opomenice.

A. P r i m e r i.

Kraj in dan.

1.

*Blagorodni,
Prespoštovani gospod!*

Konec prosinca t. l. sem Vam poslal račun za dela, ki sem jih še lani kakor bukovez za Vas opravil.

Ker je od tiste dobe že skoraj štiri mesece preteklo, pa mi še niste mojega računa poterditi blagovolili, derznem se ponižno Vas na to opomniti in prositi, da bi teh verstic ne vzeli na zlo.

S spoštovanjem

Vašega Blagorodja

vdani

Nikolaj Terpin,
knjigovez.

2.

Velecenjeni gospod!

Pred dvema mesecema sem se bil prederznil ter sem pismeno poprosil, da poravnamo naš račun, ki še od lani za storjena knjigoveška dela stoji.

Vi mi, Blagorodni gospod, od te dobe niste ni prošnje izpolnili, ni vedeti dali, do kdaj smem za terdno plačila pričakovati.

S tem sem pa prišel tudi sam v zadrego ter nisem nekega plačila ob izgovorjenem času opraviti mogel, kar mi je zelo neprijetno, ker red in natančnost ljubim.

Ker sem si v svesti, da sem Vaše Blagorodje vselej v pravem času postregel in da cene nisem presilil, menim, da bi tudi od Vaše strani bil pravičnega ozira vreden, ter za to silno prosim, da mi dolžni znesek najpozneje do konca prihodnjega meseca poslati blagovolite.

Z vsem spoštovanjem

Vašega Blagorodja

vdani

Nikolaj Terpin,

knjigovez.

Kraj in dan.

3.

Spoštovani gospod!

Dvakrat sem Vas že pismeno prosil, da mi plačate za delo, katero sem Vam preskerbel; pa nisem prejel ni plačila ni odgovora, ki bi vsaj naznanil vzrok, zakaj se tako dolgo s plačanjem obotavljate. Čakal sem čez pol leta, da bi ne bilo zamer, vkljub veliki zadregi, v katero je Vaše odkladanje mene samega pripravilo.

Zdaj pa sem prisiljen, Vašemu Blagorodju resno napovedati, da me je volja, če me od danes v osmih dneh ne plačate, pri sodišču pomoči iskati.

Ne zamerite mi, poštovani gospod, teh mojih odkritih besedí. Za res jaz tega nisem rad storil niti bi bil storil, ako bi me Vi s svojim obnašanjem

na ravnost ne silili, ter bodite prepričani, da od serca želim, da bi mi ne bilo potreba v resnici zgoraj omenjene poti nastopiti.

Z vsem spoštovanjem

Vašega Blagorodja

vdani služabnik
Nikolaj Terpin,
knjigovec.

Kraj in dan.

B. P o d u k.

Z opominjavnim ali térjavnim listom (Mahnbrief) terjamo nekoga, da storí, kar je dolžan, ali kar je obljubil. Kolikor ponižneje, spodobneje in vljudneje je takšen list napisan, toliko prej se smemo nadjati, da bo opominjani storil, kar je dolžan. Druga in tretja opomenica sme biti že nekoliko resnejša in ostrejša, nikdar pa ne bodi nespodobna, če bi se dolžnik tudi do upnika še tako nedostojno obnašal. Tuja nevljudnost nas ne opravičuje, da bi tudi mi bili nevljudni.

C. N a l o g e.

1. Prepišite liste za primér dane.

2. Napišite opomenico. Plačilo térja knjigar, dolžnik pa je ravnatelj kake učilnice. Ker opominjavec za terdno ne vé, ali je dolžnik račun res dobil, za to mora biti močno pazljiv pri izbiranju besed in pri vzrokih, s katerimi opravičuje svoj opomin.

3. Odgovor na to opomenico. Ravnatelj še ní dobil računa.

4. Drugačen odgovor. Ravnatelj je sicer prejel račun, pa ga je bil nekam djal, da mu ní pred oči prišel, ter je bil pri mnogih opravkih na-nj pozabil.

Prosilni listi (Prosbenice).

A. Primeri.

1.

(Odzunaj).

*Preslavnemu c. kr. deželnemu poglavarstvu
v Ljubljani.*

Luka Podgornik, učenec 1. razreda na c. kr. višji realki v Ljubljani,

prosi za oprost od učnine.

(Z 2 prilogama.)

(Odznotraj.)

Preslavno c. kr. deželno poglavarstvo!

(Na pol strani.)

Ponižno podpisani je od začetka tekočega šolskega leta dijak prvega razreda c. kr. višje realke v Ljubljani.

- A. Spričevalo pod A priloženo, ktero je dobil konec prvega pol leta, kaže v napredku prvi razred z izverščino, iz posameznih predmetov pa kakor tudi zastran obnašanja in marljivosti vseskozi pohvalno sodbo. Gledé imenja sme reči, da je v veliki stiski; kajti njegovi
- B. stariši, kakor se vidi iz spričevala pod B priloženega, komaj uterpé preskerbeti ga z najpotrebnim za življenje in on sam si pri najbolji volji ne more še nič zaslužiti.

Najponižneje podpisani misli torej, da postavno dopuščene oprostitve od učnine ni nevreden, ter se derzne prepokorno zaprositi, da bi mu

Preslavno c. kr. deželno poglavarstvo blagovolilo dodeliti to dobroto, ktere vreden ostati si bode z zvestim izpolnjevanjem svojih dolžnosti neprenehoma prizadeval.

V Ljubljani, 24. svečana 1880.

Luka Podgornik, s. r.

učenec 1. razreda

na c. kr. višji realni šoli

v Ljubljani.

2.

Preslavno c. kr. deželo poglavarstvo!

(Odznotraj na pol strani.)

Najponižneje podpisani prosi, da bi se njegovemu sinu Francu podelila ustanovina (stipendija) I., in opira svojo prošnjo na te-le razloge ali vzroke:

A. 1. Njegov sin Franc je po prilogah A B. in B četerti razred glavne šole z najboljim uspehom doveršil, ter se nahaja zdaj v prvem razredu Kranjskega gimnazija.

2. Najponižneje podpisani je v resnic C. ubožen, ker po prilogi C lastnega premoženja nima, ter, dobivaje samo 600 gld. letne plače, mora petero nedoraslih otrok živiti in zrejati.

3. Deržavi služi kakor uradnik že 10 let; ves ta čas je svoje uradne dolžnosti marljivo

izpolnjeval ter njegovi višji niso nikdar imeli zakaj biti z njim nezadovoljni.

V Loki, dne 15. listopada 1880.

Anton Logar,
kancelist pri c. kr. okraj-
nem sodišču.

(Odzunaj.)

*Preslavnemu c. kr. kranjskemu deželnemu poglavar-
stvu.*

Anton Logar, kancelist pri c. kr. okrajnem sodišču v Loki, prosi, da bi se ustanovina I. podelila njegovemu sinu Francu, učencu prvega razreda na Kranjskem gimnaziju.

(S 3 prilogami.)

B. P o d u k.

1. Prosilni listi (*Gesuche*) imajo v sebi prošnjo z razlogi podperto na javne gosposke ali posamne osebe, pri katerih stoji uslišati jo.

2. Razlogi ali vzroki, s katerimi se prošnja podpira, morajo biti poterjeni s spričevali, ki se prosilnemu listu prilagajo.

3. Neke prošnje, n. pr. za ustanovine (štipendije), za denarno podporo, za izpraznjene službe itd., morejo se v nekem določenem roku (času) položiti pred dotično oblastvo. Ta rok in pa pogoji (uветi), ktere je treba v prosilnem listu izkazati, oglašujejo se po navadi v službenih časnikih.

4. Prosilni listi na oblastva ali gosposke morajo biti štempljani.

C. N a l o g a.

a) Kdo sme prositi za oprostitev od učnine ali šolnine? S kakimi razlogi se taka prošnja podpira?

Kako dolgo (doklej) terpi dobljeno oprostilo sploh? posebej?

b) V uradnem oglasniku Ljubljanskega časnika bere se to le oznanilo: *)

Kje je treba oddati prošnjo za podelitev take ustanovine? V čem obstojí užitek te ustanovine? Kdo ima sploh pravico, oglasiti se za-njo?

Kake priloge je treba prosilnemu listu pridati? Do ktere dobe se mora prosilni list podati?

*) Učitelj naj tukaj učencem prebere primeren razpis.

Yousif Eploubz

II. Opravilni sestavki.

Računi *).

A. Primeri.

1.

V Celju dne 28. maja 1880.

*18 vhto
16 okt. 200 dm
18 jouno 4*

Račun

blagorodnemu gospodu Štefanu Debelaku v Celju
od Petra Goloba, čevljarja.

Meseca	Dne		avstr. velj.	
			gld.	kr.
prosinea	9	Nove škornje precej visoke iz teletovine	6	80
svečana	12	Juhtene škornje poddelane	4	42
"	16	Dvoje novih ženskih škornjic z vervecami	5	48
sušca	7	Škornjice podšite	1	30
malega		Dvoje novih škornjic iz teletovine za gospodiča	4	50
travna	22			
"	30	Nove ženske škornjice iz tkanine	1	60
maja	14	Dvoje novih čížem iz tkanine	2	—
Vsega skup			26	10

Do dobrega prejel 26 gld. 10 kr. avst. velj.
dne 3. rožnika 1880.

Peter Golob,
čevljar.

*) Račun ali rajtenga.

2.

Iz hišnega računa.

Meseca	Dne	1880.	Dohodek		Trošek	
			avstr. velj.			
			gld.	kr.	gld.	kr.
prosinca	1	Ostanek od prejšnjega meseca	42	40	—	—
"	2	Za novoletne darove	—	—	7	30
"	3	Za pismo v Celovec	—	—	—	10
"	"	Krojaču Janezu Tomšiču na njegov račun od 15. kimovca 1877	—	—	37	45
"	"	Od mlinarja gospoda Glavača za 10 vaganov pšenice po 4 gld. 23 kr.	42	30	—	—
"	"	Mesarju Jurju Rogaču za meso nošeno na bukvice za grudni 1877	—	—	57	16
"	"	Peku Kosu za pecivo (kruh) nošeno na knjigo meseca listopada in grudna	—	—	25	42
"	6	Za tri pisma (v Budim, Zagreb in Terst)	—	—	—	15
"	"	Od gosp. kerčmarja Rupnika za 5 veđer vina po 11 gld. s sodi vred	55	—	—	—
"	10	Od gosp. Viteza za 8 vaganov krompirja po 3 gl. 28 kr.	26	24	—	—
Znesek			165	94	127	58

Meseca	Dne	1880.	Dohodek		Trošek	
			avstr.		velj.	
			gld.	kr.	gld.	kr.
		Prenesek	165	94	127	58
prosinea	12	Vozniku Lozarju za vožnjo do Loke	—	—	1	54
"	"	Tergovcu Negodetu za 3 \mathcal{E} olja po 22 kr. . 66 kr.				
		5 \mathcal{E} mila po 13 " . 65 "				
		8 \mathcal{E} sveč po 42 " .				
		3 gld. 36 "				
		5 \mathcal{E} kave po 44 kr.				
		2 gld. 20 "				
		15 \mathcal{E} cukra po 26 kr.				
		3 gld. 90 "	—	—	10	77
"	"	Mizarju Jerebu za novo mizo iz mehkega lesa po računu od dne i. t.	—	—	4	—
"	30	Različni manjši potroški. Sklep (doveršek) za mesec prosinec 1878	—	—	5	—
			165	94	148	89
		Dohodkov je bilo	165	94	—	—
		Troškov je bilo	148	89	—	—
		Ostane v zalogi :	17	4	—	—

B. P o d u k.

1. Pod računom kakor opravičnim sestavkom razumemo popis oddanega blaga ali storjenega dela z naznanilom cene za blago in plačila za delo.

Takšen račun se pogostoma imenuje z laško besedo konto (v množnem številu konti).

Drugačen pa je hišni račun, v katerem se pišejo dohodki in potroški v hiši.

2. V račun u mora po njegovem bistvu to le naznanjeno biti, namreč:

a) storjeno delo, oddano blago s ceno vred v deželskem denarji;

b) čas (dan in mesec), kdaj je delo storjeno, blago oddano, po versti na tanko eno za drugim;

c) ime in stan tega, od kogar je račun, in ónega, za kogar je;

d) skupni znesek denarjev;

e) kraj, dan, mesec in leto, kje in kdaj je račun pisan;

f) podpis tistega, od kogar je račun;

g) postavni štempelj;

h) poterdílo prejetega zneska. Po prejetem plačilu se znesek pobota po navadi na računu samem zdolaj, pri čemer se v važnejših primerih skupni znesek s čerkami zapiše. Izpod poterdbe mora stati svojeročni podpis tega, kateri je denarje prejel.

C. Naloga.

1. Povejte ustno, kateri so bistveni členi v prejšnjih primerih.

Naredite račun a) za mizarsko delo, namenjeno neki šoli, b) za knjigoveška dela, in c) o tem, kako ste sami porabili denar, vam na male potroške dan *).

*) V nekih okolnostih dal bi se sestaviti račun o stroških, ki jih učencem svojim starišem napravi na mesec ali na leto. Taka naloga bi bila zlasti koristna, ako bi učitelj gledal, da bi posamna števila ne bila zmišljena, temuč iz življenja

Pobotnice *).

A. Primeri.

Navadne pobotnice.

1.

Pobotnica

36.
za 58 gld. 30 kr. osem in pedeset goldinarjev,
30 krajcarjev avstr. veljave, ktere sem jaz pod-
pisani od gospoda učitelja Jakopa Sternada ka-
kor najemščino za pol leta od sv. Jurja do sv. Mihela
resnično prejel.

V Ljubljani, 24. malega travna 1880.

Peter Grižar,

lastnik hišo, št. . . . v
Frančiškanskih ulicah.

2.

Pobotnica.

Poterjujem s tem listom, da mi je gospa Eli-
zabeta Tominka iz Černič ²⁰⁰ dve sto goldinarjev
austr. veljave, ktere sem ji bil ^{1. malega} serpana
t. l. posodil (v zajem dal), z obrestmi ^{5%} 5%, namreč

vzeta in resnična. Za tega delj bi se bilo obrniti na rodi-
telje same, da povedó, koliko posamne potrebe, n. pr.
hrana, obleka, poučevanje itd. v denarjih znesó. To bi bilo
koristno in poučno tako otrokom, kakor tudi roditeljem,
in bi potrebno varčnost učilo.

*) Pobotni list ali pobotnica, tudi plačilni list, plačani list =
kvitenga, kvitanca.

petimi goldinarji, danas popolnem izplačala, ko sem ji dolžno pismo nazaj dal.

V Ajdovščini, 31. grudna 1880.

Luka Batič,
tergovec.

205 gld. av. v.

3.

Pobotnica

50 gld., petdeset goldinarjev avstr. veljave, kakor letno plačo od 1. prosinca 1879 do 1. prosinca 1880, prejela sem popolnoma današnjega dne od gospodarja Jožefa Komana, tukajšnjega gostinilčarja, kar s tem zahvalno poterujem.

V Teržicu, dne 1. prosinca 1880.

Neža Kobe,
dekla.

4.

Pobotnica.

Št. 460.

Za petindvajset goldinarjev konv. denarja, ktere sem jaz podpisani kakor poluletne obresti, dotekle od 14. maja 1880 do 14. novembra 1880 od 2000 gld. kapitala dne 14. maja 1880 na obresti po $2\frac{1}{2}\%$ naloženega danes popolno prejel iz c. kr. občne blagajnice državnih dolgov.

Na Dunaju, dne 10. decembra 1880.

Jérnej Gregorič.

25 gld. k. dn.

5.

Pobotnica.

Da sem 185 gld. in 60 kr. sto osemdeset pet goldinarjev in 60 krajcarev av. velj. za svoja mizar-ska dela, po pogodbi od 30. prosinca 1880 storjena za mestno glavno šolo, iz blagajnice mesta Kranjskega danes resnično prejel, poterjujem tu s svojim lastnoročnim podpisom.

V Kranju, 25. listopada 1880.

Jovan Kotnik,
mizar.

6.

Pobotnica na delna plačila.

Na sto sedemdeset in pet goldinarjev avstr. veljave, ki mi jih je gosp. Anton Lesjak, krojač v Ljubljani, za oddana sukna dolžan, prejel sem od njega danes osemdeset goldinarjev avstr. velj. kakor delno odplačilo.

V Ljubljani, 25. rožnika 1880.

Alojzij Kosmač,
tergovec.

80 gld. av. v.

7.

Pobotnica.

Gospod Andrej Župančič, tukajšni čevljar, plačal mi je danes obresti po 5% od 600 gld. avstr. v. kapitala, dotekle od 1. sušca 1879 do 1. sušca 1880, namreč trideset goldinarjev, in po tem mi je vernil še tri sto goldinarjev od kapitala samega gori omenjenega.

V Novem mestu, dne 1. sušca 1880.

Martin Robida,
tergovec.

227
330 gld. av. v.

med tem brat mojino dedsiro

8.

brat mojino
Vzajemna pobotnica.

Podpisana sva danes svoje medsebnne račune preiskala, poravnala in vzajemno pobotala tako, da do današnjega dneva nimava ničesar eden od drugega iskati. Za to sva uničila račune in vse spise o medsebnih iskovinah, kar sva jih v rokah imela, ter izreküjeva za neveljavna vsa pisma, ki bi se o tem utegnila še kje najti. Za najino večjo varnost sva dvojno tako vzajemno pobotnico naredila, podpisala in si vsak po eno vzela.

V Loki, 15. kimovca 1880.

Juri Gnezda,
tergovec.

Tomaž Dolinar,
tergovec.

B. P o d u k.

Iz zgornjih izgledkov dá se posneti:

1. Pobotnica (*Quittung*) je pismeno poterjenje, da je neki iznos denarjev ali dolg ves do dobrega ali pa deloma (nekaj) izplačan; ali pa, da ste se dve osebi, ki ste med sabo račune imeli, popolnoma ali deloma pobotali. Razen n a v a d n i h p o b o t n i c (št. 1 do 5) so tedaj še pobotnice o d b i t n e a l i n a d e l n a p l a č i l a (6 in 7) in zadnjič v z a j e m n e p o b o t n i c e (8).

2. Da bode pobotnica veljala, mora na sebi imeti postavni štampelj ter odgovarjati na ta-le vprašanja:

a) K d o p l a č a? (Včasih je dosti ime in priimek plačujočega, navadno pa se dodá še stan in stanovanje, da ne bi bilo pomote v osebi.)

b) K o l i k o s e p l a č a? (Da se goljufna prenareja ali popačba ubrani, naznanja se denarni znesek [sosebno goldinarjev] s čerkami in tudi s številkami [ciframi] ali gori od kraja ali pa zdolaj na levo.)

c) Z a k a j s e p l a č a? (Pri odbitnih pobotnicah mora se s čerkami zapisati tudi ves dolžni znesek, pri popotnicah od obresti pa čas, za kateri so obresti plačane. Pri pobotnicah zastran obresti kakega javnega dolžnega pisma [Glej pob. št. 4] napiše se zgoraj na levo število dolžnega pisma [obligacije]; še se mora izrekoma pristaviti, kdaj obresti dotekajo za izplačilo, dan in leto, kdaj je bil kapital naložen; po katerih odstotkih in kje je bil naložen. Na to se zapiše ime lastnika na obligaciji stoječega. Če je ona drugemu o d s t o p-

ljena, t. j. če je lastninska pravica na drugega predjana, kar se zapisuje na zadnjo stran obligacije, to se mora pod obrestno pobotnico postaviti ime odstopovnika (cesionarja), t. j. tistega, na kogar je prešla lastninska pravica do obligacije).

d) K o m u s e p l a č a? (Ta, kateri prejme naznanjeni iznos, izdajnik je tudi pobotnice. Potreben je lastnoročni podpis njegovega imena in priimka, včasih je dobro povedati še, katerega stanu, oberta je itd. Tudi se mora pred dan in mesec postaviti kraj, kjer se izdaje pobotnica.)

e) K d a j s e p l a č a? (Pobotnica se navadno izdaje od tistega dne, kadar je plačano, in to se razen dne, katerega je izdana pobotnica, še določuje z besedami „danes“, „današnjega dne.“ Pobotnica pa ne izgubi nič od svoje veljave, če je v nji zapisano, da je dotični znesek kateri dan prej izplačan, pobotnica pa pozneje izdana.)

C. N a l o g e.

1. Oče nekega učenca ima od kerčmarja Petra Pivca v Celju dobiti 95 gld. 30 kr. avstr. velj. za vino, in naroči svojemu sinu, da ta znesek prejme in s pobotnico poterdi. Napišite pobotnico, ki bi se prilegla temu slučaju!

2. Župan mesta I. izroči gospodu fajmoštru 50 gld. v ta namen, da se po enako razdelé med desetero otrok najvišjega šolskega razreda (5 dečkov in 5 deklic), ki so se v šolskem letu najbolj odlikovali s pridno hojo v šolo, s pobožnostjo, lepim

vedenjem in marljivim učenjem. Učenci in učenke dadó pobotnice za prejeti znesek.

3. Gospod fajmošter I. I. daruje 21. rožnika 1880 farni cérkvi v I. kapital 1000 gld. s to določbo, da se vsako leto ena polovica dotičnih obresti po pet od sto oberne na olepšavo Božje veže, druga polovica pa podelí tistemu učencu farne šole, kateri se pri očitni skušnji najde da je najizverstnejši. — Kako bi se glasila pobotnica, ki bi jo obdarovanec od sebe dajal za prejeti denar? (Pomni naj se še, da obresti izplačuje cerkvena blagajnica.)

Prejemni listi ali primke (recepisi).

A. P r i m e r i.

Prejemni list.

a) Za osem deset goldinarjev avstr. velj., ktere mi je Miha Volk današnjega dne oddal, da jih izročim prečastnemu Logaškemu fajmoštru gosp. Antonu Smrekarju.

Na Ravniku, 7. vinotoka 1880.

Matej Lisjak.

b) Poterjujem s tem listom, da mi je gosp. Nikolaj Peternel zlato žepno uro, za mene od gosp. Petra Potočnika prejeto, danes popolnoma neoškodovano izročil.

V Podragi, 1. kimovca 1880.

Juri Hobat.

B. P o d u k.

S prejemnim listom se pismeno poterjuje, da smo ali za se ali za koga drugega resnično prejeli

denarje ali kako drugo reč. Tak list ima sploh ravno tiste člene, kakor pobotnica; najvažnejše j

1. da se na tanko naznani reč, po tem
2. dan, kdaj se je kaj prejelo;
3. da se pristavi prejemnikov podpis, in
4. če prejemnik ní prejel reči za se, da se pové oseba, kateri je namenjena.

C. N a l o g e.

1. Premenite prejemni list a), da se bode začenjal tako:

- a) Miha Volk mi je itd.
- b) Poterjujem, da sem od itd.
- c) Da mi je Miha Volk itd.

2. Z ozirom na prejemni list b) napišite, kako bi se glasil prejemni list Nikolaja Peternela o zlati uri, namenjeni Jurju Hobátu.

3. Spišite ta-le prejemna lista:

a) Nekdo je od voznika J a k o p a H r a s t a iz Teržiča prejel skrinjo, zaznamovano z A. Š. št. 9. ki po vpovedi ima podobščine v sebi, ter obeta, da jo v treh dneh odpravi gosp. učitelju K v a s u v K r a n j.

b) Gospodar B a š t i j a n K o p u n iz Žavca je prejel sod vina zaznamljen z B. O. 5. in zapečaten, da ga pošlje poštarju v Vransko.

Hranilni listi ali hrambenice (depozitke).

A. P r i m é r.

Tukajšaji knjigar gosp. Stefan Gostiša mi je danes dve sto petdeset c. kr. cekinov

pred mojimi očmi naštel in v hrambo izročil. Poterjaje le-to, obetam ob enem, da hočem ta denar na njegov zahtev njemu samemu ali njegovemu pooblaščenцу, kadar mi izroči ta hranilni list, zopet nazaj dati.

V Novem mestu, 4. maja 1880.

Pavel Dimec.

B. P o d u k.

V hranilnem listu (*Verwahrungsschein*) je bistveno:

- a) da se pové na tanko, kaj se je dalo hraniti;
- b) da so določeni pogoji, pod katerimi se ima hranjeno nazaj dati;
- c) da se zapiše ime tistega, kateri reč hraniti daje, in ónega, ki jo prevzema in hranilni list izdaje, in zadnjič tudi dan, kdaj je reč prejeta.

C. N a l o g e.

1. Prepišite zgornji prejemi list, pa da se bode začel tako:

a) Jaz podpisani poterjujem s tem listom itd., ali pa:

b) Današnjega dne mi je izročil itd. ali:

c) Da sem od gospoda itd.

2. Nekdo poterjuje:

a) da mu je dekla hraniti dala skrinjo z belim perilom in obleko, ter pristavlja, da neče biti porok, ako bi se te reči brez njegovega zadolženja kako poškodovale.

b) Da mu je gospa I. I. zapečatenó škatlico, ki po nje povedbi važna pisma v sebi ima, v

hrambo dala s tem pristavkom, naj jo nazaj dá temu, kdor mu ta list zopet izroči.

Odповedni listi ali odrečnice (reversi).

A. Primeri.

1.

Moj sosed, hišni lastnik gosp. Ambrož Lesar, bil je tako dober, ter je zaprošen dovolil mi, da smem za svojo potrebo jemati vode iz zdenca (vodnjaka) na njegovem dvorišču.

Obetám s tem listom, da te dovolitve ne bom nikdar štel za kako pravico, ki bi jo jaz imel, temuč da jo hočem kakor dobroto meni dodeljeno dotle uživati, dokler bode gosp. Ambroža Lesarja volja, meni to uživanje dopustiti.

V Postojini, 3. sušca 1880.

Jožef Oparnik.

2.

Gospod I. I., zemljiščni posestnik v I., prepustil mi je iz dobrote kos svojega hišnega verta, štiri sežnje dolg in tri in pol širok, da na njem postavim ulnjak. Jaz se zavezujem, da ta kos zemljišča, ako bi on ali njegovi dediči zahtevali, brez vgovora zopet odstopim v tistem stanu, v katerem sem ga prejel. Za poterjenje tega stoji tu podpis moj in dveh naprošenih prič.

V dne 14. aprila 1880.

I. I.

učitelj.

I. I.

kot naprošena priča.

I. I.

kot naprošena priča.

B. P o d u k.

Z odpovednim listom ali odrečnico (*Verzicht-schein, Revers*) se izrekuje, da dovoljenja, katero nam je kdo dal, ne bomo nikdar šteli in imeli za kako pravico.

V takem listu se mora povedati:

- a) k d o dovoljuje,
- b) k o m u se dovoljuje,
- c) k a j se dovoljuje, in pa pristaviti,
- d) da se dovolitev ne bode nikdar imela in terdila za pravico.

Večkrat se z odrečnico poterjuje, da se nekdo pravice, katero ima, pod nekimi pogoji na daljšo ali krajšo dobo odpoveduje. Tedaj se mora v nji na znanje dati: 1. k d o se odrekuje pravice; 2. č e s a se odrekuje; 3. k o m u na korist se odrekuje, in 4. p o d k t e r i m i p o g o j i. Da so priče podpisane, važno je pri teh kakor pri vseh privatnih pismih gledé na dokaz, če jih tisti, ki z njimi kaj povedati hoče, ne piše sam.

C. N a l o g e.

a) Kmetovavec I. I. dopustil je nekomu, da si prek njegove njive, katero je treba tanje zaznamovati, sme narediti kolovoz določene širokosti. Le-ta mu dá odpovedni list na to.

b) Jérnej je dovolil Tomažu, da sme vsak čas po noči in po dnevi hoditi skoz njegov vert, in da za tega delj ima tudi ključ tako od prednjih kakor od zadnjih vrat. Tomaž mu na to napiše odpovedni list.

Dolžna pisma ali zadolžnice.

A. Primeri.

1.

Jaz niže podpisani priznavam s tem listom, da mi je gosp. Martin Sodar, posestnik v Loki, na mojo prošnjo tisoč in dve sto goldinarjev avstr. veljave posodil *) in danes ta znesek v bankovcih resnično v gotovem izplačal. Zavezujem se, da bom ta kapital za dve leti od današnjega dne, ne čakaje odpovedi, gospodu Martinu Sodarju ali njegovim dedičem v bankovcih zopet vernil in da bom letne obresti po pet od sto pol leta naprej gospodu upniku plačeval.

To svojo zavezo spričujem in poterjujem s svojim in dveh zaprošenih prič podpisom.

V Loki, dne 1. sušca 1880.

Jovan Kolednik, s. r.

Šimen Žuža, kakor priča.

Matej Sever, kot priča.

2.

Jaz niže podpisani priznavam s tem listom, da mi je gosp. Juri Globočnik, kupec v Idriji, dva tisoč goldinarjev avstr. velj. posodil in danes v gotovem izplačal. Zavezujem se, da bom to istino (glavnico) z obrestmi po pet od sto pol leta po tem, ko se mi odpové, v enaki veljavi vernil gospodu Jurju Globočniku ali njegovim dedičem.

*) V zajem dal = vzajmil.

V zavarovanje istine in obresti dovoljujem, da gosp. upnik sme ta dolg vpisati dati v zemljiščne bukve na mojo nezadolženo hišo št. 18 v Žireh.

V dokaz tega lastnoročni podpis moj in naprošenih prič.

V Žireh, dne 8. kimovca 1880.

Martin Erjavec, s. r.

Stefan Kobelj, s. r.

kot priča.

Gašpar Medved, s. r.

kot priča.

3.

Jaz niže podpisani priznavam s tem pismom, da mi je moj sosed, gospod France Kosmač, mizarški mojster, današnjega dne šestdeset goldinarjev avstr. velj. v zajem (na posodo) dal in ta znesek v bankovcih odštel. Obljubujem, da mu na zajem vzeti znesek od danes za pol leta resnično in z izgovorjenimi obrestmi po 6⁰/₀ vred poplačam.

V . . . dne . . . meseca . . .

Luka Sternad,
dolžnik.

B. P o d u k.

Dolžno pismo (obligacija, *Schuldschein*) je pismo, s katerim poterjujemo, da smo od nekoga neki znesek (neko vsoto) denarjev na posodo (v zajem) vzeli. V njem se mora:

a) razločno imenovati upnik ali verovnik, t. j. tisti, kateri je denarje posodil;

- b) prispoznati, do smo znesek prejeli;
- c) razločno povedati, v katerih denarjih ali v kateri veljavi se je ta znesek izplačal; mora se
- d) povedati, kakšni odstotki se bodo plačevali, — ako so obresti obljubljene —;
- e) obljubiti, da se posojeno verne, in kdaj; mora se pristaviti
- f) kraj, dan in leto (s postavnim štempeljem), in
- g) lastnoročni podpis dolžnikov, in če dolžnik ni z lastno roko napisal dolžnega pisma, še podpis dveh prič (svedokov).

C. N a l o g e.

1. Čemu je v primeru 2. postavljen pogoj, da se bo denar nazaj dal v tisti veljavi, v kateri je bil prejet?

2. Napišite dolžno pismo za 300 gld., ktere mora dolžnik vrniti tri mesece po prejeti odpovedi, in da bole dotle plačevati obresti po $4\frac{1}{2}$ od sto. *6%*

3. Napišite ravno to zadolžnico, pa s tem razločkom, da morata dolžnik in upnik tri mesece prej odpovedati.

Poreštveni listi ali porokovnice.

A. P r i m é r.

Jaz podpisani se zavezujem s tem listom, da hočem 200 gld., pravim d v e s t o goldinarjev avstr. veljave, ¹⁰⁰ ktere je gosp. Anton Budin, kupec v Ipavi, dne 18. kinovca 1879 posodil gostilničarju v istem tergu ²⁴ Tomašu Makovcu, jaz plačati, ako bi _{vasi}

gostilničar T o m a ž M a k o v e c ne mogel teh denarjev z izgovorjenimi obrestmi vred v določenem času vrniti.

V Ipavi, 20. kimovca 1880. 5

I. I.

B. P o d u k.

S poroštvenim listom (*Bürgschaftsschein*) obljube nekdo, da hoče plačati dolg za nekoga, ako bi dolžnik svoje dolžnosti ne izpolnil. Porokovnica se izdaje samo takrat, kadar upnik za svojo posojilo (svoj zajem) išče varnosti, ktera se mu z zastavo ne more ali neče dati.

Štempelj se ravná po znesku (vsoti). Kdor je obljubil, da bo za koga plačal, ako bi ta ne mogel, ta je p o r o k.

C. N a l o g e.

1. Povejte iz gornjega primera bistvene člene poroštvenega lista.

2. Dopolnite ta le poroštveni list:

S tem — izrekujem, da — za —, ktere je — v zajem vzel od —. Zavezujem se, da bodem ta — z — vred brez vgorova — za —, ako bi on — itd.

Odstopni listi (cesije)

A. P r i m e r i.

1.

Jaz niže podpisani priznavam s temle listom, da sem knjigarju gospodu Jurju Valetiču v Celju

600 slobohkov 210 sl.
 dolžno pismo, slovoče na 150 gld., avstr., velj.,
 ktero je kerčmar, gospod Šimen Muha, v Celju
 dne 2. sušca 1879 izdal, odstopil tako, da more z
 njim popolnoma po svoji volji ravnati.

V Žavcu, 1. maja 1880.

86. Jožef Komar s. r.,
 posestnik.

2.

150

Ker je dolžno pismo za 2000 gld. avstr. velj.,
 ktero je posestnik v Bohinju, gosp. Miha Arko dne
 8. kimovca 1879 izdal, doteklo (dospelo) za izplačilo,
 odstopam gosp. Jérneju Cestniku, tukajšnjemu po-
 sestniku, s tem le odstopnim listom potirjevanje te
 istine za 2000 gld. in na dolg ostavših obresti, ter
 mu ob enem izročam dolžno pismo, da na svoje
 ime istino in obresti iztirja.

V Bohinju, 1. grudna 1880.

Janez Rupnik,
 strojar.

B. P o d u k.

Z odstopnim listom (*Abtretungsschein*) se izpri-
 čuje, da se drugemu odstopa kak denarni znesek,
 ali pa sploh kaka pravica.

Takov list je podveržen štemplju, ter mora v
 njem biti povedano:

- a) k d o je nekaj odstopil (prepustil),
- b) k a j je odstopil,
- c) k o m u je odstopil,
- d) k d a j je odstopil, in

e) pod katerimi pogoji. (To poslednje je od potrebe samo v nekterih posebni slučajih.)

C. N a l o g e.

1. Predrugajte nekoliko gori dane primere!

2. Juri odstopuje Petru za 50 gld. pravico, da sme vsako leto od 15. listopada do 15. sušca voziti čez njegov travnik, kterega je treba določneje naznaniti.

Signassija Nakaznice.

A. P r i m e r i.

1.

Gospod Anton Jelovšek naj bode tako dober in naj na to mojo nakaznico prinescu (tu se prinesec imenuje po imenu in včasi še bliže določuje) 20/50 gld., pravim pedsedet goldinarjev avstr. velj. izplača (ali pa: naj blagovoli — izplačati, naj rači — izplačati), in ta znesek na moj račun zapiše.

V Kamniku, dne 11. kimovca 1880.

Jérnej Debelak, s. r.,

2.

Gosp. logarju Poženelu v I.

Na to nakaznico bodi gospoda logarja volja, mojemu sinu Filipu dva sežnja bukovih 36 palcev dolgih derv izročiti in ceno na moj račun zapisati.

V Ljubljani, 16. listopada 1880.

3.

Gosp. Francu Lebanu v Celovcu.

Blagovolite prinescu tega lista na moj račun zročiti 35 lakti pepelastega sukna od kosa s čerkami E. G. zaznamovanega.

V Teržiču, 14. grudna 1880.

Matija Konjšek.

B. P o d u k.

Z nakaznico (doznačnico, napotnico, asignacijo) prosi nekdo nekoga, s katerim ima opravila in račun, da drugemu komu izroči neko vsoto denarjev ali neko blago.

V nakaznici mora se povedati:

- a) k d o ima izplačati ali izdati kaj;
- b) k o m u, in
- c) k o l i k o denarjev ali katero blago naj dá;
- d) n a č e g a v račun naj se znesek zapiše; še mora list imeti
- e) podpis tistega, ki ga je pisal, in povedati kraj, kje, in dan, kterega je pisan.

C. N a l o g e.

1. Napišite gornje primere z drugimi besedami.
2. Nakaz, po katerem ima kupčevavec z vinom Žigon vozniku Aliču izročiti vedro navadnega vina po 40 kr. bokal, in ceno zapisati na naročiteljevo ime.

Javna ali očitna oznanila.

A. Primeri.

1.

Naznanilo
o izgubljeni
reči.

Izgubljeno.

Dne 8. t. m. dopoldne je nekdo izgubil na Gradišču rujavo usnjeno listnico, v kateri so bila različna pisma in dva bankovca po 10 goldinarjev. Kdor bi jo bil našel, prošeno je, da jo oddá pristojni gosposki, kjer dobí plačilo, katero mu gre.

2.

Oglas.

Konji na prodaj.

Štirje čisto enaki uprežni konji, brez napake, po pet let stari, 16 pestí visoki, so prav po ceni na prodaj. Kdor bi bil voljan kupiti jih, naj se potruži v konjarnico gosp. — kjer mu se povedó tanji pogoji.

B. P o d u k.

O marsikteri priložnosti se primeri, da moramo kaj s pisanim ali tiskanim, kje na očitnem mestu pribitim oglasom ali oznanilom ljudem na znanje dati. Pri tem veljá naslednje:

1. Oglas se ravná po reči ali dogodbi, ktere se tiče; zlasti je treba reč določno popisati in oznameniti, čemu je, koliko je vredna, katero število

ima, koliko meri, vaga itd.; treba je, — kjer je to primérno, —

2. naznaniti uvete ali pogoje, pod katerimi čaka tega ali ónega kak dobiček ali kaka korist, in pristaviti mesto, kje se reč lahko bolj na tanko poizvé, in zadnjič

3. mora se vse to prav o b k r a t k e m, pa vendar r a z l o č n o povedati.

C. N a l o g e.

1. Napišite naznanilo: 1. o hiši, ki je na prodaj (kakšna je? kje je? kje je treba oglasiti se?) 2. o stanovanju, ki se daje v najem, 3. o psetu, ki se je izgubilo? (Kakšno? Kaj dobí, kdor ga nazaj pripelje?)

Spričevala ali svedočbe.

1. Spričevala o rečeh, ki so se prigodile.

A. P r i m e r i.

Dne 24. ^{11. maja} maja, pod večer med 7. in 8. uro srečam na Travniku gospoda Antona I., ter postojiva in se malo pogovoriva.

Med tem pristopi k nama gosp. Aleš I. ter jame gosp. Antona I. sramotiti s tem le ogovorom:

„Zakaj mi ne plačate ure, ki ste jo od mene vzeli? Mar hočete tudi mene tako prevariti, kakor ste že več poštenih ljudi osleparili?“

Na to odgovorí gospod Anton I.: „Prosim, gospod, ne razžalujte me; pošteni ljudje se ne napadajo tako gerdo na očitnih ulicah. Ako bi

bili, kakor ste rekli, k meni prišli, jaz bi Vam bil Vaše denarje dal brez obotavljanja. Povem pa tudi, da se bodeva zavoljo te osramotitve videla na drugem mestu.“

Aleš I. se je hotel še dalje prepirati, toda midva se oberneva in odideva, in on je godernjaje ostal.

Na prošnjo gospoda Antona I. spričujem, kar sem na svoja ušesa slišal, ter sem pripravljen, ako bi treba bilo, tudi s prisego poterditi, da je resnica.

V Gorici, dne 25. maja 1880.

I. I.

2. Spričevala poslom dajana.

(Spričevalo hlapcu.)

S p r i č e v a l o.

Janez Kalan, iz Hotederšice (pod Planinski okraj), 30 let star, bil je pri meni podpisanem tri leta t. j. od 30. prosinca 1877 do 28. prosinca 1880, v službi za hlapca ter se je ves ta čas zvestega, pridnega in poštenega posla izkazal tako, da sem bil ž njim v vsem zadovoljen. Ker si je pa sam drugo službo izvolil in si želi, več poskusiti, za to ga s tem listom rad vsakemu priporočam.

Temu na dokaz poterjujem ta list s svojim lastnim podpisom in pečatom.

V Logatcu, dne 30. prosinca 1880.

(Pečat.)

Šimon Strel, s. r.
posestnik.

J. Cepelak

B. P o d u k.

1. Spričevala ali svedočbe o dogodkih (činih) dajó se na prošnjo tega, kdor jih pred gosposko potrebuje, ali pa na zahteve gosposke same. V drugem teh slučajev pokliče se očevidec pred gosposko, ter se tu, kar vé povedati, zapiše, in on zapisano s svojim podpisom potrdi. (To se po uradnem govorjenju pravi: „s kom zapisnik narediti, nekoga na zapisnik zaslišati, njegovo izreko na zapisnik vzeti.“)

Kadar pripovedujemo prigodek, o katerem kakor očevidci pričamo, treba je da na tanko in vestno povemo vse okolnosti, ker na tem stoji večkrat sreča ali nesreča našega bližnjega.

2. Pri spričevalih, ki se dajejo služabnikom in poslom o službi, so te le reči poglobitne, namreč da se povedó:

a) ime, priimek, leta starosti in rojstveni kraj tistega, komur se pričevalo piše; da se

b) naznani, koliko let ali koliko časa je kdo služil, kako je opravljal dolžnosti svoje službe, in kako se je sploh vedel; da se pristavi

c) kraj in dan, po tem podpis in pečat tistega, ki spričevalo piše.

C. N a l o g e.

1. Ktere osebe so v gornjem primeru imenovane in kaj je izrečeno o vsaki?

2. Kakšen dogodek se pripoveduje in s katerimi okolnostmi?

3. Čemu je zahteval Anton I. to spričevalo?

4. Nekega učenca je njegov tovariš na očitnem mestu zmérjal in zadnjič s kamenom udaril, Tretji učenec je to vidil ter ima na prošnjo razžaljenega izdati spričevalo o tem dogodku. Kako se bode to spričevalo glasilo?

5. Napišite spričevalo dekli.

Napišite dekli
Mag. J. R.
1872
12
12
12

Pridavek.

Nekoliko najnavadnih imen in naslovov, kakor se rabijo v pismih ali listih za ogovor, v listu samem, pri podpisu in na zavitku za nadpis.

Njegovemu Veličanstvu Cesarju.

Ogovor: Vaše cesarsko in kraljevsko apostolsko Veličanstvo! Premilostivi cesar in gospod! ali Presvetli cesar! Premilostljivi gospod!

V listu: Vaše cesarsko Veličanstvo.

Podpis: Prepokorni, preponižni, najvdanejši podložnik; med besedami v listu pa; z najglobokejšim spoštovanjem podpisani.

Nadpis: Njegovemu cesarskemu in kraljevskemu Veličanstvu cesarju Avstrijskemu, kralju českemu itd., in apostolskemu kralju ogerskemu.

Od zunaj pa se na prosbenice Njegovemu Veličastvu namenjene piše kratkoma: Njegovemu cesarskemu in kraljevskemu apostolskemu Veličanstvu.

Njenemu Veličanstvu Cesarici.

Ogovor: Vaše cesarsko in kraljevsko Veličanstvo! Presvetla gospa!

V listu: Vaše Veličanstvo.

Podpis: Prepokorni, preponižni, (v listu: z najglobokejšim spoštovanjem podpisani).

Nadpis: Njenemu cesarskemu in kraljevskemu Veličanstvu presvetli gospé (ime), Cesarici avstrijski.

Nadvojvodom in nadvojvodinjam avstrijskim.

Ogovor: Vaša cesarska Visost! Presvetli gospod nadvojvoda! Presvetla gospa nadvojvodinja!

(Gospem iz vladajočih rodovin daje se naslov gospa, če tudi niso omožene.)

V listu: Vaša cesarska Visost.

Podpis: Preponižni — preponižno podpisani.

Nadpis: Njegovi nesarski Visosti, presvetlemu gospodu, nadvojvodu (ime), kraljevskemu princu ogerskemu in češkemu itd. [Njeni cesarski Visosti, presvetli gospe nadvojvodinji (ime), kraljevski princesi itd.]

Kardinalu, ki je ob enem knez nadškof.

Ogovor: Vaša Eminencija (Vaša Vzoritost)! Visoko častiti gospod knez nadškof!

V listu: Vaša Eminencija.

Podpis: Z najglobokejšim spoštovanjem podpisani.

Nadpis: Njegovi Eminenciji, Visoko častitemu gospodu Kardinalu I. I. (tu sledé drugi njegovi naslovi), knezu nadškofu — skemu.

Knezu nadškofu.

Ogovor: Vaša kneževska Milost *). — Visoko častiti gospod knez nadškof:

*) Če je nadškof ali škof kneževskega rodu, daje mu se naslov kakor sploh knezom.

V listu: Vaša kneževska Milost.

Podpis: S preglobokim spoštovanjem podpisani.

Nadpis: Njegovi kneževski Milosti, visoko častitemu gospodu I. I. (tu se postavijo drugi naslovi), knezu nadškofu — skemu.

Knezu škofu in sploh škofu.

Ogovor: Vaša knezoškofovsko (škofovsko) Milost! — Visoko častiti gospod knez in škof (škof)!

V listu: Vaša knezoškofovsko (škofovsko) Milost.

Podpis: Najpokornejši sin; Najponižnji.

Nadpis: Njegovi knezoškofovski (škofovski) Milosti, visokočastnemu gospodu I. I. (tu sledé drugi naslovi), knezu škofu (škofu) — skemu.

Knezom in kneginjam.

Ogovor: a) Vaša Svetlost! — Milostivi knez in gospod! b) Vaša Svetlost! — Milostiva gospa kneginja!

V listu: Vaša Svetlost!

Podpis: Najponižnejši služabnik (preponižno podpisani).

Nadpis: Njegovi (Njeni) Svetlosti, gospodu (gospé) I. knezu (kneginji *) (tu sledé drugi naslovi, ali pa: itd., itd.).

Grofom in grofinjam.

Ogovor: Visokorodni gospod grof! (Milostivi gospod!) Visokorodna pospa grofinja! (Milostiva gospa!)

*) Samooblastno vladajočim knezom se dodaje beseda vladajoč, torej: vladajočemu knezu itd.

V listu: Vaše Visokorodje.

Podpis: Preponižni služabnik. (Tu in v naslednjih listih ne govori pisavec več v tretji osebi [„podpisani“], temuč v prvi osebi: jaz itd.)

Nadpis: Visokorodnemu gospodu grofu (visokorodni gospé grofinji) I. I.

Baronom in baronicam.

Ogovor: Preblagorodni gospod baron! (Preblagorodna gospa baronica!)

V listu: Vaše Preblagorodje, Vaša Milost.

Podpis: Najponižniši služabnik.

Nadpis: Preblagorodnemu gospodu baronu (preblagorodni gospé baronki) itd.

Vitezom in plemičem.

Ogovor: Preblagorodni gospod!

V listu: Vi, preblagorodni gospod.

Podpis: Najvdaniši.

Nadpis: Preblagorodnemu gospodu vitezu (plemiču) itd.

Za ljudi neplemenitega rodu, kateri se štejejo k omikanemu svetu pa niso duhovni, piše se navadno:

Ogovor: Blagorodni gospod! (Vaše Blagorodje! Mnogospoštovani, velecejenjeni gospod! Čestiti, prečestiti gospod!)

V listu: Vi, blagorodni gospod in t. d.

Podpis: vdani (ponižni) služabnik.

Nadpis: Blagorodnemu gospodu I. I. (navadno se pridaje urad, stan, delo, s katerim se kdo živi) —

Duhovnim gospodom naj se sploh reče: prečastni gospod, višjim: visokočestiti, visokočastni, dostojni gospod; torej:

Ogovor: Prečastni gospod kanonik (korar), dekan, fajmošter!

Nadpis: Prečastnemu gospodu I. I. fajmoštru — skemu. —

V vlogah na javne oblasti in urade razločujejo se ti-le naslovi:

Visoko c. kr. ministerstvo!

Visoka zbornica poslanska (gosposka) državnega zbora!

Visokočastni (škofovski) ordinariat konsistorij!

Prestavno (tudi: visoko) c. kr. deželno poglavarstvo (mestoderštvo, deželna vlada)!

Prestavni deželni zbor!

Slavno c. kr. okrajno glavarstvo!

Slavno c. kr. deželno (okrajno) sodišče!

Slavno mestno svetovavstvo!

Slavno županstvo! *)

*) Če se pridevnik **slavni** sploh rabi za urade, gosposke in družbe, ne sme se vendar dati tudi uradniku pri isti službečemu, torej: Slavno ravnateljstvo! naproti pa: Spoštovani gospod ravnatelj!

Kazalo.

I. Slovnica.

	Stran		Stran
Vvod (§. 1—21)	3	Ločila in druga pisna zna-	
Glasovi (§. 4)	4	menja (§. 14)	12
Samoglasniki (§. 5)	—	Stavek (§§. 15—17)	13
Soglasniki (§. 6)	6	Oseba, ktera je v podmetu	
Spreminjanje soglasnikov (§. 7)	—	(§§. 18 in 19)	15
Zlogi in besede (§. 8—10)	8	Način, kako se kaj dopo-	
Sestavljene besede (§. 11 in 12)	10	veduje (§. 20)	16
Raba velikih začetnih čerk		Besedna plemena (§. 21)	18
(§. 13)	11		

Pervi oddelek.

Samostavniki		Sklanjanje samostavnikov	
(§§. 22—28)	21	(§. 46)	31
Spol samostavnikov (§§.		Sklanjanje samostavnikov	
29—34)	25	moškega spola (§. 47)	—
Število samostavnikov (§§.		Sklanjanje samostavnikov	
35—38)	27	srednjega spola (§. 48)	35
Padeži samostavnikov (§§.		Sklanjanje ženskih samo-	
39—45)	29	stavnikov (§. 49)	37

Drugi oddelek.

Osebnizaimki		Kako se sklanjajo osebnizaimki (§§. 54—56)	41
(§§. 50—53)	40	Nedoločnizaimki (§. 57)	43

Tretji oddelek.

Kako se padeži v stavkih rabijo		Četerti padež (§. 61)	50
(§§. 58—67)	44	Peti padež (§§. 62 in 63)	51
Pervi padež (§. 58)	—	Predlogi z dvema padežema	
Drugi padež (§. 59)	—	(§§. 64—66)	—
Tretji padež (§. 60)	48	Predlog s tremi padeži	
		(§. 67)	55

Četerti oddelek.

Pridevniki (§§. 68—76)	56	Kako se pridevniki stop-	
Kako se pridevniki skla-		njujejo (§§. 78—83)	63
njajo (§. 77)	64		

Peti oddelek.

	Stran		Stran
Svojivni zaimki		Oziravni zaimki (§§. 94	
(§§. 84—87)	67	in 95)	71
Kazavni zaimki (§§. 88—93)	69	Vprašavni zaimki (§. 96)	73

Šesti oddelek.

Številniki (§§. 97—103)	74	Nedoločni številniki (§. 104)	74
-------------------------	----	-------------------------------	----

Sedmi oddelek.

Glagol (§§. 105—108)	79	Čas (§§. 129—132)	98
Kako se glagoli razdeljujejo		Oseba in število (§. 133)	101
po pomenu (§§. 109—113)	80	Sprega (§§. 134—136)	—
Verste glagolov (§§. 114—120)	82	Terpna oblika (§§. 137 in	
Kako se delé glagoli z		138)	110
ozirom na terpež djanja		Nepopolni in nepravilni gla-	
(§§. 121 in 122)	87	goli (§§. 139 in 140)	112
Naklon (§§. 123—128)	89		

Osmi oddelek.

Prislovi (§§. 141—143)	114
----------------------------------	-----

Deveti oddelek.

O stavkih (§. 144)	117	Združno - zloženi stavki	
Prosti stavki (§§. 145—147) —		(§§. 151 in 152)	122
Zloženi stavki (§§. 148—		Podružno - žloženi stavki	
150)	121	(§§. 153—155)	124

II. Nauk,

kako se pisma in opravljeni sestavki pišejo.

Vvod	127
----------------	-----

I. Pisma ali listi.

a) Pisma različnega zapo-		7. Poročilo in prošnja	140
padka.		8. Povpraševanje	—
Primeri:		9. Vošilo ali čestitanje	141
1. Vprašanje	134	10. Vošilo	142
2. Naznanilo	135	11. Prošnja za odpuščanje	143
3. Zapresba	136	12. Izgovor	144
4. Isti list obširneje	—	13. Prijateljsko očitauje	145
5. Zahvala	138	14. Povabilo	146
6. Naznanilo in prošnja	—	15. Priporočilo	147

	Stran		Stran
Poduk	149	<i>Izgovorni listi.</i>	
a. O pisavi v listih	150	Primeri	172
b. O vnanji obliki listov	152	Poduk	173
b) Opravilni listi,		Naloge	174
<i>Naročilni listi.</i>		<i>Opominjavni listi.</i>	
Primeri	167	Primeri	175
Poduk	168	Poduk	177
Naloge	169	Naloge	—
<i>Ponudni listi.</i>		<i>Prosivni listi.</i>	
Primeri	—	Primeri	178
Poduk	171	Poduk	180
Naloge	—	Naloge	181

II. Opravilni sestavki.

<i>Računi.</i>		<i>Dolžna pisma.</i>	
Primeri:		Primeri	197
Čevljarski račun	182	Poduk	198
Hišni račun	183	Naloge	199
Poduk	184	<i>Poroštveni listi.</i>	
Naloge	185	Primer	—
<i>Pobotnice.</i>		Poduk	200
Primeri:		Naloge	—
Navadne pobotnice	186	<i>Odstopni listi.</i>	
Pobotnice na delna plačila	188	Primeri	—
Vzajemna pobotnica	189	Poduk	201
Poduk	190	Naloge	202
Naloge	191	<i>Nakaznice.</i>	
<i>Prejemni listi.</i>		Primeri	—
Primeri	192	Poduk	203
Poduk	193	Naloge	—
Naloge	—	<i>Javna ali očitna oznanila.</i>	
<i>Hranilni listi.</i>		Primeri	204
Primer	—	Poduk	—
Poduk	194	Naloge	205
Naloge	—	<i>Spričevalo o rečeh, ki so</i>	
<i>Odповedni listi (reversi).</i>		<i>se prigodile in spričevala</i>	
Primeri	195	<i>poslom dajana.</i>	
Poduk	196	Primeri	—
Naloge	—	Poduk	207
Pridavek		Naloge	—
			209

Nekoliko najnavadnih imen in naslovov, kakor se rabijo v pismih ali listih za ogovor, v listu samem, pri podpisu in na zavitku za nadpis.

...; ?! - (...)-u, aⁿ S, *+:

2

07
Narodna in univerzitetna
knjižnica

© NUK

00000446184

Anna Koplak

Anna
Vaja

Anna

1873

Anna Koplak

obuka dobro

novi n. nov

zitetna

84

sp la
je
masrose je

pl
Lep

dobro
vam
eov

mi mi ostale
tel je na potu
te tomi da do
koc...

voj sa mi dobro
mu... hila...
orgal mu je edom
se nival je nor
mu mi pomagal
at hristu mi je
vrigo hriso na
korba

